Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SKAGENS GULDALDER

En epoke i dansk malerkunst

AF

ERNST MENTZE

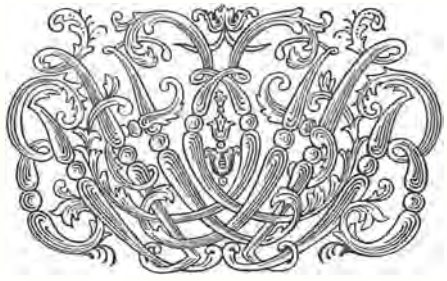

KØBENHAVN

Det Berlingske Bogtrykkeri

1967

MARTIN RØRBYE: *Strandscene fra Gammel Skagen med optrækkende Uvejr. (Udsnit). 1834.*

INDLEDNING

I EN NOGET FORÆLDET geografi hedder det at: 'Skagen er en lille Fiskerby, hvis smaa, sorttjærede Huse ligger spredt hist og her i Læ bag Sandklitter' – en oplysning, der klart illustreres i en tegning udført i bly af maleren Martin Rørbye, 1847. – I øvrigt var det på den tid, ageposten kørte langs stranden fra Frederikshavn til landets nordligste bysamfund for derved at undgå det sandede hjulspor, som udgjorde den eneste vej, der førte mod Skagen gennem det nordlige Vendsyssels store, øde hedestrækninger.

Disse oplysninger giver et billede af Skagen med den nærmeste omegn fra midten af 1800-tallet til frem omkring århundredskiftet. Men Skagen er endnu ældre, det er en af Danmarks ældste byer. Hvornår den er grundlagt, vides ikke eksakt, men Skagens byhistoriker, Jens Tønnesen, oplyser i sin bog 'Det svundne Skagen fortæller', at på kongens retterting i Ålborg 19. april 1355 vidnede ti selvejerbønder, at det var 'klar Sandhed, at Hyrden Thronder havde grundlagt Skagen'. – Om dette så er sket i 1100- eller 1200-tallet må stå hen. Men byens vækst og betydning for såvel den indfødte befolkning som for de mange udenlandske fiskere, fortrinsvis hollændere og englændere, der holdt til her, blev anerkendt allerede år 1413, den 22. januar, da kongen, Erik af Pommern, gav Skagen sine købstadsprivilegier.

Kancelliråd Ole Christian Lund, byfoged i Skagen fra 1803 til 1825, skriver: "Skagens Købstad, der bestaar af tre Byer, nemlig Østerby, Vesterby og Højen, hvilken sidste ogsaa kaldes Gl. Skagen, er beliggende paa den yderste Pynt af Jylland, nemlig de to første Byer paa søndre og den sidste paa nordre Side. – I Skagens trende Byer er i

alt 196 Huse og Gaarde, og Folkemængdens summariske Antal er
6 ca. 850 Personer."

Af disse byer er sidstnævnte den ældste, beliggende ved Skagerakkysten, mens Østerby ligger nær fyrbakken og Vesterby gemmer sig i læ af Svallerbakken, stedet som frem til midten af 1800-tallet blev anvendt som forlystelsesplads eller mål for søndagsturen. Her lejrede sig byens kvinder med deres strikketøj for at nyde udsigten over havet. – Jens Tønnesen oplyser, at navnet Svallerbakken er et karakteristisk Skagens-navn, 'der intet har med 'Sladder' at gøre i dette Ords almindelige Betydning'. – Den fremmede, der kommer til byen eller læser dette, er dog tvivlende – hvilket Steen Steensen Blicher også har været for over halvandet hundrede år siden. Digteren skriver om et Skagensbesøg i 'Vestlig Profil af den cimbriske Halvø fra Hamborg til Skagen': "Dette Forlystelsessted besøges, naar det er godt Vejr, som det rigtignok sjældent er – af Byens kvindelige Beboere. Hvad de egentlig morer sig med, skal jeg lade usagt, thi da jeg var deroppe, blæste det, som det plejer at gøre de 364 Dage om Aaret, og da ulejligedes man en Smule af Flyvesandet. Men kommer nogle af mine Læsere did, til Jyllands Nordkap, og lyste at se dets Vauxhall, da spørge man alene efter 'Sladderbakken'."

Nævnte bysamfund udgjorde tilsammen Skagen gennem flere hundrede år, til først i 1800-tallet, da bydelen Kappelborg voksede op omkring kapellet, der lå på en bred klit, hvor senere den nye kirke blev bygget. Denne bydel udgør i dag sammen med Østerby og Vesterby et samlet hele, mens Gl. Skagen (Højen) er skilt fra.

Bebyggelsen, omfattende de mange fiskerhjem, bestod i 1600- og 1700-tallet udelukkende af lave huse, tækket med marehalm og forsynet med en lyre, gennem hvilken røgen kunne slippe ud. Væggene var af træ, fortrinsvis strandingsgods, som man altid havde nok af, dog forsynede man senere i 1800-tallet ydervæggene med en indvendig halvstensmur af rå ubrændte sten. Endnu byggede kun enkelte mere

velstillede fiskere med bindingsværk. Disse huse var ofte meget lange (det ses endnu i dag, hvor enkelte sådanne ejendomme er bevaret), idet flere familier var fælles om et hus, der egentlig udgjorde en samling rækkehuse, opført gavl mod gavl for at holde på varmen og endelig som værn mod blæsten og flyvesandet, der i årene fra sidst i 1500-tallet og helt frem til 1795 voldte store vanskeligheder for Skagen by. Efter en forudgående storhedstid for fiskeriet og dermed byens trivsel blev disse to hundrede år en trængselstid. I 1591 druknede 22 af byens beboere under en orkanagtig storm, og mange både og fiskeredskaber gik tabt. Nogle år efter blev byen hjemsøgt af et så voldsomt højvande, at flere mennesker druknede og nogle og tyve huse blev skyllet bort. Hertil kom så sandflugten, det gullighvide sandtæppe, som efterhånden dækkede store dele af byen og den nærmeste omegn. I uvejr og sand gik mange kulturhistorisk værdifulde gårde og huse tabt, mens andre forfaldt på grund af manglende vedligeholdelse. Bedre kendt end disse nu forsvundne ejendomme er vel i dag St. Laurentii Kirke og dens skæbne. Den nævnes som byens første kirke og eneste bygning fra 1300-tallet, opført af sten, store røde munkesten, som efter overleverede oplysninger skal være bragt til landet af engelske og hollandske fiskere, antagelig stammende fra et hollandsk teglværk. I de første 400 år stod dette kirkehus omgivet af tavlede grønne og gule agre, til stormen sidst i 1700-tallet sved kornet sort, og den ødelæggende sandflugt nærmede sig. – Den endelige kamp mellem sandet og Skagens menighed blev afgjort til fordel for sandet. Den 5. juni 1795 besluttede stiftsøvrigheden at nedlægge kirken. Nu, mere end halvandet hundrede år efter, ses kun tårnet, der rejser sig af sandet som et sømærke og et fredet minde om en ond tid.

I sommeren 1859 besøgte H. C. Andersen Skagen, og digteren aflagde besøg ved den tilsandede kirke. Herom skriver han:

"Med en egen Følelse som ved Askehøjene over Pompeiji staar man her ved den begravede Kirke. Blytaget er brækket af; det hvide Sand-

meel, glødende i den hede Sol, ligger skjulende hen over Kirkens
8 Hvælvinger; I Gravnat derinde er Alt skjult, gjemt og af Slægter glemt, til en Gang Vestens Storme maaskee bortfyge de tunge Sanddynger, og Solstraaler igjen lyse ind gjennem de aabne Vinduesbuer hen paa Billederne i Choret, omfattende den lange Række Portraiter af Skagens Raadmænd og Borgmestere med deres Bomærker. Maaskee en fjerntkommende Slægt træder ind i dette Skagens Pompeiji og igen beundrer den gamle, kunstigt udskaarne Altertavle med dens bibelske Billeder; Det varme Solskin bestraale igjen Maria med Barnet, der i sin Haand holder den gyldne Verdenskugle. Nu ligger de døde Sandbølger hen over Kirken; et Vildnis af Klittjørn med de gule Bær voxer i Sandet, og de vilde Roser sætte Blomst og Hyben..."

Om dette digterbesøg i Skagen berettes, at H. C. Andersen under et ophold på Brøndums kro eller gæstgivergård, sådan måtte stedet vel dengang betegnes, havde bestilt aftensmad, men måtte vente temmelig længe, før den friskfangede rødspætte stod på bordet. Dette gav anledning til en madkær og sulten digters vrede ord, der gik den højt frugtsommelige krokone, madam Brøndum, så nær, at hun måtte gå til sengs. Dagen efter fødte hun sin yngste datter, den højt begavede kunstnerinde Anna Ancher. – H. C. Andersen har senere, under indtryk af dette besøg, skrevet eventyret 'En Historie fra Klitterne', i hvilket han gør afbigt for sin heftighed og erkender, hvor godt fisken smagte. – "Det var en Rødspætte, som en Konge kunde kalde en Pragtret."

Selv om denne bog har Skagens kunstnere som hovedemne, må det erkendes, at Skagen gennem århundreder først og fremmest har været fiskernes by. Fiskerbefolkningen har altid udgjort langt over halvdelen af byens indbyggere, og fiskeriet har fra de tidligste år været hævet over andre erhverv, som byens største og helt uundværlige indtægtskilde. – Engang var arbejdet hårdt, som vel i dag få husker, og det var

MARTIN RØRBYE: *Baad med Tørv paa Sønderstranden nær Skroget af et strandet Skib. 1847.*

på havet som på landjorden, hvor hele familien, mand, kone og børn, helt ned til de yngste, måtte tage deres tørn, når der skulle drages vod på stranden eller de tunge både sættes i søen. En havn havde Skagen endnu ikke midt i 1800-tallet, og motoren kendtes ikke. Og så var der fangstredskaberne og andet materiel, der helt frem til årene kort før sidste århundredskifte var hjemmegjort i lange vinteraftener, ofte ved sparsomt lys, en tranlampe eller tællepræs. 11

Til alt dette kom så den livsfare, som var og stadig er forbundet med arbejdet på havet. I årenes løb er mange fiskere blevet derude under arbejdet eller som redningsmænd. For mange fiskere var dette sidste indtil år 1900 et godt bierhverv – udtrykket må ikke misforstås. Dengang var et bjærgningslaug sammensat af frivilligt mandskab, fiskere såvel som byens håndværkere, men alle var det mandfolk, skagboer af særlig karat, mandstyper med vovemod og en ukuelig vilje til at sætte livet ind, når det gjaldt medmennesker i nød derude på revlerne, når en stranding blev varslet, og den store redningsbåd blev kørt ud mellem klitterne til en farefuld tur gennem den frådende sø. Mange af disse mænd bringes her i erindring, men lad dem alle være samlet i navnet Lars Kruse, den gamle fisker og redningsmand, på hvis gravsten på Skagens kirkegård er indhugget Holger Drachmanns vers:

Om Revlens Brus forstummed, saa mæler denne Sten:
her bleges under Klittens Sand en modig Sømands Ben.
Men Skagens Rev og Revler erkender deres Pligt
og synger om Lars Kruses Liv et højlydt Heltedigt.

Det var dengang. I dag er fiskeriet og redningsvæsenet noget andet.

Men mens fiskerne således har været at finde i Skagen gennem århundreder, helt fra 1400-tallet og måske også før, skriver sig kunstnernes tilknytning til Skagen først fra tiden henimod midten af 1800-tallet. Den første maler, der hentede sine motiver fra naturen omkring den

lille fiskerby og blandt dens særprægede befolkning, var Eckersberg-
12 eleven Martin Rørbye. Han kom første gang til Skagen i 1833, og da der endnu på stedet ikke fandtes nogen kro, blev kunstneren indlogeret hos byfogeden Lauritz von Bergen. Blandt Rørbyes arbejder fra dette første sommerophold er en lang række studietegninger af livet blandt fiskerne, eksempelvis 'Fiskerne drager Vod paa Sønderstrand', og hertil kommer det store folkelivsbillede i olie 'Strandscene fra Gammel Skagen med et optrækkende Uvejr' (dat. 1834), der året efter var udstillet på Charlottenborgs forårsudstilling. I dag tilhører billedet Ny Carlsberg Glyptoteket. (Deponeret i Skagens Museum).

Herefter skulle der gå fjorten år, før Rørbye vendte tilbage til Skagen. Han havde da været vidt omkring, rejselysten og vel også et skrøbeligt helbred havde ført ham til Syden, til lange ophold i Italien, Tyrkiet og Grækenland, men Skagen glemte han aldrig. – I sommeren 1847 vendte han tilbage, og fra dette år er atter en række fine og præcise studietegninger af landskaber og fiskertyper. Blandt de sidste er tegningen af den unge Lars Gaihede, der senere af mange malere blev en foretrukken model. Af arbejder i olie har kunstneren dette år malt 'Baad med Tørv paa Sønderstranden, nær Skroget af et strandet Skib' (tilhørende Nivaagaardsamlingen) samt 'Mænd af Skagen en Sommeraften i godt Vejr', hvor man blandt de siddende og liggende fiskere ser stående pastor Lars Kjelder og Skagens sidste borgerkaptajn Jakob Andersen (billedet er deponeret i Skagens Museum fra Statens Museum for Kunst). – Dette billedes landskabelige motiv er hentet fra klitten, som i folkemunde er betegnet 'Den spanske Sø'. Her har de 'Skagens mænd' lagt sig til hvile i den dalende sols varme, rødlige lys – måske, som det er sagt senere, 'fordi det var vanskeligt her at styre den rette kurs for dem, der havde fået rigeligt med snapse hos købmanden i Vesterby'. Forsommeren 1848 arbejdede Rørbye sidste gang i Skagen. Den 1. juli vendte han syg tilbage til København, hvor han døde den 29. august.

KARL MADSEN: *Fiskeren Niels Gaihede. Bly. (25. maj 1875). 10. august 1875.*

NYE NAVNE kommer ind i billedet, kunstnere af højst forskellig karat gæster Skagen i de følgende årtier, og vi lærer samtidig deres modeller at kende. Det er foruden medlemmer af egen familie en lang række ældre og yngre skagboer. Det er fiskerne, som Skagens digter, Holger Drachmann, betegner: 'De haardtprøvede, haardtkæmpende og beskedne, en nøjsom Slægt af store Børn...' Her finder vi Lars Gaihede og hans lille kone, Stifi, samt hele deres store familie. De boede ude ved fyrbakken i en elendig gammel hytte, hvor det blæste ind mellem fjælene, hvor hjemmets eneste høne lagde sine æg i et hjørne af fællessengen. Vi møder også Lars' yngre broder, Niels Gaihede, og hans kone, Ane, med sønnen Sofus, der alle blev den norske maler Chr. Krohgs foretrukne modeller, og videre Peter og Ole Svendsen. Sidstnævnte har en fremskudt plads i Michael Anchers berømte billede 'Vil han klare Pynten?', hvor også Niels Henriksen er at se. Han sidder på båden i forgrunden. Så er der den berømte, allerede nævnte redningsmand og fisker Lars Kruse, som Ancher har malt flere gange, og hvis bedrifter Drachmann har skildret i en bog, der skaffede den gamle redningsmand dannebrogskorset. Og videre er der blandt Michael Anchers mange Skagensmodeller Niels Berthel, Niels Jensenius, Lars Ness, Lauritz Karre, Anders Johansen, Christen Normand og den tidligere strandfoged Lars Thrane. Der er kvindfolkene, gamle Lene, Ane Per Normands, pigen Maren Brems og glade Elsie, kaldet 'Den vilde Blomst fra Heden', 'Taterpigen', der i sine unge dage kunne forveksles med en yndefuld spanierinde af fornemt blod, men senere forvandlede sig til hele byens nar og endte som en gammel morlille, der levede af at plukke og sælge bær fra heden og de store plantager, hvor hun ofte travede omkring. – Var hun sjæleligt syg? – Kun få forstod Elsie, hvis sind bevægede sig hastigt mellem sund menneskeforstand og den næsten fuldendte galskab. Hun levede en række år på byens fattiggård, hvor hun også døde – af den hygiejne, tiden bragte med sig, også til fattiglemmer.

Blandt malerinden Anna Anchers senere foretrukne modeller var foruden moderen og datteren de gamle hvedebrødsfolk, Per Bollerhus og Stine, 'Blaa Ane' med sin mand, 'Niels Rundtenom', som han populært kaldtes. Og der var 'Kurve-Stine' og 'Præstens', en fattig og skikkelig arbejdsmand ved stranden. Nævnes må også 'Blinde-Kristian', Christoffer og Bonatzi. Den sidste var en vagabond fra Europas store veje, strandet her, hvor havet spærrer til alle sider. Luset og klædt i pjalter boede han i sin fattige rønne ude i klitterne nord for byen, hvor han holdt sulten fra døren ved tilfældigt skomagerarbejde.

'Jaih er født i Bøhmen –', berettede han på sin mærkværdige sprogblanding, men ud over denne oplysning anede man intet om særlingen, der var alle kunstnernes ven og efter eget skøn besad friheden til at leve og friheden til at dø.

Blandt Skagens kunstnere i tiden fra 1860 til 1870 finder vi malerne Wilhelm Zillen, Peter Raadsig og Wilhelm Xylander. Der var Julius Exner, som i 1867 havde forladt sin motivverden på Fanø, og på stranden sås marinemaleren Vilhelm Melbye, broder til Anton og Fritz Melbye. Sidstnævnte havde arbejdet på St. Thomas og i nogle år været bosiddende i Venezuelas hovedstad Caracas, sammen med den i Dansk Vestindien fødte, senere berømte franske maler Camille Pissarro. Herefter følger så marinemalerne C. F. Sørensen, Carl Neumann og Chr. Blache. – Endelig i 1870 kom maleren Laurits Tuxen første gang til Skagen, dog kun for et enkelt sommerophold. Først nogle år senere, i 1876, vendte denne kunstner tilbage, som en mere regelmæssig gæst, og dog blev han aldrig nogen rigtig 'Skagensmaler'. Tuxens interesse for livet i Skagen og blandt fiskerbefolkningen var uden tvivl mindre end netop dette, at befinde sig i en kammeratkreds, han brød sig om og følte at tilhøre.

Sammen med vennen Peder Severin Krøyer står han absolut blandt pionererne i disse års maleriske gennembrud i dansk kunst, men hans

16

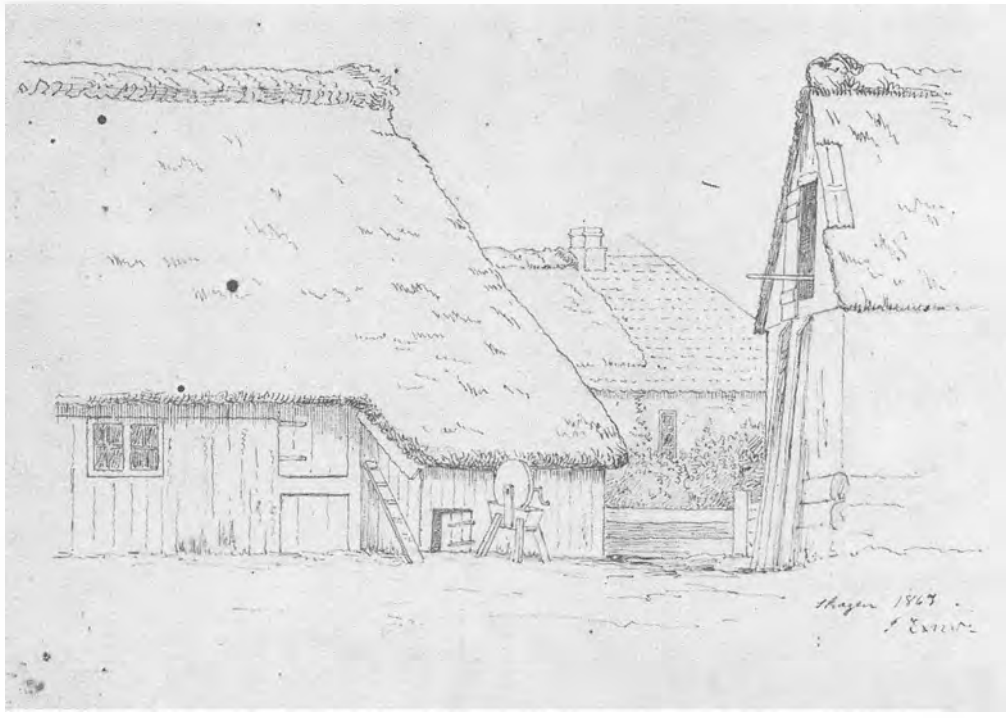

JULIUS EXNER: *Den gamle Lade og Forpagterboligen til Gæstgivergaarden i Østerby. Pennetegning. 1867.*

evner strakte ikke til, og han kom samtidig til at stå i skygge af Krøyers berømmelse og den strålekrans, som efterhånden var skabt om denne kunstner, for hvem alt syntes at lykkes. Måske skal noget af forklaringen for Tuxen søges i den omstændighed, at han allerede som 30-årig gled ind i et officielt bestillingsmaleri, der, dette være sagt lidt hårdt, var af ringe kunstnerisk værdi. Tuxens liv som hof- og fyrstemaler førte ham vidt omkring i de sidste år af 1800-tallet. I ægteskabet med Charlotte Pauline Ursule de Baisieux boede familien fast i Paris. Først i sit andet ægteskab med norskfødte Frederikke Koës Treschow tilbragte familien hver sommer i Skagen, hvor arkitekten Thorvald Jørgensen (Christiansborg Slots bygmester) ombyggede den gamle postgård til en herskabelig ejendom 'Dagminne', omgivet af en frodig park anlagt efter engelsk mønster med store rododendronpartier.

CARL LOCHER
ANNA OG MICHAEL ANCHER

Saa hastigt svinder Dagen
og Aftenen stunder til –
her var et andet Skagen
et bedre, om man vil.

HOLGER DRACHMANN

BLANDT DE FØRSTE kunstnere, der kom til Skagen i 70erne, var Holger Drachmann, hvis navn måske mere end noget andet er blevet knyttet til den lille fiskerby, hvis befolkning og liv han har skildret såvel i naturalistisk prosa som i romantisk poesi. Denne maler-digter, som meget hurtigt lagde penslerne bort og kun i sjældne øjeblikke beskæftigede sig med maleriet, kom til Skagen i foråret 1872 sammen med en ven, den unge norske maler Frits Thaulow. De to kunstnere havde tidligere delt atelier i København, hvor de sammen med brødrene Georg og Edvard Brandes havde udgjort en munter og stærkt radikal kreds. – Ved denne lejlighed kom de direkte fra Paris, hvor Thaulow, der var økonomisk uafhængig, havde en lejlighed med atelier på Montmartre. – Thaulow blev et par år senere (14. oktober 1874) gift med Ingeborg Gad, en søster til Mette Gauguin, gift (1873) med den franske maler Paul Gauguin. De var døtre af birkedommeren på Læsø, senere byfoged i Thisted, Theodor Gad.

Samme år, 1872, ankom også Drachmanns elev, den 20-årige Carl Locher, der på det tidspunkt var 'helbefaren'. Som søn af en flensborgsk malermester, der ind mellem andet arbejde havde udført en lang række 'skibsportrætter', var også han begyndt at male skibe. – Året forud havde Carl Locher, med en fuldrigger, været i Vestindien, mens rejsen til Skagen blev gjort med en fiskerkvase fra Knippelsbro i København til Frederikshavn. Derfra fortsattes rejsen i studetrukken vogn til Jerup, hvorfra den sidste del af turen foregik med ageposten. – Mens førstnævnte to kunstnere havde fundet et spartansk logi i Brøndums gæstgivergård, fik Locher ophold hos fyrmester Meyer, hos hvem han boede også de følgende somre, til han i 1875 flyttede ind hos Brøndum. Herfra rejste han samme efterår som nygift med Anna f. Gyllich, søster til teatermaleren Valdemar Gyllich, til Paris. Opholdet dér blev relativt kort, men i foråret 1876 vendte han tilbage for ligesom senere Krøyer at frekventere Léon Bonnats skole. Under dette ophold i den franske hovedstad lejede den unge danske maler atelier i

MICHAEL ANCHER: *Fiskeren og Redningsmanden Lars Andersen Kruse. Formand for Skagens redningsbåd. 1882.*

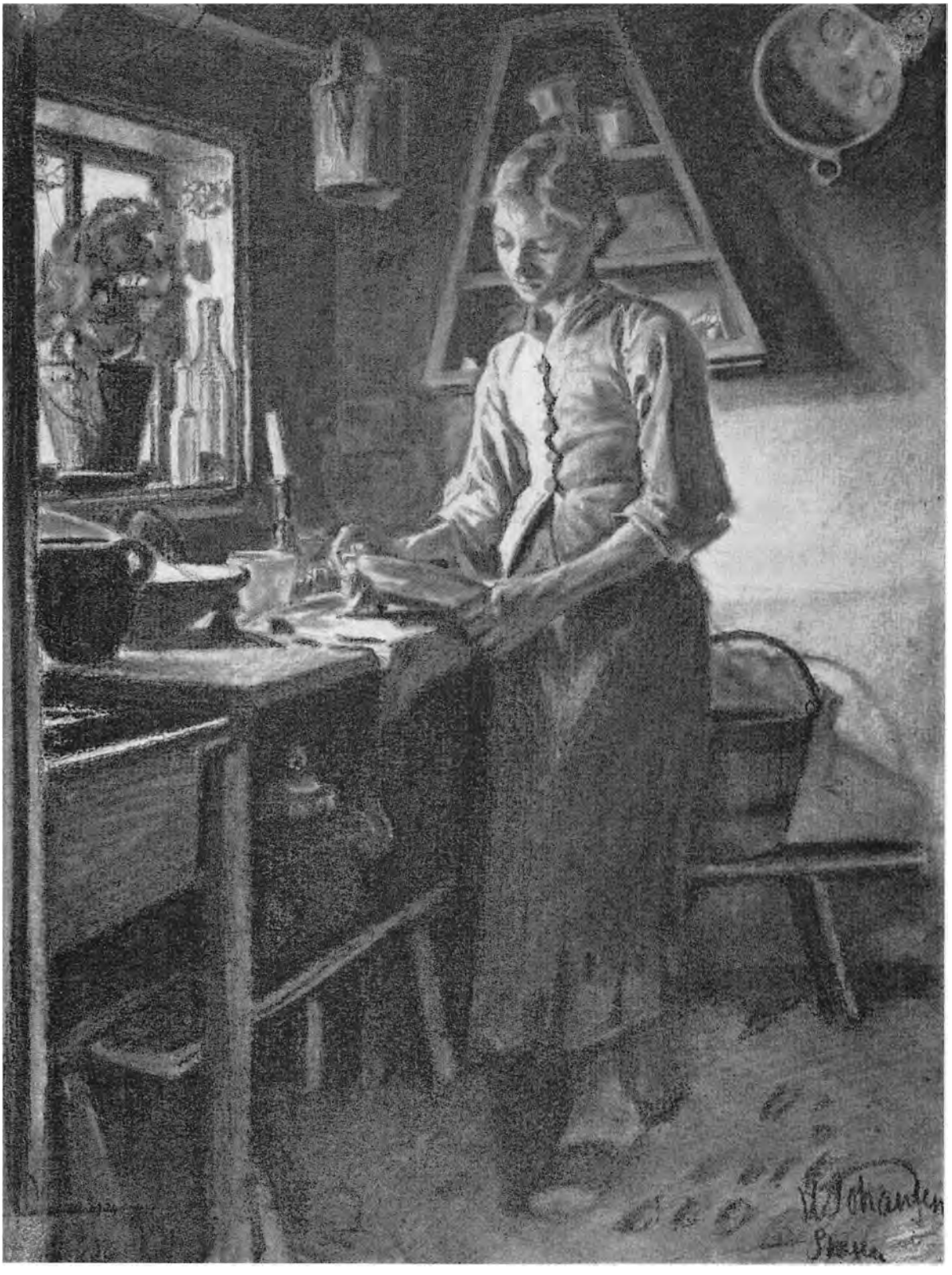

VIGGO JOHANSEN: *Ung Pige i sit Kokken (Tine). Kultegning. 1880.*

CARL LOCHER: *Ageposten kørende langs den øde Strand paa Vej fra Frederikshavn til Skagen. 1878.*

en lille sidegade, Rue Ganneron, hvor tidligere Laurits Tuxen og Theodor Philipsen havde arbejdet.

Locher kopierede på Louvre, og ind imellem tog han til Le Havre eller til de små fiskerbyer ved Normandiets kyst, hvor han tegnede og malede flittigt. Hjemme i atelieret arbejdede han med flere større billeder – fra Skagen. Det første var 'Ageposten der kører langs den øde Strand'. – I et brev til sin kone i København, dateret 14. september 1876 (i datteren, billedhuggerinde Ellen Locher Thalbitzers brevsamling) beretter kunstneren om dette arbejde: '– en Lysning henover Vandet, det hele er koldt, jeg tænkte nemlig paa vor Fart fra Skagen, det hele er forfærdeligt øde og tomt, i det kører saa Posten, ensom, og bidrager kun til at gøre det mere øde...' – Et andet billede, der for størstedelen er malt i Paris (men gjort færdigt i Skagen) var 'Redningsbaaden gaar ud i forrygende Storm'.

Carl Locher, denne robuste, sværlemmede kunstner, der livet igennem gjorde mange og lange rejser, slap aldrig mindet om Skagen, om den brede strand og havet, særlig når den salte fråde fra havstokken føg ind over klitterne. Kunstneren hyldede Drachmanns ord i bogen om Lars Kruse: "Enhver, der har gæstet dette Sted med Modtagelighed og Forstaaelse, maatte stedse, i Tankerne, eller med Ageposten vende tilbage." Og det gjorde Locher, til han i 1880 og godt 10 år frem i tiden søgte sine motiver i Hornbæk.

I et brev fra 1890 (i Ellen Thalbitzers brevsamling) søger Michael Ancher at overtale Locher til at vende tilbage til Skagen. Han frister Locher med følgende naturbeskrivelse og strandingshistorie: "I Dag har jeg gennemlevet nogle Timer, der mindede saa meget om vor Ungdoms Stemninger heroppe, jeg ønskede Du havde været med. Det har været tyk Taage i disse Dage og særlig igaar var den af den Slags, Du ved, man slaar et Søm i og hænger sin Hat paa, rigtigt Strandingsvejr. I Aftes Kl. 6 begyndte en pibende Vestenstorm, ved Sengetid knagede det gamle Hus i alle Sammenføjninger –.

Straks i Morges fik vi at vide, at en engelsk Damper var strandet ved Spirbakken og 7 Mand var druknet... I Diset dernede vesterpaa øjnede vi snart Skibet, Søen mellem Revlerne var ganske gul af Sand... Kommen lidt ned saae vi et Redningsbælte, liggende højt oppe med mange Fodspor omkring, – vor Forudaning om, at det var en af de Druknede, der var drevet i Land paa dette Sted, viste sig rigtig. Fire af dem var komne i Land, de andre Belter saae vi længere nede, og hele Nattens Tragedie: Vragstumper, Kahytssager, en splintret Baad, saa en hel Baad, den, der var kæntret med dem, – og saa længere nede, lige for Skibet, dets Redningsbaad. Den sidste havde bragt 10 Mand i Land, men saa var Linen sprunget, og de maatte lade de 7 tilbage. – De druknede alle.

Som Du hører, lyder denne som alle andre Strandingshistorier, men jeg vilde ønske, Du havde været med og seet Skibet: brudt paa Midten. Skorstenen dinglede, Agterskibet under Vand – en sand Type paa et Vrag.

Du skulde tage Dig en Tur herop i Paasken. Snepper og Østers skal du faa – Vraget kan Du male og tage Afsked med det Skagen, som forsvinder. – Om tre Maaneder kører vi i Jernbane hertil."

Det var dog først i 90erne at Carl Locher vendte tilbage til sin ungdoms by, og endelig byggede kunstneren i 1908 det store hus ved sønderstrand, hvor han boede som fast skagbo året rundt til sin død i 1915. – Endnu huskes denne maler af Skagens ældste. Han var eneren blandt kunstnerne, et letbevægeligt følelsesmenneske, men samtidig frygtet for sin hvasse tunge, der ofte jog vennerne bort. Kun sjældent sås Carl Locher ved fester og sammenkomster; arbejdet og familien var ham nok. Hans minde er fastholdt i Michael Anchers legemsstore 'Portræt med hund'. Locher var dyreven, og han sås altid ledsaget af sin store buldog 'Tiger'.

KARL MADSEN: *Anna Ancher arbejder efter model. Bly. En første studie til et arbejde, der aldrig blev malt. 1886 (?).*

Efter Carl Lochers død blev huset med det store atelier overtaget af sønnen, billedhuggeren Axel Locher, og dennes hustru, kunstnerinden Jo Hahn Locher. I dag ejes ejendommen af et barnebarn, ambassadør Bodil Begtrup i Bern, der hvert år gæster sine morforældres Skagenshjem.

FÅ ÅR EFTER Lochers første besøg i Skagen kom Michael Ancher til byen. Det var i 1874. Han var født på Bornholm, på Frigaard i Rutsker sogn. Forældrene var gårdejer, senere købmand Hans Michael Ancher og Ellen Elisabeth f. Munch. – Efter skoleårene i Rønne højere Realskole opnåede den lange, opløbne dreng i 1865, endnu kun 16 år, ansættelse som skriver på Kalø godskontor. Her tegnede han i sin

fritid, og lysten til at blive maler styrkedes ved møder rundt om på egnen med malerne Th. Philipsen og Vilhelm Groth, der netop i disse år hver sommer arbejdede ved Kalø vig. De to kunstnere så og roste den unge bornholmers tegninger, og i 1870 søgte Ancher uddannelse på arkitekten C. V. Nielsens tegneskole, hvorfra han i september 1871 dimitteredes til Kunstakademiet. Skoletiden her blev ingen succes. Michael Ancher arbejdede sig gennem forberedelsesklasserne og kom i malerskolen, men nåede trods flere vintres slid aldrig at vinde akademiets afgangsbevis. – Sommermånederne tilbragte han stadig på Kalø, hvor den unge kunstner har malt flere af sin tidlige ungdoms bedste billeder, blandt hvilke er 'En jydsk Barselstue', Anchers debutbillede på Charlottenborgs forårsudstilling 1874.

Om Skagen hørte Ancher første gang gennem Philipsen og vennen Karl Madsen, den senere kunsthistoriker og museumsdirektør. Her skulle findes et havomkranset eden med små tjærede fiskerhytter, blomstrende hyld og stokroser, hvorfor det var med højspændte forventninger den unge kunstner nåede byen. Det skete den 13. juli 1874. Han havde gjort sidste del af rejsen med ageposten, den ubekvemme dagvogn, som efter de første 6 timers kørsel fra Frederikshavn holdt ind i Ålbæk, hvor man bedede før vognen fortsatte, delvis i havstokken, omringet af skrigende søfugle. – Ankomsten til posthuset i Vesterby markerede kusken ved et muntert hornsignal. Han var som altid iført sin røde kappe og de himmelblå bukser. – Her endte rejsen for dagens eneste passager, den lange bornholmer – med løvemanken, som man dengang sagde. Han begav sig straks med malerkassen og ranslen på ryggen til fods gennem Skagens sandede gader.

Vinteren forud var den gamle gæstgivergård brændt, hvorfor familien Brøndum med gæstgiveri og købmandshandel foreløbig, mens en ny bygning var under opførelse, fandtes overflyttet til en nærliggende gammel længe, kaldet 'Havehuset' eller 'Simon Andersens Hus', som gæstgiveren Degn Brøndum havde arvet efter sin bedstefader. Denne

lange, lave bindingsværkslænge, der nu en kort tid fungerede som gæstgiveri og senere fra 1880 kom til at rumme det nygifte ægtepar Michael og Anna Anchers første Skagenshjem, er sikkert et af byens ældste huse. Skagens byhistoriker, Jens Tønnesen, beretter i sin tidligere nævnte bog, 'at ingen i Dag ved, om dette Hus er bygget paa sin nuværende Grund eller flyttet hertil fra Højen, hvorfra Købmand Andersen stammede.' – Videre oplyses om samme købmand, at han passede godt på sine penge, han lånte ikke ud, men opbevarede dem på kistebunden, hvor de mugnede og musene ofte tog for sig af retterne. Det hændte også, at de dyre sedler måtte vaskes og hænges til tørre i haven, hvor blæsten var hård ved dem, og enkelte fløj bort og blev indfanget af naboerne.

Under kolera-epidemien i 1854 indrettedes en del af havehuset som lazaret, og det var netop dér, i nogle små, trange værelser, de eneste, gæstgiveriet havde til udlejning, at Ancher, Krøyer og Drachmann boede som ungkarle.

Husets daværende indretning har Ancher beskrevet i sine senere optegnelser: "I den ene Ende var Butik og Krostue for Fiskerne, i den anden en Skænkestue for pænere Folk og et lille Gæsteværelse, hvor akkurat to Senge og en Servante kunde staa. Af- og Paaklædningen maatte ske i Sengen. Herudover rummede Huset endnu tre Gæsteværelser, et med to og to med en Seng. Det var nok til Behovet i hine Tider –."

Ancher lejede et af de nævnte 'dobbeltværelser', bestemt for sig selv og vennen Karl Madsen, der kom til Skagen et par dage senere end Ancher. Denne seks år yngre kunstner oplyser i sin i 1929 udgivne bog 'Skagens Malere og Skagens Museum' om Anchers første dag i Brøndums gæstgiveri: "Værtens næstyngste Datter dækkede Bord, og hun har senere fortalt, at M. A. spiste tre stegte Duer til Middag, saa det var vist en daarlig Forretning. Vi betalte det fulde Ophold med 2 Kroner om Dagen."

I sine egne optegnelser fra tiden skriver Michael Ancher: "Overalt
28 mødte man Mænd i Underbukser og Piger og Koner med Tørklæder paa Hovedet. – Værten lovede at hjælpe mig med at faa nogle af disse Indfødte til at sidde Model." – En af de første, der 'sad' for de unge kunstnere, var kæmpen Lars Gaihede, og snart fulgte andre efter. Modelpengene var selvsagt ikke store, men de var let tjente. Man skulle blot stå eller sidde stille nogle timer. Således skabtes den første kontakt mellem kunstnerne og fiskerne. – Herom skriver Karl Madsen: "Vi kom snart i med Fiskerne, besøgte dem og hørte deres Fortællinger, der mest dreiede sig om Strandinger og Fiskeri, samt hvad de havde oplevet, naar de var til Søs, tillige fik vi alle deres overtroiske Forestillinger at høre, om Søfolk, der gik igen og rumsterede paa deres Lofter, naar Stormen tudede... Vi kom med til deres Gilder, der var lige saa gemytlige som beskedne. Kaffe og Punch af den simpleste Rom i en Kop med et Stykke fedt Flæsk til."

Ancher fulgte fiskerfamiliernes hjemmeliv. Han blev frem i årene huskendt i deres fattige hytter, hvor han fandt en rigdom af jævne og dagligdags motiver. Et af kunstnerens smukkeste billeder med et sådant hjemmets motiv er 'Syg Pige' fra 1882, malt med Tine, Per Normands enkes datter, som model. Det er også Tines fine pigeskikkelse, vi ser sammen med Blinde Kristian i Anchers billede 'Figurer i et Landskab' fra 1881. Fra samme motivkreds er videre billedet af Ole Svendsen, der læser højt for sin syge kone. Men for at blive ved ungdomsårene: Allerede den første sommer kunstneren opholdt sig i Skagen, havde han malt en række af de unge fiskerpiger samlet på Svallerbakken. Blandt disse er også den smukke Maren Brems, der i 1889 var modellen til et af Anchers allerbedste ungdomsarbejder 'Pigen med Solsikkerne'. – Men Michael Ancher fulgte samtidig fiskerne i deres daglige arbejde. Vi ser og oplever i realistiske skildringer en fisker, der styrer sin båd gennem brændingen, og hvorledes en skare alvorlige mænd fra en klit spejder ud over det oprørte hav, 'Vil han

MICHAEL ANCHER: *Kvindestudie. Bly.*

klare Pynten?' Ancher maler de hjemvendende fiskere og de samme
30 i grupper på stranden en smuk, stille sommeraften. Han udfører en lang række studier af disse skæggede mænd, der dagligt kæmpede hårdt for brødet og for den uundværlige dram, der skænkedes på kroen, hvor store og ellers tavse mandfolk blev veltalende, og den, der gav en omgang, altid var 'min bedste Ven, næst Gud i Himlen'.

Michael Ancher formåede også at skildre disse jævne mænd i helt andre situationer. Som mandfolk med et heltesind, der i givne situationer bød dem at sætte pligten mod næsten over egennytte. Som 'Svend og Knud' i Ewalds 'Fiskerne' var de altid parat til at trodse 'det sortladne Hav'. Vi møder her redningsmanden, Lars Kruse, og følger i flere af kunstnerens folkelivsbilleder, hvorledes den store, tunge redningsbåd, hestetrukken, en mørk, stormfuld vinternat er på vej gennem klitrækken. Og havet kræver sine ofre: 'De skibbrudne bæres i Land' og et større arbejde fra sidst i 1800-tallet, hvor man ser kvinderne bøjet over en druknet fiskers lig.

SÅ VAR DER den yngste af Brøndum-pigerne, Anna, hvis talent tidligt blev erkendt. I skoleårene tegnede hun flittigt, og de kunstnere, som allerede dengang gæstede Skagen, tilskyndede og stimulerede Annas store interesse for kunst. Trods en medfødt skyhed over for alt nyt og fremmed sneg hun sig til at se, hvorledes disse kunstnere arbejdede. Det var i første række de tidligt ankomne, Drachmann og Thaulow, hvis tegninger og olieskitser hun så slået op på gæstgivergårdens vægge. Men der var også arbejder af den svenske kunstner, Wilhelm von Gegerfelt, der var kommet til Skagen samme år som Michael Ancher og Karl Madsen. – Året efter, i 1875, fulgte malerne Anton Thorenfeld, Christian Zacho og Hans Friis samt endelig Anchers kammerat fra Akademiet, Viggo Johansen, der kort efter sin ankomst blev forlovet med den purunge Martha Møller, hvis søster Henriette samtidig forlovede sig med Karl Madsen. De var Anna Brøndums

MICHAEL ANCHER: *Hos Skomager Bonatzi paa Skagen. 1879.*

CHRISTIAN KROHG: *Kunstneren i Samtale med Maleren Charles Lundh. 1884(?).*

MICHAEL ANCHER: *En Barnedaab.*

Foran præsten, pastor O. V. Boeck, ses Anna Ancher med datteren Helga i sine arme og bag hende den engelske malerinde Marianne Stokes og faderen Michael Ancher. I baggrunden fadderne, en sømand, P. S. Krøyer og styrmand John Brøndum samt en tjenestepige. Udstillet 1886.

MICHAEL ANCHER: *Blinde Kristian foran sit Hus.*

kusiner og blev begge gift i 1880, få dage før Anna i Skagens kirke blev viet til Michael Ancher.

Sommeren 1876 er i Skagen blevet nævnt som 'Altamura's. – Jean Altamura var en ung græsk kunstner, som af kong Georg var sendt til Danmark for at frekventere Akademiet i kongens fødeland. Om denne maler beretter den skrivende borgmesterfrue, Alba Schwartz, i sin bog 'Skagen, den svundne Tid i Sagn og Billeder' – 'at ingen kunde modstaa denne elskværdige og muntre unge Kunstner'. Det blev dog kun til dette ene sommerophold. Om efteråret konstaterede lægerne en stærkt fremskreden tuberkulose, som medførte, at Altamura straks måtte vende hjem til et blidere klima. Men det hjalp ikke. Et års tid senere døde den græske kunstner, hvis minde levede længe hos skagboerne og blandt danske kunstnervenner.

Året efter slog den talentfulde norske maler Nikolaj Ulfsten sig ned i Skagen, og kort efter kom hans landsmand Chr. Krohg, som selv har berettet, at han blev båret i land på ryggen af en fisker. Han kom ved denne lejlighed fra et studieophold hos Gussow i Berlin, og i årene, som fulgte, blev han en fast sommergæst i Skagen. – I en senere artikel til 'Juleroser' skriver kunstneren: "Man har jo rigtignok den Regel, at man ikke skal komme igien paa et Sted, hvor man har befundet sig vel. Man vil bli skuffet, fordi man enten selv eller Stedet har forandret sig. Og jeg har ogsaa fundet, at denne Regel er meget sand forøvrig. Men der er ét Sted, hvor den ikke giælder. Det er Skagen. – Hvilken Klang allerede i Navnet! – Hvilken Bredde og Størrelse og vid Horizont allerede i Lyden. Hvor bruser ikke Brændingen i dette Tonefald. Skagen er et og ene og alene sig selv. Der findes ikke paa hele Jorden noget Sted, som ligner det, hvor videnom man end søger."

Christian Krohg har under ophold i Skagen malt en række af sine betydeligste arbejder. Blandt kunstnerens billeder er 'Niels og Ane Gaihede', malt 1879, tilhørende Nasjonalgalleriet i Oslo, hvor også

'Sofus Gaihedes Søvn' har fundet en varig plads. 'Niels Gaihedes Middagslur' tilhører Nationalmuseet i Stockholm, mens 'Tine fletter sin Datters Haar', et arbejde fra 1882, hænger på Skagens Museum som en gave fra Ny Carlsbergfondet.

Samme år Michael Ancher kom til Skagen, blev den 15-årige Anna Brøndum konfirmeret. Ancher var inviteret med til familiefesten, idet det var langt hen på efteråret, og de fleste kunstnere havde forlængst forladt byen. Ved denne lejlighed holdt Ancher sit livs første tale. Kunstneren ønskede den unge frøken Anna al lykke og held i livet... Og kort efter forlod de begge Skagen. Ancher for at fortsætte arbejdet på Akademiet, og Anna for at modtage undervisning på Kyhns tegneskole, senere kaldet 'Huleakademiet'.

Årene gik. I 1877 havde Anna Brøndum forladt tegneskolen og arbejdede hjemme. Hun fik her besøg af sin lærer, Vilhelm Kyhn, der kom fra Kandestederne sammen med endnu en elev, Mathias Lütken. Annas forhold til Kyhn er forskelligt bedømt. Et sted betegnes hun som hans 'kæreste elev', mens Karl Madsen mener, at Kyhn i langt højere grad værdsatte den unge Skagenspiges personlige egenskaber fremfor hendes talent. Den ældre kunstner ønskede endog, at hun efter sit eventuelle giftermål ville lade 'sin Malerkasse sejle til Søs'. Under opholdet i Skagen malede Kyhn i øvrigt flere kendte arbejder, bl.a. 'De yderste Huse i Østerby' som nu findes i Skagens Museum.

Anna Brøndum og Michael Ancher, af venner kaldet Mikkel, var blevet forlovet, og denne og flere andre begivenheder havde givet anledning til at feste, men samtidig herskede en stærk opstemthed blandt de mange kunstnere, som i 1878 og 1879 var samlede i Skagen. Foruden de allerede kendte og nævnte sås tyskeren Julius Runge og Gegerfelts elev, franskmanden Baillet, hvortil kom de ældre danske kunstnere Neumann og Raadsig. Man diskuterede og stredes om alle de nye ideer, der fra Paris endelig havde nået kunstnerkolonien i Ska-

MICHAEL ANCHER: *Skagens-dreng.*
Pennetegning.

gen. Det var fortrinsvis sammenstød mellem danske og nordmænd,
38 der gav anledning til bitre ord, som særlig Ancher tog sig nær. Det var hans idealer, man trådte i støvet.

1880 VAR BRYLLUPSÅRET for ikke færre end tre af de unge kunstnere. Karl Madsen blev gift i Randers og Viggo Johansen i Skagen, hvor også Michael Ancher blev viet til Anna på hendes 21-års fødselsdag, den 18. august. Alba Schwartz beretter, at gamle Skagenskoner endnu først i 1900-tallet med begejstring talte om denne sidste begivenhed.

"Fru Brøndum var i sort Silkemantille, saa stiv, at den kunde staa, og Svigersønnen traadte selv Dansen med hende: – Ja, det var en Begivenhed, som sent vil glemmes deroppe, da Brøndums lille Anna i hvid Molskjole og med Blomster i Haaret dansede ind i den hellige Ægtestand og blev Skagens – og alle de smaa Fiskerhjems – Fru Ancher."

Mens Viggo Johansen og fru Martha flyttede ud mod vest til det gamle posthus, som senere i nogle år blev bolig for Marie og Peder Krøyer, for endelig at blive ombygget til familien Tuxens pragtejendom 'Dagminne', fik Anna og Michael Ancher bolig i det gamle havehus, hvor Ancher havde boet som ungkarl. Brøndums gæstgiveri og butikken var flyttet over i et nyt hus, og den gamle butik blev omdannet til atelier, mens man hyggede sig i de små stuer. Samtidig oplevede den unge familie en første kunstnerisk og økonomisk succes. Anna Ancher debuterede på Charlottenborgs decemberudstilling med en pastel af et gammelt ægtepar (Per Bollerhus og Stine) på hjemvejen fra Skagens kirke efter en begravelse. Billedet blev købt af Kunstforeningen, som også erhvervede et par mindre billeder af Michael Ancher, hvis store arbejde 'Vil han klare Pynten?' kom på forårsudstillingen, hvor billedet mødtes med interesse og blev købt af kongen. Det var således både glæde og stolthed, der herskede i kunstnerhjemmet, hvor man allerede var ved at planlægge en første udenlandsrejse.

Vi når hermed frem til året 1882, der blev skelsættende for kunstnerkolonien i Skagen. Det år kom maleren Peder Severin Krøyer første gang til byen, hvor han frem i årene til først i 1900-tallet sammen med familien Ancher og Holger Drachmann udgjorde inderkredsen i Skagens kunstnerkoloni. Dog var Krøyer, dengang 31 år og allerede omhølget af en hurtigt voksende berømmelse, en sikker førerskikkelse. Han var kommet til Skagen fra udlandet (– og det betød noget dengang) fra Europas kunstcentre Paris, Wien og Berlin, og med sin store håndens dygtighed og rigt facetterede personlighed blev han hurtigt midtpunktet i det voksende antal af kunstnere, ikke blot fra Skandinavien, men også fra England, Frankrig og Tyskland, der samledes i fiskerbyen. Krøyer blev beundret og forgudet af kammeraterne. Det er fra samme tid, man kan nævne Skagens-malerne som en særlig gruppe i dansk kunst. Forfatteren, museumsdirektør Haavard Rostrup skriver herom: "Skagen-Skolen, eller som den ogsaa kaldtes 'Akademiet paa Skagen' – er ved Siden af den parisiske Indflydelse en af de vægtigste Faktorer i Firsernes danske Malerkunst. Her samledes under muntre og utvungne Former en Skare indbyrdes højst forskellige Kunstnerindividualister, der imidlertid netop ved dette Samliv fik et vist Særpræg. – Det koloristiske Friluftsmaleri dyrkedes her med største Begejstring."

Mens Krøyer endnu ikke havde fundet en fast bolig i Skagen, flyttede Anna og Michael Ancher efter datteren Helgas fødsel i 1883 fra deres første hjem i det gamle havehus til Jomfru Storms hus på Markvej, som Ancher købte af den gamle dame, der havde været husjomfru hos strandingskommissær Woller, og fra hvem hun arvede ejendommen. I nogle år forud havde jomfruen lejet værelser ud, bl.a. til Drachmann og de to norske malere Christian Krohg og Lundh. – I dette hus boede Michael og Anna Ancher til deres død, henholdsvis i 1927 og 1935. Og de var lykkelige for deres hjem i det smukke gamle

MICHAEL ANCHER: *Tre fiskere. Ætsning. Første arbejde i grafik. 1898.*

hus, omgivet af en stor have med mange kroge og dejlige gamle træer, under hvilke man samledes til frokost eller efter en sommerdags arbejde, til en hyggeaften eller en større fest, der ofte trak ud. – Her reciterede Drachmann, og ungdommen dansede i forhaven til tonerne af en enlig harmonika. Man kunne også nyde baghavens romantik. Udsigten fra den lille klithøj, hvorfra der var udsyn over den stille, månelyse hede mod nordstranden og langt ude i horisonten skibslanternernes blinkende bælte.

Flere af disse sammenkomster er fastholdt i malerier af Krøyer og Ancher. Først Krøyers 'Hip-Hip-Hurra!', der blev malt i årene 1884–1888 og viser et skålende frokostselskab, hvor Anna Ancher sidder i forgrunden til højre med datteren Helga på skødet. Senere har Ancher

benyttet samme motiv, dog synes her selskabets tone mere afdæmpet. Billedet er malt i 1904.

Anchers have var stor, mens pladsen indenhus ofte kunne føles trang. Man klarede sig dog. Gennem de tavlede vinduer fyldtes de små, lavloftede stuer med et rigt sollys, og her har Anna Ancher malt nogle af sine fineste arbejder. Her fyldtes hendes liv og hendes kunst med megen sol. Mon Anna Ancher ikke er en af de første danske kunstnere, der bedst har forstået at fange og udnytte sollyset i sine billeder? – Vi ser det i det smukke arbejde fra 1891 'Solskin i den blaa Stue', i 'Sommernat' fra 1888, 'Sol i den Blindes Stue' og i 'Pigen med det røde Skørt'. Men Anna Anchers kunst havde rige facetter. I sin motivverden spænder hun fra dagliglivets lys og skygge til dødens alvor. Vi oplever alt dette i en lang række billeder af høj kunstnerisk værd: 'Lektien gennemgaas' – 'To Gamle med deres Kaniner' – 'Dagens Arbejde bedømmes' – 'Valmuer foran en læsende Dame' – 'Et Missionsmøde' og 'En Begravelse'. Fra de senere år i Anna Anchers liv er det åndfulde portræt af moderen, gamle ærværdige fru Brøndum, måske et af Anna Anchers fornemste arbejder. – Hun elskede sin mor. I dette ligger muligt den sandhed gemt, som Julius Lange udtrykte i en forelæsning over dansk portrætkunst. – "Værdien af et Kunstværk kan i mange Tilfælde afhænge af den Værdi, Motivet har haft for Kunstneren eller Kunstnerinden." Holger Drachmann skrev om Anna:

Du, som i Løndom skaber uden Il,
og ej af Lovord, selv fortjente, blændes;
Du, som kan ta' imod selv vredest Pil
uden at Vreden i dit Indre tændes.
Gid Du af Alt, hvad menneskeligt hændes,
maa fremgaa med det store lyse Smil –
og gid, naar Du ta'r dig det store Hvil,
Dit endnu større Hjertes Ro maa kendes!

Af Michael Anchers produktion fra samme åremål indtil århundredskiftet er billederne af Helga, fra det første, hvor barnet endnu befinder sig i moders liv, det monumentale figurbillede af Anna Ancher fra 1884. Et smukt billede og en fin hyldest til den vordende moder og en elsket hustru. – Videre barnedåben i den hvide kirke, hvor fru Anna i gnistrende gul silke med barnet i sine arme står foran præsten, omgivet af faderen og fadderne, blandt hvilke ses vennerne Krøyer, Eilif Peterssen og Christian Krohg.

For Ancher tog udførelsen af dette billede længere tid end beregnet, hvorfor Anne Møller, Anna Anchers kusine, måtte træde til som model og trække i den gule silkekjole. Lille Helga måtte også skånes, hvorfor moderen syede en 'tvillingesøster' til Helga, en kludedukke, som om natten deponeredes i kirkens våbenhus, og hver arbejdsdag før brugen måtte bankes for edderkopper og ørentviste. Og der er andre billeder af Helga, som seksårig og elleveårig, som syg og rekonvalescent. Videre er der de mange allerede nævnte folkelivsbilleder, en række mere eller mindre ligegyldige portrætter og endelig det store 'Familiebillede' fra julen 1903. Det er mærkelig gribende i sit udtryk. Efter Karl Madsens mening har det været Anchers tanke, at dette arbejde i hans (Anchers) produktion skulle kunne paralleliseres med Rembrandts 'Klædemagerlauget', ligesom 'Hjemvendte Fiskere paa Nordstrand' (1899) skulle være den danske kunstners 'Nattevagt'. Om dette har rod i nogen udtalelse fra Ancher eller det helt er Karl Madsens egne forfløjne tanker, kan ikke oplyses. I alle tilfælde er familiegruppen et billede, der fæstner sig for altid i bevidstheden. Man ser her kun de kvindelige medlemmer, gamle fru Brøndum med den opslåede bibel foran sig, omgivet af sine tre døtre og datterdatteren. Til venstre er det Marie og Hulda Brøndum, til højre Anna Ancher og den 16-årige Helga, der allerede på det tidspunkt var stærkt optaget af at tegne, særlig dyrene var at finde i hendes motivverden. Senere blev Helga Ancher uddannet af forældrene, og hun kom på tegneskole

MICHAEL ANCHER: *Pigen med Solsikkerne (Maren Brems). 1889.*

MICHAEL ANCHER: *Figurer i et Landskab. – Tine og Blinde Kristian i Sandet. 1881.*

ANNA ANCHER: *Pigen i det røde Skort (Tine).*
Et af kunstnerindens smukkeste ungdomsarbejder, udstillet 1884.

ANNA BRØNDUM (ANCHER): *Paa Hjemvejen fra Kirke efter en Begravelse. Modellerne er det gamle ægtepar Per Bollerhus og Stine i deres gammeldags dragter. 1878. Kunstnerindens debutarbejde på Charlottenborgs Decemberudstilling 1879.*

i København, fra hvilken hun dimitteredes til Akademiet. Her fik Helga Ancher i modelklassen V. Irminger og faderens ven, Viggo Johansen, som lærere.

Familien Ancher levede og trivedes i Jomfru Storms små stuer, som de var ved indflytningen og frem til 1913–14, da Ancher lod arkitekten Ulrik Plesner foretage en større udvidelse. Der blev skabt en mere rummelig spisestue og endnu flere rum, deriblandt et stort atelier for Michael Ancher og et mindre for Anna Ancher.

MALERINDEN Helga Ancher arvede efter moderens død forældrehjemmet med dets rige kunstsamling og faderens 'snallerværk' – alle de sjove gamle ting og møbler, han i tidens løb for en slik havde afkøbt skagboerne – men hun boede aldrig i huset. Når frøken Ancher om sommeren kom til Skagen, tog hun ophold på Brøndums Hotel, hvilket hun efterhånden betragtede som sit hjem, men hun aflagde dog ofte besøg i barndomshjemmet, der stadig stod urørt midt i byen som et bindeled mellem det gamle Skagen, det, der engang var, og den moderne fiskerby. – Men huset forfaldt. Vejret har altid været hårdt over Skagen. Regn og storm og små ubudne dyr truede det berømte kunstnerhjem, da Helga Ancher døde i 1964 og efterlod et fond, der skulle bære hendes navn, og hvis provenu er beslaglagt for at bevare 'Michael og Anna Anchers Hus' som et offentligt tilgængeligt museum. Et minde, ikke blot om forældrene, men om Skagens storhedstid.

Og således er det blevet. Nationalmuseet og Statens Museum for Kunst har gennem et årelangt, omhyggeligt tilrettelagt og gennemført restaurerings- og registreringsarbejde 'genskabt' familien Anchers hjem, der blev åbnet for offentligheden i foråret 1967. – Her oplever man nu så godt som muligt det gamle kunstnerhjems atmosfære. Det sker gennem møblernes autentiske placering, farverne, de tidsbestemte tekstiler og de hvidmalede døre, dekoreret med fine fuglemotiver, malt af Michael Ancher, og endelig intimiteten i de mange detaljer,

ANNA ANCHER: *Skitse til ætsning (opus 1).*

'snallerværket', der må og skal udgøre et hjem, sjove ting, god kunst og klenodier. Blandt disse sidste findes gemt i en skuffe Georg Brandes' originalmanuskript til hans bog om Søren Kierkegaard fra 1877.

ANNA ANCHER: *Læsende Kone. Kunstnerindens første grafiske arbejde.*

Brandes dedicerede og skænkede det til Anna Ancher, da hun var 24 år. Her er også familiens store malerisamling. Først en lang række af Anna og Michael Anchers smukkeste billeder, såvel færdige arbejder

som skitser, der belyser alle perioder i kunstnerparrets udvikling. –
50 Her er hollandsk malerkunst og dansk guldalder med arbejder af Marstrand, Bendz og Lundbye. Og samlingen spænder videre over arbejder af Hans Smidth, L. A. Ring, Julius Paulsen og fynboerne Fritz Syberg og Johannes Larsen til en righoldig og udsøgt repræsentation af kammeraternes arbejder. De er malt af Krøyer, Locher, Tuxen, Willumsen, Johansen, Björck, Krohg og endnu mange flere. Menneskeskildringen har her en fremskudt plads. Det er en imponerende række af portrætter, som findes i den store spisestue og i Anchers atelier, portrætter af fremtrædende personligheder inden for tidens kunst, humaniora og realia.

Sommerens invasion af malere og de få fastboende kunstnere samt de hjemmehørende fiskere udgjorde dog ikke hele byens befolkning i det, som er kaldt den store tid. Der fandtes gennem disse mange år også 'almindelige' mennesker, hvis stærke kontakt med de to nævnte grupper af Skagens beboere og sommergæsterne ikke kan forbigås. Der var bager Saxild og købmandsfamilierne Winther, Fabricius, Møller, Tønnesen og Holst, sidstnævnte var Østerbys største grundejer. Der var den senere kæmner, Hans Brodersen, og hans hustru Henny, som boede ude mellem klitterne. Familien var kommet til Skagen fra store forhold. Man talte 'om pragtfulde Herregaarde, Ekvipager med Blodsheste og gallonerede Tjenere' (det drejede sig om Serslevgaard). – På Skagen syntes familien dog ikke at savne noget af alt dette. Man lagde ikke skjul på, at en formue var tabt, og et nyt liv begyndt under andre vilkår, hvor der hverken var plads for bitterhed eller surhed. Hos Brodersens i det hvide hus 'gik solen aldrig ned'. Man forstod glæden ved at leve, og humøret var uopslideligt fra de første – måske trange – år til senere, da familien taltes blandt Skagens velhavere. Og Hans og Henny Brodersen blev Skagens-kunstnernes venner. Særlig Drachmann og Krøyer kom i deres sidste triste år til at stå familien nær,

og de blev kære gæster, enten de kom med deres glæder eller sorger. I juli 1905 formede Drachmann sin hyldest til vennerne således: 51

Henny og Hans
skal have en Krans
af Sommerens Flor,
Sommerens Flor
er fra Skagboens Jord
kun fattigt, og sligt –
men et tonende Digt
af Vennernes Kor
skal paa Skagboens Jord
som en blomstrende Krans
rækkes Henny og Hans.

Og naar Klitsand og Grus
gennem Høststormens Sus
mod det gæstfrie Hus
gaar i Dans,
da skal Vennernes Kor
af de Minder, der gror
paa den fattigste Jord,
med en Rigdommens Krans
rækkes Henny og Hans.

MEN DER VAR mange andre bofaste venner. Hele familien Brøndum i butikken og på hotellet, der ikke blot var en kombination af et overnatnings- og spisested med en købmandsbod i tilgift, men for hele fiskerbyen et kulturelt og socialt centrum. En kro med personality, et hjem for hver enkelt, så længe han eller hun kunne bo der. – Her var først ejeren Erik Brøndum og hans hustru Anna Hedvig, der

havde sin faste plads ved komfuret i køkkenet. Hun var født Møller,
52 datter af købmand Møller, en af byens store. Efter dem fulgte næste generation, sønnen Degn Brøndum, der varetog værtspligterne, mens to søstre, Marie og Hulda, passede køkkenet. Endelig var der familiens yngste, Anna (Ancher) og broderen Johan Henrik Brøndum, i daglig tale kaldet John. Han var familiens enfant terrible. John havde faret som styrmand over de store have, men ramtes tidligt af en hjerneblødning, der til dels lammede hans ene arm og et ben. Siden tilbragte han sine år hjemme, hvor han delte tiden mellem daglige inspektioner af skibsfarten, der rundede Grenen, og hotellets gæster. De fleste af disse sidste var dog ikke altid begejstrede for styrmandens opmærksomhed og frisprog, der ofte kunne være voldsomt og replikkerne lidt for ærlige. Man må vel erindre, at der også dengang var en ferierende spidsborgerlig kreds, som lokket af 'kunstnermiljøet' holdt til på det gamle hotel.

Videre var der byfogedfuldmægtig Meyer, redningsbestyrer P. K. Nielsen, ingeniør Palle Bruun og organisten ved Skagens kirke, unge Helene Christensen, Krøyers veninde og akkompagnatrice ved mange lejligheder. Vi finder hende som model for flere kunstnere. Anna Ancher har malt Helene Christensen eksempelvis i det smukke og særprægede arbejde 'Ungdom' fra 1884, et billede, som i dag tilhører Skagens Museum, – og i en karikeret fremstilling, hvor Helene og Mikkel traver af sted gennem høje snedriver.

Endnu et navn fra denne filistrøse omgang er Otto Schwartz, Skagens borgmester og byfoged fra efteråret 1899, en fætter til maleren Frans Schwartz – gift med Alba Schwartz, der har sat sig et varigt minde med bogen om kunstnerlivet på Skagen. – Ægteparrets søn, maleren og kunstskribenten Walter Schwartz, giver i en lille uprætentiøs erindringsbog 'Man havde tid at blive voksen' en morsom skildring af familiens ankomst til Skagen set med en romantisk og kunstbegejstret 10-årig drengs øjne.

ANNA ANCHER: *To Gamle plukker Maager. Bly.*

"Mit Hjerte stod stille af Spænding, da det lille Skagenstog om Formiddagen rullede ind paa Stationen, nu vilde det store ske. I mit stille Sind havde jeg ventet at se Berømthederne staaende i Geled for at hylde deres nye Borgmester. Jeg forestillede mig, at Ancher vilde løfte mig ned paa Perronen, Krøyer raabe hip-hip-hurra og Hotelejer Brøndum bukke dybt og anmode om Tilladelse til at bære vore Kufferter. – Det øsregnede, da Toget holdt ved den mennesketomme Perron. Og med opslaaede Paraplyer, som Vinden rev og sled i, vadede vi gennem det vaade Sand i den Retning, vi regnede med, at Brøndums Hotel maatte befinde sig. – Senere, da den nye Borgmester stod ved et af Hotellets Vinduer og saa ud over den lille By, der fortonede sig i Ruskregnen: – Naa, saadan ser her altsaa ud, sagde han, ensomt og dejligt."

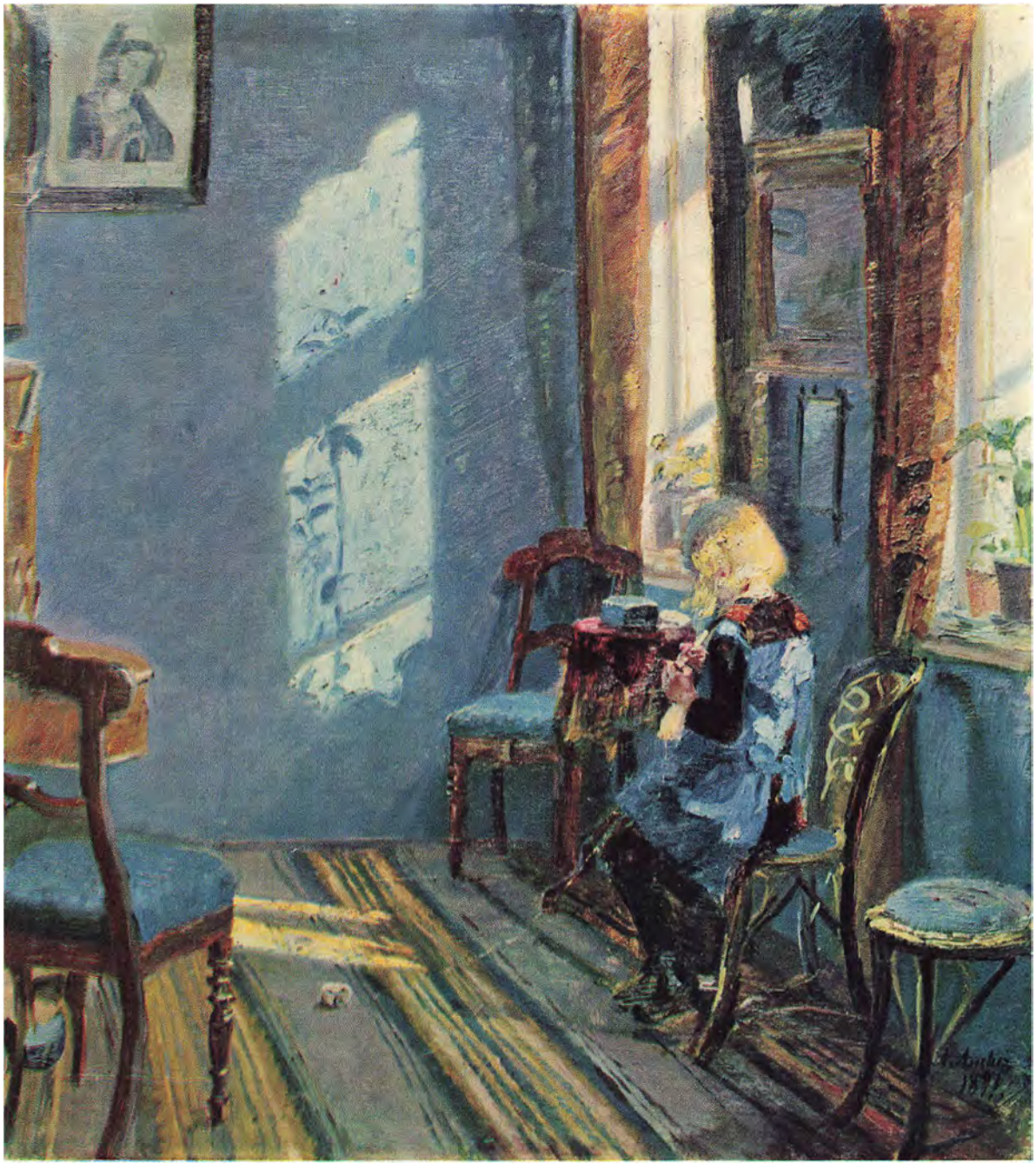

ANNA ANCHER: *Solskin i den blaa Stue. (Helga med sit strikketøj). 1891.*

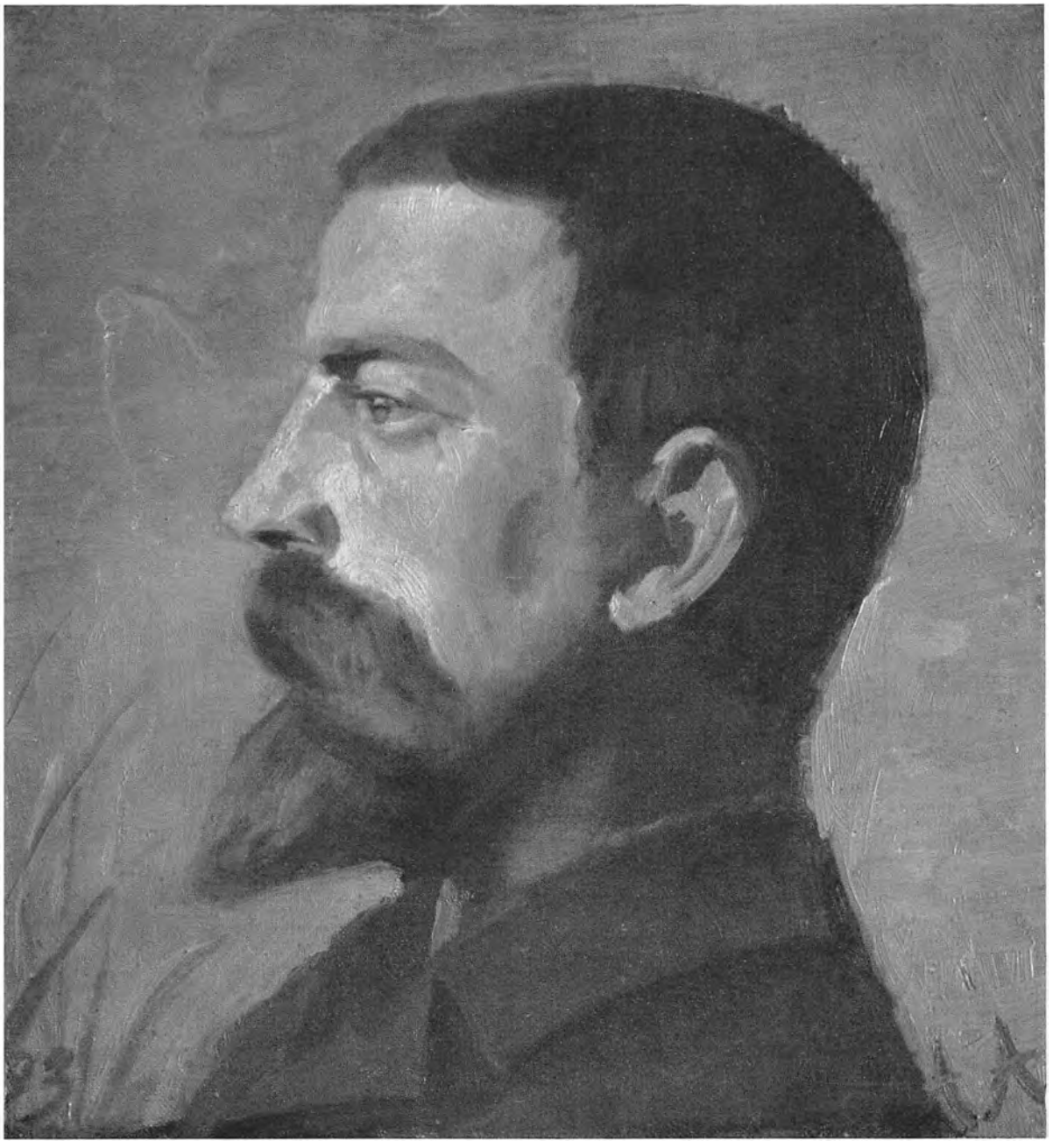

ANNA ANCHER: *Portræt af maleren V. Chr. Schønheyder Møller. 1893.*

CHRISTIAN KROHG: *Kunstnerens hustru, malerinden Oda Krohg.*

HOLGER DRACHMANN

Lad synke meget af, hvad han har gjort.
Da ses det bedre, hvad der er evigt stort.

BJØRNSTJERNE BJØRNSON

DRACHMANN er digternavnet, som for altid vil være knyttet til Skagen. En yngre generation mindes vel at have set billedet af den granvoksne digter med slængkappen og den karakteristiske bredskyggede bløde hat over det hvide hår.

Det har allerede været nævnt, at Holger Drachmann første gang kom til Skagen i 1872. Det var året efter at han i november 1871 havde indgået ægteskab med den 19-årige Vilhelmine Erichsen, blandt venner kaldet 'Fru Belli'. –

Deres samliv viste sig hurtigt at være mislykket, og digteren var da også sjældent at finde i hjemmet, den lille tarvelige københavnske forstadslejlighed. Ægteskabet opløstes i 1874.

Anden gang Drachmann kom til Skagen var i 1879, efter år, hvor hans sind ofte var ude af ligevægt, og hvor hans intime forhold til Polly Thalbitzer, f. Culmsee, et sværmeri fra studenterdagene, endte med skandale. I kortere perioder havde Drachmann opholdt sig i Paris og i Saint-Briac ved Bretagnes kyst, hvor han begge steder boede sammen med Karl Madsen. – Det var da også i følge med Karl Madsen og sin gamle elev, Carl Locher, at digteren denne gang kom til Skagen, hvor de alle tre fik ophold hos Brøndum.

Samme år i maj indgik Drachmann sit andet ægteskab, med Emmy Culmsee, hvem han havde lært at kende gennem søsteren, Polly Thalbitzer. – Tre år senere kom ægteparret sammen til Skagen. Digteren, hans unge hustru og deres tre børn boede hele sommeren i Jomfru Storms hus, som var lejet til dem af Emmy Drachmanns far, den tidligere papirfabrikant Frederik L. Culmsee.

Det var i 1882, året i hvilket Krøyer 'indtog' Skagen, og digteren fik her en jævnbyrdig kammerat, når det gjaldt at arrangere og underholde ved store og glade fester. Man greb trods indremissionen og lægprædikanternes advarsler ved møderne derude i klitterne – 'Lad Sodomas Yngel kun styrte sig i Fortabelse –' enhver lejlighed til at feste, til at musicere, eller Krøyer med sin slørede mørke stemme fore-

drog franske, danske og italienske sange, akkompagneret af Helene Christensen.

Qual dolce cosa un giorno pien' di sole,
un bel sereno do' po la tempesta,
nell' aria fresca par' come una festa...
Qual dolce cosa un giorno pien' di sole!

Det hændte også, at Drachmann strøede viser ud af sit overflødighedshorn, og hvor lejlighed gaves, diskuterede man kunst og politik i en mere og mere løftet stemning, hvorfor ordene ofte blev voldsomme og sårende. – Ved sådanne lejligheder hændte det, at Drachmann blev så ophidset, at det gik ud over en stol, eller en skammel fløj gennem et vindue. Kort sagt, en af de 'små skandaler', som digteren dagen derpå bad om undskyldning for.

Efter en sådan nat kunne man møde Drachmann vandrende ude i plantagen eller langs stranden, hvor han arbejdede bedre end i hjemmets trange atmosfære. Og det var på en af disse ture, han under det omtalte sommerophold fik ideen til et besøg på Skagens fyrskib. Det lå så lokkende og trolddomsagtigt derude i havet og vakte digterens trang til eventyr. – Og en smuk, stille sommermorgen sejlede Drachmann, fru Emmy og Krøyer ud til skibet, hvor man spiste og drak uden at bemærke, at en storm var på vej. Først da det velforankrede skib begyndte at rulle, blev man klar over situationen, og humøret sank yderligere, da skibets officerer oplyste, at det ville være forbundet med livsfare at sætte en båd i vandet. Resultatet blev: en overnatning, som vist aldrig blev glemt. Skumtoppede bølger kastede fyrskibet rundt, så enhver tanke om søvn måtte opgives. Først næste morgen kunne de blege gæster forlade den kvalme kahyt. Og på dækket før middagen, der bestod af ærter og fedt flæsk, malede Krøyer den kendte skitse af Emmy Drachmann, der endnu halvdød af træthed og lidende alle søsygens kvaler sidder indhyllet i et tæppe. Først hen mod

anden dags aften tillod vejret, at de tre eventyrere blev sat i land.
62 Drachmann, havets og bølgebrusets digter, var for altid kureret for lignende eskapader. Han skrev herom: "At være om Bord paa et Skib, som sejler – hvad enten det er ved Hjælp af Damp eller Vind – det er en Lyst, at være om Bord i en Gynge, der ligger for Anker ude i Skagerak, at skulle skrive, male, tænke, digte, sove eller spise under den samme rokkende, vuggende, sideslingrende eller næsegruse Bevægelse paa Pletten – det er ganske vist et Forsøg værd. Nu havde vi prøvet det, og nu længtes i det mindste een af os tilbage mod Fastlandet."

Det fjerde sommerophold i Skagen aflagde Drachmann i 1895. Det blev kun kortvarigt. Digteren var på det tidspunkt, efter sit andet mislykkede ægteskab, under vedvarende indflydelse af den unge sangerinde 'Edith', med hvem han allerede sidst i firserne havde indledt et intimt kærlighedsforhold. Hendes virkelige navn var Amanda Jensine Nilsson, og da Drachmann mødte hende, var hun 18 år og optrådte hos Kehlet i Frederiksberg Allé. Der er ingen tvivl om, at det har været denne unge, jævne, småborgerlige kvinde, der fremfor mange andre fik afgørende betydning for Drachmanns digtning og hele litterære virksomhed. Allerede så tidligt som i 1889 forelå den første Edith-lyrik i samlingen 'Sangenes Bog', og året efter er hun det lysende midtpunkt i romanen 'Forskrevet'. – Det var samme år, 1890–91, Drachmann boede med sin familie på Gl. Kongevej i København. Forholdet mellem ægtefællerne var da så dårligt, at et definitivt brud var forestående, hvorfor digteren i mange måneder opholdt sig i Hamburg, hvortil 'Edith' var rejst. Hun levede nu helt for Drachmann, plejede ham under kortere og længere sygdomsperioder og rejste med ham. En af de lykkeligste rejser i digterens liv foretog de sammen. Det var en vinter, de brød op fra Hamburg og rejste over München til Tyrol, for derfra at fortsætte til Italien, hvor de besøgte Venezia, Firenze, Rom og Napoli.

Det oplyses, at Drachmann i vinteren 1897 boede nogle måneder i København på Christianshavn, hvorfra han den følgende sommer rejste til Norge for at træffe den unge sangerinde Bokken Lasson, som han havde mødt under sit seneste ophold i hovedstaden. Denne gennemmusikalske, rigtbegavede og kultiverede norske pige ydede den grånende digter sin hyldest, og Drachmanns hjerte var atter tændt. – Da 'Edith' i juli på Drachmanns initiativ kom til Norge, 'hvor hun og han skulde bo helt alene i en yndig lille Sæterhytte', opdagede hun meget snart, at digterens sind var delt. Natten til den 12. august 1897 tog hun sin beslutning, og skønt Drachmann forsikrede hende om sin 'evige' kærlighed og tiggede hende om at blive, rejste hun bort. Kort efter mødtes de dog på et hotel i Göteborg, hvor digteren boede med sin norske veninde. Mødet her blev kort og afgørende. Kun én gang senere mødtes de; det var i Hamburg 1906 efter premieren på 'Hr. Oluf han rider'.

I årene op mod århundredskiftet rejste Drachmann hvileløst rundt og besøgte med forkærlighed de steder, hvor han havde færdedes med 'Edith'. Hun var blevet digterens idealskikkelse, og han lagde aldrig skjul på dette kærlighedsforhold. – Således skete det, at Drachmann ved premieren på sit melodrama 'Vølund Smed' i marts 1898 fra parkettet i Det kgl. Teater hyldede sin digtnings muse. – En sensation i københavnerlivet. Til forestillingen havde teatret længe været udsolgt, og mange havde betalt indtil 40 kr. i overpris.

I et avisreferat fra den minderige aften hedder det:

"Efter Tæppets Fald for sidste Akt blev der klappet i flere Minutter. Man vilde se Digteren. Drachmann viste sig da i første Parket og modtog Applausen, hvorpaa han vinkede til Tavshed og talte til det feststemte Publikum: 'Et Leve for den danske Skueplads. Et Leve for det Sprog, der har skabt disse skønne Toner! Et Leve for den store, noble Kvinde, der har inspireret mig til dette Digterværk! Tak!' De efterfølgende Hurraraab svandt hurtigt bort, og mange forlod Salen."

Episoden skabte en storm af indignation i lillebyen. Københavnerne var virkeligt forargede. Men to dage senere kom forfatteren Carl Ewald sin digterbroder til undsætning. I et indlæg i Politiken hedder det: "Har Nogen tvivlet om, at Drachmann overrumplede det fornemme Premiere-Publikum, Byen kan stille paa Benene, saa er hans Tvivl forstummet, da han saa Bladenes betænkelige Mandagsminer, da han lyttede til den Storm af Forbløffelse og Indignation, der i disse Dage blæser fra Hus til Hus i Kongens kære København.

Det var da heller ikke Smaating, Holger Drachmann gjorde. Ingen uden han havde vovet det. Ingen kunnet gøre det. Aldrig før har den danske Snerpethed faaet et saadant Slag i Ansigtet midt i sin faste Borg. Aldrig før har det danske Grin set en saadan Udæskning.

Og mens Sladderen koger, vil Drachmanns Leve være helt uforglemmeligt for mange af dem, der hørte det, og Sagnet om det vil gaa langt og længe over Landet.

Som han stod dér, var han et Stykke Renæssance.

Vi vidste ikke, om han er en farende Svend, der lever sit forunderlige, brogede Eventyrliv alene i en nøgtern Tidsalder. Eller om han er en Kæmpe, der kan dreje Tidens Hjul.

Men vi saa, at han var stor og smuk."

SÅ FULGTE REJSEÅR i Amerika og Europa. I september 1898 indskibede Drachmann sig i Kristiansand for en rejse til USA. Han var her ledsaget af Bokken Lasson og forfatteren Sten Drewsen, der fungerede som digterens sekretær. – Og det var i New York, digteren traf sin senere hustru Soffi (Sophie) Drewsen, en yngre søster til Bokken Lasson, dengang gift med Sten Drewsens fætter, ingeniør Poul Drewsen. – Opholdet i Amerika strakte sig over halvandet år, og da digteren vendte hjem, blev det kun for et kortvarigt ophold, før han begav sig ud i Europa, først til England, hvor han blev fejret som en digterfyrste, og senere boede han flere måneder i Frankrig som gæst

hos maleren og digteren Armand Point. Denne vældige energiudfoldelse blev dog snart fulgt af et kraftigt tilbagefald med depression og søvnløshed, der foranledigede, at digteren begyndte sine tidligere vante rejser mellem nerveklinikker og kursteder.

I SOMMEREN 1901 kom Drachmann til Skagen, ledsaget af den elegante Soffi Drewsen, der i mellemtiden var blevet skilt. De blev kun få dage, digteren ville søge kur på Frydenstrand sanatorium, hvorfra fru Drewsen og han rejste til Hornbæk for at blive dér hele den følgende vinter.

Året efter kom de igen til Skagen – for at blive. De tog først ophold på hotellet, men få uger senere lejede de tre små værelser hos 'Pølse-Zacharias' i Vesterby, hvor vennerne hjalp med at supplere det mangelfulde bohave og andet udstyr. – Efter kun et par måneder i disse snævre omgivelser blev en endelig bestemmelse taget. Drachmann og fru Soffi ønskede at blive fastboende i Skagen, og med dette formål købte de bager Høms hvide bindingsværkslænge i Vesterby, ikke langt fra deres hidtidige bolig. – Huset var stærkt forfaldent, men med hjælp fra de to unge malere, sønnen Jens Drachmann (af digterens andet ægteskab) og Matthison-Hansen, samt enkelte lokale håndværkere lykkedes det forholdsvis hurtigt at skabe en tilfredsstillende bolig med et rummeligt atelier (arbejdsværelse).

Drachmann var på det tidspunkt 55 år, men allerede stærkt ældet, selv om han endnu havde sin fulde arbejdskraft og af og til kunne virke munter og løssluppen som under tidligere ophold. I foråret 1903 opnåede digteren skilsmisse fra Emmy, og det frie forhold, i hvilket han havde levet med Soffi – som ofte havde været pinligt for begge parter – kunne afsluttes med et ægteskab, der blev indgået den 15. juni på Skagens rådhus. Men heller ikke dette bragte Drachmanns ubændige sind i ro. Soffi, der kun var halvt så gammel som Drachmann, var lidet omgængelig, voldsom af temperament, hensynsløs og lunefuld. – Hun var smidig og rank i ryggen med barm og hofter og netop

så udspekuleret og tilsyneladende umiddelbar i en så fin blanding, som
66 netop hendes tilværelse krævede. Hun kunne spinde som et smukt kattedyr for i næste øjeblik at vise kløer, hvilket ofte drev digteren fra hjemmet i hele og halve dage. Det hændte, som Alba Schwartz oplyser, at Drachmann søgte borgmesterhjemmet med ordene: "Mit Mont Pélé er i Udbrud, und mig Husly og en Times Ro." Ved en sådan lejlighed digtede han til fru Alba:

I Stilhed tænker en gammel Fyr
naar om Kvinder han filosoferer.
Katten er vel et lidet Dyr,
men har ganske en Tigers Manerer,
Og naar du klapper som ung, min Gut,
de kælne Fruer og Møer,
Saa husk, Legen ender til slut,
med en Tiger, der viser Kløer.

Eller det hændte, at Drachmann søgte til familien Brodersens hus, 'hvor der var mange Kamre'. Her arbejdede han i ro på sin fortælling 'Kirke og Orgel', i hvilken den gamle organists kærlighed til en ung kvinde afspejler digterens eget forhold til sin hustru. – Og mens digteren således sad gemt for verden, kørte Soffi rundt på cykel for at lede efter sin gamle 'Tummel', Drachmanns nom de guerre i Skagen.

Det skete også, at Drachmann sad model for Ancher, Tuxen, Julius Paulsen eller Krøyer, der allerede langt tidligere, i 1895, havde malt sit første billede af digteren, bestilt af etatsråd Jacob Hegel. I 1902 fulgte Krøyers figurbillede af 'Drachmann paa Digterbænken i Skagens Plantage', og i 1903 påbegyndte kunstneren endnu et billede af digteren i sit hjem (med rød fez). Dette arbejde blev dog først gjort færdigt fire år senere, hvilket foranledigede et delvist brud mellem de to kunstnere.

HOLGER DRACHMANN: *Snestorm.*

Udsigt fra kunstnerens atelier i villa 'Pax' 2. juledagsmorgen 1906.

P. S. KRØYER: *Ved Kaminilden,*
Portræt af Holger Drachmann siddende med rød Fez. 1906.
Forarbejde i pastel til det i 1907 fuldførte billede.

Forholdet mellem Drachmann og Krøyer havde altid været egenartet. De var 'Skagensvenner', men uden for dette mindre geografiske område betragtede Drachmann Krøyer med ringeagt, hans intellekt var middelmådigt, og hans kunst – nok havde Drachmann hyldet virtuosen, dog med en understrøm af ironi.

Havde Drachmann en intuitiv følelse af, at Krøyers eminente dygtighed havde bragt ham på afveje? – Forstod digteren, at den bildende kunstners virkelighed var falsk og hans arbejder uden kunstnerisk oplevelse, uden varme –?

Fra et senere år findes et brev fra Drachmann til Krøyer, hvori han skriver: "Vi er ikke Venner, Søren, vi har aldrig været det, og bliver det heller aldrig. – Jeg afholder mig fra enhver Kritik af dit Liv og dine Handlinger, fordi jeg betragter dig som en syg Mand."

Men også Drachmann var på det tidspunkt syg, nervesvækket. I sommeren 1903 havde han en træt og hvileløs periode, og hen på efteråret lod han sig indlægge på Middelfart nervehospital. – Her indtrådte dog en bedring hurtigere end ventet, og allerede i februar 1904 følte han sig rask, og i begejstring herover skrev han:

Undsluppet af sit Fængsel
sit tvungne, trange Hi
med hvilken stormende Længsel
stiger han op mod det fri.

Fra Skyggerne tager han Afstand
fra Tungsindets lukkede Grav
bort fra Menneskets Lavland
mod Højfjeldets aabne Hav.

En gang i den følgende sommer fejrede man en tredobbelt fest i Skagen. Anna Anchers fødsels- og bryllupsdag den 18. august og

Helga Anchers fødselsdag den 19. august. Ved den lejlighed reciterede
70 Holger Drachmann et impromptu:

Mikkel! Du gamle,
som sidder i Krogen,
mon der er nogen,
som synger Din Pris?
Jo, det gør jeg – og med Glæde – præcis
Du er dog Manden,
hvor Anna er Konen.
Du sidder myndig og sikker til Hest;
Du bærer Buxerne – hun bærer Kronen.
Kronen er skøn nok, men Buxerne bedst.
Begge skal hyldes, thi begge har Fest.

Begge er Kunstnere fødte og baaren
Begge har Lykken til Skødebarn kaaren
Lykken, som følger den Flittige, næst!
men bli'r vi siddende her til i Morgen,
saa er der En til, som ogsaa har Fest.
Helga du liden,
hun voxer med Tiden.
Knop er hun alt, og hun folder sig ud.
Lad os klinke med Brudgom og Brud
og Resultatet – skøn Helga!
Drik ud!

Så fulgte i 1905 Michael og Anna Anchers sølvbryllup og Don Juan-festen arrangeret som en afslutning på Drachmanns oversættelse af Don Juan, der havde optaget meget af digterens tid i de seneste år. Det blev en kostumefest, hvor champagnen og den røde bourgogne

strømmede rigeligt. For enden af festbordet sad den hvidhårede, endnu markante og statelige skjald i lyseblåt, omgivet af spaniere, haremskvinder, venezianske gondolierer, sørøvere og vikinger. Fru Soffi var en yndig Haidi, svøbt i dybrød silke med raslende 'guldsmykker', mens borgmesterinden skjulte sig i Katharina IIs pragt og en gammel spansk tigger i elendige klude rimpet sammen af et par gamle, røde, letfalmede fortræksgardiner fra borgmesterhjemmet viste sig at være – Michael Ancher.

Året 1906 stod for Drachmann i 'Hr. Oluf's og 60-årsdagens tegn. Først 'Hr. Oluf han rider', den danske sommernats drama, der blev digterens sidste større arbejde, og som han fyldte med engtågernes koglende mystik, med eventyr og elskov. Et arbejde, digteren skrev på hele foråret og en del af sommeren, før det tidligt på efteråret blev indleveret til teatret.

Efter dette, som han kaldte 'professionsslid', opholdt Drachmann sig nogle uger i Fredensborg, men tog derfra til Skagen, hvor han sad model for Ancher til kunstnerens kendte billede 'Kunstdommerne'. – Og kort før han rejste til København for at overvære premieren på 'Hr. Oluf –' og deltage i rådhusfesten, blev han i anledning af den forestående 60-årsdag hyldet ved en storstilet Skagens-fest, afholdt hos familien Tuxen på 'Dagminne'. For Drachmann kom denne aften og nat til at stå i erindringens lysende skær og var uden tvivl med til at mildne bitterheden og sorgen, som den følgende tid bragte. For sit indre øje genskabte han det farverige eventyrprægede miljø i 'Dagminne's dejlige have og i det smukke hjem, hvor vennerne var samlet i kostumer, der levendegjorde digterens værker fra de engelske socialister til prinsessen og det halve kongerige, Vølund Smed og Alhvide, frem til Ridder Oluf. – Stærkest i erindringen stod dog fiskerbefolkningens hyldest til deres gamle ven. Fra den allerførste tid havde Drachmann stået disse jævne mænd og kvinder nær, hvorfor det for

dem følte helt naturligt at bringe ham det fakkeltog, som blev et af
72 festaftenens højdepunkter. Det var en spontan hyldest, her var intet arrangeret, ingen maskerade, fiskerne kom i deres arbejdstøj, tavse, næsten ubevægelige, stod de med deres voksdryppende fakler i de røde hænder. Og før faklerne kastedes i bål på gårdens sten, talte digteren. – Om Skagen og havet, som han livet igennem havde brugt som et billede på sit eget (lunefulde) sind. Han talte om den rige inspiration, det havde været for ham at leve og arbejde her, om dette at blive modtaget som en ven i de små fiskerhjem.

Og der blev danset og festet en lang nat igennem. –

Vi Skagboer, vi kan feste
som ingen andre feste kan
Vi er de allerbedste
til Fest i Danmarks Land.

I København gik det helt anderledes. Digteren blev hædret og højt dekoreret af kongen, og i sit københavnerhjem i Puggaardsgade modtog han på selve fødselsdagen, den 9. oktober, en lang række officielle besøg, gaver og blomster. Men aftenens festforestilling blev en skuffelse. 'Hr. Oluf han rider –' formåede ikke at løfte publikum til den stemning, digteren havde ønsket, men trods dette blev Drachmann hyldet med et langvarigt bifald, og uden for teatret ventede tusinder af københavnere. Hestene for digterens vogn blev spændt fra, og studenterne trak den over til hotel d'Angleterre, hvor vennernes natmad stod parat.

At 'Hr. Oluf –' blev en fiasko var evident. Selv om anmelderne var skånsomme, kunne nederlaget ikke skjules, hvorfor det var med bitre følelser, Drachmann den følgende aften lod sig hylde ved en stor fest i Københavns rådhushal. Alt hvad landet ejede af personligheder inden for kunstens verden og en stor kreds af begejstret ungdom var her samlet, da kammersanger Herold fra balkonen sang 'Vær hilset, I

HOLGER DRACHMANN: *Villa Bonatzi. Bly. Skagen 29. september 1897.*

Damer –'. Georg Brandes og Vilhelm Andersen talte, og så kom arbejdernes og studenternes fakkeltog – et strålende billede var det, da faklerne blev kastet i bål i Muslingeskallen, og røgen svøbte sig op om den hvide skjald.

Men festaftenen fik et efterslæt, der atter skabte forargelse. – En ubesindig og spøgefuld bemærkning i digterens tale ved nattens punchesold, hvor komponisten Charles Kjerulf var magister bibendi, blev helt uberettiget udlagt som en hyldest til københavnerinden set bagfra, – til hendes smukke bagdel. Ordene blev vendt imod ham, og alle misundere mente sig berettiget til spot. Atter havde Drachmann tændt forargelsens bål i hovedstaden.

FØR DIGTEREN vendte tilbage til Skagen, foretog han en rejse gennem Sverige ledsaget af fru Soffi, Bokken Lasson og Sten Drewsen. Overalt blev Drachmann hyldet som Nordens store lyriske skribent, og

særlig den modtagelse, der blev ham til del fra den kongelige digter, Oscar II, glædede ham meget. På hjemvejen efterlod Drachmann sin hustru på en nerveklinik i Göteborg, og selv rejste han straks til Skagen, hvor han i de kommende uger boede på Brøndums Hotel.

– Her oplevede digteren mod et stormfuldt livs afslutning en dyb forelskelse i den unge Skagens-pige Ingeborg. Digterens følelser blev her en fornyet demonstration af de erotiske følelsers livgivende kraft. Denne ældre Don Juan, der havde søgt sengen med utallige kvinder, og hvis livs forår forlængst var et tilbagelagt stadium, oplevede atter denne årstids sødme og duft. En mild vind fik en ulmende gnist til at blusse op, brænde og flamme i en fornyet livs- og skaberkraft. Den unge kvindes ømhed og skønhed viede Drachmann sin sidste digtsamling, og hun findes levendegjort i digtet 'Venezias Nat', hvorved Shakespeares ord fra 'Købmanden i Venedig' bringes i erindring – 'Just en sådan nat søgte Medea trylleurten til at forynge den gamle Aeson med'.

Lad os gaa bort, min lille elskede,
lad os udviske vort Spor og vandre mod Vinden.
Du følger mig som en lille Hund,
klog og smuk og tro, til jeg dør.

Vi vil begge gerne leve længe –
lad os gaa langt bort tilsammen.
Lad os lægge os med Fuglen
og rejse os med Solen.
Lad os tvætte vore Legemer i Duggen,
tvætte vore Muskler og hvile vore Hjerter.

Vanskelighederne for dette ulige par, som her havde fundet hinanden, var fru Soffis skinsyge, og at de begge var hjemmehørende i byen,

hvor de overalt blev bevogtet. Hvert vindue havde mange øjne, og der blev sladret. Hendes små *billets d'amour* overgav digteren derfor straks til kaminens ild.

Jeg maa brænde dine smaa Billetter,
de kan stifte Uro og Fortræd.
Jeg maa se dem svinde ind i Aske.

MEN FESTDAGENS EFTERSPIL, hånen og smålig forfølgelse havde ramt Drachmann dybt. Var han ikke i Ingeborgs nærhed, søgte han glemsel på anden vis. Han drak ofte for meget. Alba Schwartz beretter om en fest, Krøyer afholdt i anledning af, at han efter flere års arbejde var blevet færdig med sit store St. Hans Aftenbillede. Ved den lejlighed blev Drachmann så opstemt, at han slængte sin hat hen ad gulvet og lod et glas følge efter. Det smældede mod kamingitret, men knustes ikke. Krøyers datter, Vibeke, endnu et barn, rejste sig, samlede glasset op, og henvendt til digteren sagde hun med stor alvor i stemmen: "Jeg synes, du skulde tænke dig om, Drachmann, før du smider andre Folks Glas i Gulvet. Det var ikke din Skyld, at det holdt."

Omkring julen 1906 hentede Drachmann sin hustru i Göteborg, og freden og lykken var forbi. I sin nervøse tilstand begyndte han at male, endnu findes enkelte skitser fra tiden bevaret i det store atelier, som i dag, 59 år efter digterens død, står urørt. – Efter et vinterbesøg i Roskilde og et ophold i Nykøbing Falster var Drachmann atter i maj måned tilbage i Skagen, hvor Ingeborg ventede ham. – Men sygdom fulgte. I juni blev Drachmann angrebet af årebetændelse i det ene ben, og han måtte overføres til Kamillianerkliniken i Ålborg. Efter nogle måneder kunne han dog atter udskrives, og han tog ophold i sit Skagenshjem 'Villa Pax', plejet af Henny Brodersen og bevogtet af fru Soffi.

I oktober stødte en mavesygdom til, og en kort periode var Drachmann indlagt på Carl Lorentzens klinik i København, før han sam-

men med sin hustru rejste til Hornbæk, hvor han blev indskrevet på Einar Brünnichs klinik, til nedsat pris på grund af dårlige økonomiske forhold. Kort efter rejste fru Soffi til Italien, og digteren kunne atter modtage de små daglige billetter fra sin elskede.

Nogle dage før jul forværredes patientens tilstand. Fru Soffi blev kaldt hjem. En lungebetændelse stødte til, og den 14. januar 1908 døde Holger Drachmann. – Og havet brusede som aldrig før. – Store iskolde skumflager føg ind over klitterne, da vennerne, efter at tilladelse var givet, udsøgte gravpladsen derude hvor Vesterhavet og Kattegat mødes. De fulgte hermed digterens og vennens ønske:

Her jeg jordes vil i Sandet
under Havets dybe Red
Bølgens Brusen vil mig holde
vaagen i al Evighed.

Gennem Natten vil jeg høre
Dønning-Tordnen rulle hen.
Det er mine egne Sange,
Havet føder dem igen.

Den 26. januar. – Unge piger strøede blomster foran sørgetoget på dets vej fra jernbanestationen ud gennem byens gader og Krøyers pragtfulde æresport til digterens sidste hvilested, gravkammeret i den yderste klit. Urnen, tegnet af Willumsen, var efter en højtidelighed i Koncertpalæet i København overført til Jylland med ruteskibet 'Kong Haakon' og viderebefordret med toget fra Frederikshavn til Skagen, hvor mange hundrede tavse, sortklædte mennesker var samlet foran stationsbygningen. Foruden den nærmeste slægt var det skagboerne, fiskerne og kunstnerne, som modtog vennens støv for at vandre bag den simple arbejdsvogn ad sandede veje over hede og gennem klitter til tonerne af Chopins sørgemarch. – En begivenhed i Skagens liv,

ANNA ANCHER: *Kunstnerindens moder Ane Hedvig Brøndum. 1913.*

fastholdt i tre billeder af maleren (senere professor) Aksel Jørgensen. Og Helge Rode skrev et dialogdigt mellem den unge mand og fiskeren, hvorfra citeres i uddrag:

DEN UNGE MAND Hvad vil den Maages vilde Jag?
Den flyver sig tildøde...
Jeg mindes én paa Skagens Gren,
en herlig Kongemaage!
Hvor stolt den stred,
da Stormen bed.
Den kløved Slud og Taage.
Men Solen kom en Sommerdag
Jeg saa, den fløj i Ro og Mag
forgyldt af Solens Straaler.
Og kongekronet sad den dér
paa Skagens Gren i Solens Skær,
og drak sin Fryd af Himlens fulde Skaaler.

Nu fandt den Maage nok sin Grav,
den jog sig selv tildøde!

FISKEREN Ja nu er Holger Drachmann død,
det vilde jeg blot sige.

DEN UNGE Aa er han død. Aanej. Aanej.

FISKEREN Vi skal jo alle gaa den Vej.

DEN UNGE Jeg fatter ej!

FISKEREN Han var – den Ting er vis og sand
en dygtig Digter i sit Fag
og det er ogsaa sandt, at han
tillige var en herlig Mand.

MINDET OM Holger Drachmann lever i dag, ikke blot i ældre fiskerhjem, men samler sig til en fortættet atmosfære i digterhjemmet, bevaret i 'Villa Pax', den hvide bindingsværkslænge mellem store, skyggefulde træer, værnet af tidligere overklitfoged Allan Heilmann.

Træder man fra haven ind i 'Villa Pax', mødes man straks i forstuen af digterens 'udstyr', den folderige kappe og flere store bredskyggede hatte i filt og strå. De hænger på knagerne, som dengang digteren her selv gik ud og ind. I et hjørne står stokken, og på væggene hænger egne tegninger fra Halifax og Skagen, signeret 1900 og 1902. – Til højre gennem spisestuen med den åbne kamin når man atelieret, husets største rum. Foran det høje vindue står skrivebordet, på hvilket ligger bøger og piber. Her er postkort med billeder fra Italien, Tyskland og Norge – og postkort med nøgne kvinder. Her er portrætter af Bokken Lasson og fru Soffi. – På staffeliet står et af maleren Drachmanns sidste arbejder, en let improvisation ude fra stranden med brændingens 'hvide lam' over revlerne. Drachmann var uddannet som maler på Akademiet i København, hvilket han forlod 1870 med det forsæt helt at hellige sig marinemaleriet. En bestemmelse, der sikkert blev taget under indflydelse af marinemaleren C. F. Sørensen, hos hvem Drachmann en kort tid var elev. Holger Drachmann malede og udstillede til 1874, en periode, der menes at have haft afgørende betydning for hans livssyn og derigennem for hans digtning. Professor Paul Rubow udtrykker det således: "...han kom til Poesien med en Forstaaelse af den synlige Verden og en Forkærlighed for Kunstnerlivet, som næsten ikke har noget Sidestykke i dansk Litteratur."

Atelieret, Drachmanns arbejdsrum med dets tilfældige bohave, rummer udover, hvad allerede er nævnt, meget lidt af interesse. Et par smukke tegninger af Anna Ancher og Krøyer ses, men herudover er det det usynlige, der taler til den fremmede. – Stemningen. Hverdagens drama. Et ægteskabs forlis. Alt gemmer sig for efterverdenen i mørke fjælevægge.

PEDER SEVERIN KRØYER

Qual dolce cosa un giorno pien' di sole,
un bel sereno do' po la tempesta,
nell' aria fresca par' come una festa...
Qual dolce cosa un giorno pien' di sole!

P. S. KRØYER: *En fisker. Studie. Bly.*

'KRØYERS HUS' – eller for at anvende den blandt ældre skagboer brugte betegnelse 'Den gamle Byfogedgaard', dog også kaldet med det fine og statelige navn 'Hans Majestæt Kongens Gaard' – er en lang tolvfags længe, gulkalket, med sort optrukket ege- og fyrrebindingsværk i syd, mens bygningen i nord er klædt med sorttjæret fjæl. Facaden er fra Krøyers tid smykket med gamle navneplader fra skibe, der forlængst er gået til derude på revlerne: 'Fortuna af Tvedestrand', 'Hermo, F: Arbokorpo' og 'Astrustaf af Danzig'.

Her sidder den fremmede i døråbningen mod den vildtvoksende have med den lave, træagtige bevoksning og de mandshøje bjørneklo under enkelte store, skyggefulde løvtræer, fortrinsvis bøg, der i vort århundrede har fortrængt en næsten hendøende plantages fyr og gran. – En stor poppel, om hvis stamme vedbenden svøber sin grønne helårsdragt, ryster løvmasserne i vestenvinden. En sær raslen af de hårde blade, af biernes summen og tyrkerduernes kurren fylder luften. Ude fra vejen høres en flok små grimede unger. I en solstribe leger et par sommerfugle. – Nældens takvinge i parringsdans.

I havens grønne jungle er endnu bevaret den 100-årige grå møllesten, mens de store oliekrukker af ubrændt ler, bragt hjem fra Italien af Krøyer, desværre er fjernet af ukyndige hænder. De står nu redningsløst fortabte bag garagen ved den nærliggende overklitfogedbolig.

Indenhus breder sig den rummelige lavloftede bolig, hvor Peder Severin (Søren) Krøyer og hans smukke hustru, kunstnerinden Marie f. Triepcke, i 1894 lejede sig ind efter i nogle år at have boet ude i den gamle postgård hos madam Bentsen. Længen var en del af nævnte gård, som byfogeden, senere kancelliråd Ole Christian Lund, erhvervede for egne midler i året 1803. Gårdens tidligere ejer var byfoged Tetens, der kom til Skagen i 1794. Tidligere oplysninger om ejendommen er mangelfulde. – Et kort, udfærdiget for en taksation i 1811, viser bygningernes beliggenhed, og samme kort er i nederste højre hjørne signeret med de sære og uforståelige ord: 'Tegnet i Rumpen af

et gammelt Menneske'. Året efter overtagelsen af gården lod kancelliråd Lund den ombygge, og det nu betegnede 'Krøyers Hus' er en sidefløj til den mod nord liggende hovedbygning, der er ombygget ca. 1840, mens sidebygningen til dels står som på kancellirådens tid.

Ole Christian Lunds navn lever stadig i Skagen. Det var på hans initiativ, at plantagen, der kom til at omkranse byfogedboligen, blev plantet, hvorfor Krøyer 100 år senere tegnede og rejste ham et værdigt minde i granit. Men også i et rigt fond af mere eller mindre troværdige anekdoter, fortalt fra generation til generation, lever kancelliråden, som i øvrigt vist var en ret uduelig embedsmand, men en markant og særpræget personlighed. – Byhistorikeren Jens Tønnesen, der er af en gammel Skagensslægt, beretter således om den joviale byfoged, der gerne så gæster i sit hus, hvorfor han som regel påtog sig at huse kaptajnerne fra de store sejlskibe, som dengang stod Skagen ind med last fra fjerne lande. – Blandt dem var en, som blev særlig længe i byfogedgården. Ved afrejsen spurgte han sin vært, hvor meget han var skyldig. Lund fandt dog betaling nok i hans gode selskab, hvorfor han i en spøgefuld tone svarede, at hvis kaptajnen en anden gang kom forbi, kunne han jo tage en neger med.

Har det fra kancelliråd Lunds side været tænkt som en spøg, blev det i hvert tilfælde til alvor. Nogle måneder senere brasede et stort skib bak på sydsiden, og 'en sort' med et brev i hånden blev sat i land. Inspektøren på fyret tog sig af negeren og afleverede ham efter brevets adresse til byfogeden, kancelliråd Ole Chr. Lund, hos hvem han blev tjener. Den sorte kom godt ud af det med byens borgere, men den danske brændevin, som han hurtigt fik smag for, ødelagde ham, og han døde den 28. april 1827, året før sin herre. Ifølge kirkens arkiv er den farvede tjener Jon Leton gravsat på den gamle kirkegård, nu kaldet Mindelunden.

Mange år senere, i 1893, blev byfogedgården bolig for overplantør Carl F. Dahlerup, og det var ham, der gav tilladelse til, at den da stærkt

forfaldne længe, som i den sidste byfogeds tid havde været anvendt til kontorer og rum for private køretøjer, blev restaureret, udlejet og omdannet til beboelse. Dette sidste sørgede arkitekten Ulrik Plesner for, og han fik her hjælp af Marie Krøyer, der på det tidspunkt havde opgivet maleriet for helt at hellige sig kunstnerhjemmet.

Var det Michael Ancher, der gav P.S.Krøyer ideen til at gæste Skagen? – Spørgsmålet er ikke helt afklaret. – Krøyer besøgte i foråret 1882 en stor international udstilling i Wien, og her mødte han kunstnerparret Anna og Michael Ancher på deres første udenlandsrejse. De var kommet for at se Anchers billede 'Vil han klare Pynten?', som netop på denne udstilling gjorde stor lykke.

Krøyer talte meget om sine glade ungdomsår i udlandet, om tiden på Bonnats malerskole i Paris, det var allerede i 1877, kort efter at kunstneren havde modtaget Akademiets lille guldmedalje. – Og videre om studierne i Pradomuseet i Madrid, rejserne med kammeraterne, maleren Laurits Tuxen og kunsthistorikeren Jul.Lange, og endelig om opholdet i Concarneau og Pont Aven, den lille by nær departementet Finistère i Bretagne, hvor Paul Gauguin og senere Krøyers landsmand, J.F.Willumsen, nogle måneder i 1892 levede og arbejdede.

Krøyer, denne naturens muntre søn, i hvis turban appelsinerne hidtil var faldet i rigeligt mål, berettede videre for den hårdt og tungt arbejdende Ancher og hans unge Skagenskone om kunsten ude i Europa, om Italiens kunstskatte, som han lige havde set i Venezia og Rom. – Om Paris, som efter Krøyers mening var kunstens Mekka. Mod disse mange ord og oplevelser blandt verdenskunstens største i fortid og nutid, alt indrammet af skønne landskaber under Sydens sol, kunne Michael Ancher kun tale om sin lille jyske verden, om Skagens lys og fiskerlejets særprægede befolkning.

Om dette møde i Wien skriver Alba Schwartz i sin bog 'Skagen' og Karl Madsen i 'Skagens Malere og Skagens Museum' samstemmende,

at Krøyer skal have udtalt som svar på Anchers lovprisning af Skagen, at han netop denne sommer havde bestemt sig til at tage til Skagen. – Oplysningen har åbenbart ikke behaget Ancher, der straks forklarede Krøyer, hvor vanskeligt det var at få modeller i den lille fiskerby. Ancher har i sine optegnelser noteret: "For jeg holdt af at gaa i Ro med mine Malerier og Modeller, det forstyrrede mig altid at have andre ind paa Livet, det tabte ligesom Uberørtheden og Glansen, naar andre malede de samme Mennesker."

Krøyers beslutning stod imidlertid fast. Kunstneren ankom til Skagen med ageposten i øsende regn den 19. juni, og trods en foreløbig, yderst primitiv indkvartering i et af Brøndums små gæsterum begyndte kunstneren sin vane tro straks at arbejde. Boligspørgsmålet blev snart løst, idet Krøyer for 25 kr. om måneden lejede et værelse ude i byen, og det første større arbejde, der kendes fra tiden, er 'I Købmandens Bod naar der ikke fiskes'. À propos dette billede vender Ancher i sine optegnelser atter tilbage til sit mishag over Krøyers tilstedeværelse i Skagen. Han skriver den 5. november samme år: "Du maler Butikken hos mine Svigerforældre, stort nærmere kunde du dog ikke gaa, om jeg saa kunde faa Fornemmelsen af at blive landflygtig heroppe, blive traadt paa Ligtornene, var det da saa underligt, det var jo et Angreb paa Ens Førsteplads, det minder om den rige Mand, der havde mange Faar, men slagtede den fattiges eneste Lam."

Trods dette brev og senere forekommende uoverensstemmelser knyttede de to kunstnere fremover et årelangt venskab. – At de som mennesker og kunstnere var yderst forskellige lader sig dog ikke skjule. Karl Madsen, der fra kammeraternes kreds vel var den, som burde kende dem bedst, giver en lidt overfladisk og letkøbt karakteristik af de to kunstnere, der hver for sig med hæder har indskrevet deres navne i dansk kunst fra omkring århundredskiftet. Det hedder med Karl Madsens ord: "Krøyer havde den overlegne Dygtighed, det sikre Øje, den lette og smidige Haand. Ancher havde ikke disse For-

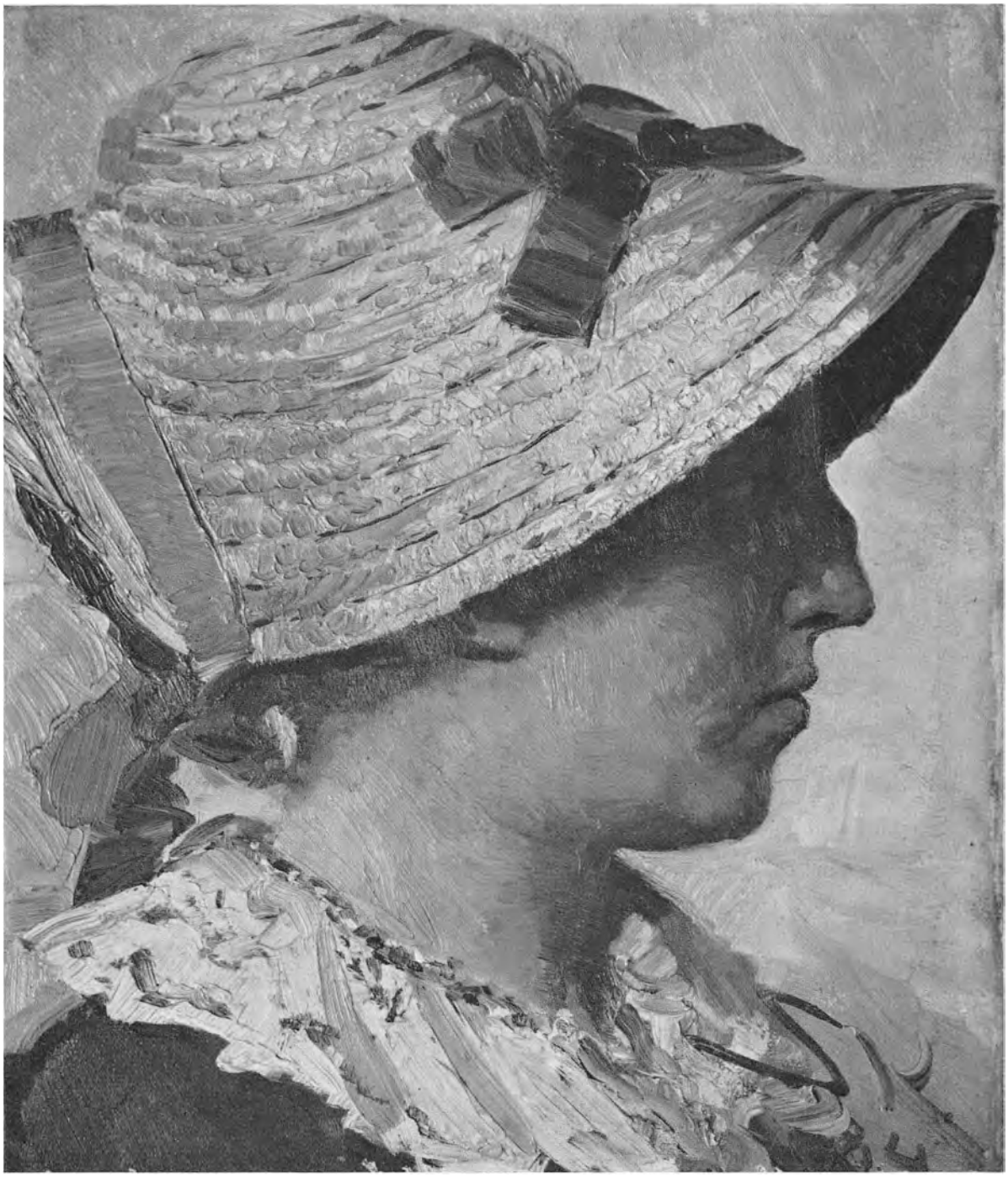

P. S. KRØYER: *Malerinden Anna Ancher f. Brondum. 1884.*

P. S. KRØYER: *Eilif Peterssen og Oscar Björck maler Georg Brandes. Pastel. 1883.*

trin, men hans bedste Billeder af Skagens Fiskere er alligevel mere værdifulde end Krøyers. Krøyer fremstillede Livet her (i Skagen), som han tidligere havde fremstillet det i Hornbæk, Frankrig og Italien, Livet fra de to Sider, han selv kendte, Arbejdets Slid og den gode Hvile; han har lige udmærket illustreret, hvorledes dette formede sig paa forskellige Steder i Verden. For Krøyer var Fiskerne kun Modeller. For Ancher var de Mennesker, hvis Væsen han kendte, forstod og agtede, endog ofte forherligede. Han gik dybere og naaede højere. Ofte maatte han for at naa sit Maal kæmpe haardt, som Jakob stred med Englen, medens Krøyers Sejre var let vundne."

I alt dette er selvsagt en sandhed – og dog. Finder man frem til nogle af Krøyers mindre arbejder fra midten af 1870erne, da en uheldig påvirkning fra årene på Akademiet havde fortonet sig, finder man en følsomhed over for farven og en kunstnerisk ydmyghed, som Michael Ancher aldrig har ejet, men som også Anna Ancher havde fået i vuggegave.

Krøyer var fra disse ungdomsår dybt forankret i Eckersberg-traditionen, men samtidig besad han en overlegen teknisk dygtighed, der senere skulle føre ham frem til det bravour-maleri, vi kender fra hans manddomsår.

Et skæbnesvangert misgreb, der fik afgørende konsekvenser for Krøyers kunst, var uden tvivl, da han i Paris i 1877 fulgte vennen Laurits Tuxens råd, efter hvilket han søgte Léon Bonnats malerskole for samtidig at knytte en nær kontakt med kredsen omkring denne kunstner, fremfor at søge tilknytning til den franske impressionisme, hvis specielle decennium netop var 1870erne.

Efter skoletiden i Paris rejste Krøyer til Spanien, hvor han kopierede Velázquez og i en række nye arbejder tilsluttede sig en spansk realistisk stil, der egentlig var en fortsættelse af den bonnatske skole. – Senere vendte Krøyer tilbage til Frankrig, hvor han i nogle måneder slog sig ned og arbejdede i Cernay-la-Ville og ved Bretagnes kyst, før han fort-

satte til Italien. Her har han i Sorat malt sit store realistiske billede af
90 italienske landsbyhattemagere, der vakte opsigt på salonen i Paris 1881 og på Charlottenborgs forårsudstilling 1882.

Med Krøyers ankomst til Skagen, foreløbig på kortere eller længere sommerophold, indvarsledes som tidligere omtalt en ny tid for kunstnerkolonien, der foruden Michael og Anna Ancher som eneste fastboende talte en række kunstnere på sommerbesøg. Peder Severin Krøyer var i de år det store navn, og om ham samledes man gerne. Dog var han ikke blot en europæisk berømt skikkelse i kunstens verden, han havde en 'fortid', som interesserede en større kreds. Mange kunne berette om Krøyers 'romantiske herkomst'. Han var 'uægte', sagde man, hvad der så end mentes med dette ejendommelige udtryk. Set med nøgterne øjne var Krøyers fortid, det vil sige hans fødsel, barndom og første ungdom, alt andet end romantisk. Hans moder var efter kunstnerens egen udførlige beretning til vennen Michael Ancher, givet en dag året før hans død, en livsglad norsk pige, Ellen Cecilie Gjesdahl, boende i Stavanger. Desværre var hun periodisk sindssyg og måtte med mellemrum indtages på byens fattig- og sindssygehospital. Det var under et sådant ophold i 1850, at Ellen Gjesdahl blev voldtaget og ni måneder senere fødte sønnen, som senere skulle blive den ansete kunstner. Faderen kendte Krøyer ikke, men, som Karl Madsen skriver i en udførlig omtale af Krøyers afstamning: "Han havde dog en Formodning om, at det var Hospitalets uværdige Forstander. Formodningen var rigtig: Daabsattesten nævner Faderen: Fattigfoged N. S. Hjorth."

Videre har Krøyer berettet for Ancher, at moderen straks efter fødslen bortgav drengen til en barnløs søster i København, Bertha Cecilie, gift med zoologen Henrik Krøyer, der yderligere tillod, at drengen gik med hans efternavn og kaldte ham far, uagtet han altid vægrede sig ved at adoptere det fremmede barn.

P. S. KRØYER: *Selvportræt. Ætsning. Januar 1899.*

Barndomshjemmet lå i Strandgade på Christianshavn i 'Mikkel Vi-
92 bes Gaard', fra hvis vinduer der var udsigt over store tømmerpladser. Krøyer omtalte med sønlig kærlighed sin 'moder', der trods sine egne ufuldstændige skolekundskaber søgte at lære ham at læse. I skole kom han aldrig. – "Da jeg var ti Aar gammel, blev jeg sat i Teknisk Skole," berettede Krøyer. "Min 'Mor' fulgte mig hver Aften derhen og kom igen, naar Undervisningen var forbi for at følge mig hjem. Hun var altid bange for, at de store Drenge skulde gøre hendes lille Severin noget." – Videre med Krøyers ord: "Paa Teknisk Skole gik det meget godt med Tegning, jeg sled i det, og da jeg fyldte 14 Aar, var jeg færdig; jeg skulde have Sølvmedaille og husker, hvorledes jeg stod der som en lille Fyr i Trøje, samtidig med at Zahrtmann stod der som Student i Kjole og modtog samme Udmærkelse."

Herefter fulgte så erhvervelsen af den første malerkasse, en julegave fra 'moderen', og årene på Akademiet, hvor den unge vordende kunstner fik Vermehren og Marstrand som lærere. Om den sidste kunstner har Krøyer udtalt: "Selv om han ikke lærte mig noget, virkede han stærkt paa mig med sin Personlighed, og vi søgte alle at male noget godt for at faa lidt Ros, hvad dog meget sjældent skete." – "Allerede paa den Tid satte jeg mig et Maal i Kunsten, idet jeg saa, at i Portrættet laa min Styrke, hvorfor jeg efter bedste Evne arbejdede med Modellen. Min Afgangsfigur blev meget vellykket og indbragte mig megen Ros. Det var i 1870. Tre Aar senere konkurrerede jeg til Akademiets Guldmedaille, men modtog kun den mindre Medaille for et Arbejde med Saul og David. – Paa Charlottenborg-Udstillingen debuterede jeg i 1871 med et Portræt af Maleren Frans Schwartz."

I disse første ungdomsår søgte P. S. Krøyer at dygtiggøre sig som portrætmaler. Vi kender fra årene 1871 og 1872 først flere selvportrætter og derefter et legemsstort portræt af plejemoderen. Alle er at se i Skagens Museum. Sidstnævnte giver uden tvivl en god karakteristik af denne bestemte og energiske dame, som to år tidligere var blevet

enke. Plejefaderens, H. N. Krøyers, træk er fastholdt i en tegning af Peder Severin fra 1869.

Fru Bertha Cecilie Krøyers liv er i øvrigt ikke uden interesse. Henrik Krøyer omtaler i sine i 1870 udgivne erindringer mødet med sin senere hustru: Under et ophold som adjunkt ved latinskolen i Stavanger blev han dødssyg. At hans liv blev reddet, skriver han, skyldtes udelukkende den omsorg, med hvilken han blev plejet af en ganske ung 13-årig pige, Bertha Cecilie, som en kort tid havde tjent hos ham. Den unge norske pige fulgte den syge til København, og det var meningen, at hun snarest skulle vende tilbage til sin hjemby. Men hun blev. Kort efter påske i 1832 blev hun, femten år gammel, konfirmeret i Helligåndskirken i København, og året efter som 16-årig viedes hun til Henrik Krøyer, der i sine erindringer fremhæver hendes loyalitet, hendes alvor og trofasthed, men samtidig oplyser, at hun livet igennem følte, hvad vi i dag vil kalde et mindreværdskompleks, over for sin mand, hvilket havde til følge, at hun i hjemmet aldrig spiste ved samme bord som han, men i køkkenet, der var hendes domæne.

Samme år Peder Severin Krøyer malede portrættet af plejemoderen, modtog professorinde Bertha Krøyer bevillingen til at adoptere søsterens uden for ægteskab fødte søn. – Og en tilladelse til at bære navnet Krøyer forelå, hvorimod en ansøgning om dansk indfødsret blev afslået. – Først i 1889 ændredes denne beslutning, og Krøyer fik sin danske statsborgerret.

Det erfares, at Krøyers rigtige moder var kommet til København, hvor hun, 'et underligt, forskræmt Væsen', flakkede om i stadig skiftende boliger på Nørrebro, mens adoptivmoderen boede i sin store lejlighed, Øster Søgade 108. Disse to kvinder, søstrene Gjesdahl, mellem hvem forholdet ikke altid var det bedste, men som Krøyer i sine breve begge kaldte 'moder', levede til 1891 og 1892. Adoptivmoderen døde den 28. december 1891 og blev begravet i det store krøyerske familiegravsted på Assistens Kirkegård. Ellen Cecilie Gjesdahl døde

P. S. KRØYER: *Gammel Kone, der strikker. Bly. Signeret SK 4 Aug. 74.*

året efter, den 1. oktober. "Hun fik en lille enkelt Grav paa Holmens Kirkegaard med Buksbomkant om et Bed med Rosenbuske." – (Karl Madsens oplysning).

De mange malere og skribenter samt særligt hædrede gæster, deriblandt kongen, Christian den Tiende og dronning Alexandrine, som efter Krøyers første besøg i 1882 slog sig ned i Skagen for kortere eller længere tid, har kunstneren sat et smukt og særpræget minde. Det var kort efter sin ankomst, at Krøyer efter fransk forbillede og under inspiration fra et af sin ungdoms større værker 'Kunstnerfrokost i Cernay-la-Ville' fra 1879, som oprindeligt blev skænket til en fransk hotelvært, men i dag forefindes på Skagens Museum, foreslog, at man udsmykkede spisesalen på Brøndums Hotel, der var og siden stadig har været kunstnernes tilholdssted. Krøyers idé var, at hver maler skulle skænke et mindre arbejde til indfatning i det store rums panelvægge, der øverst skulle afsluttes med en frise af portrætter. Planen for denne udsmykning blev realiseret i 1883, Krøyers anden sommer i Skagen, men blev først endeligt afsluttet nogle år senere, i 1892, da hotellet var ombygget efter arkitekten Ulrik Plesners tegning. Udformningen af spisesalens interiør og fordelingen af de mange billeder skyldtes arkitekten Thorvald Bindesbøll.

Som naturligt midtpunkt blandt de mange malerier, som udgjorde den ene del af salens udsmykning, placeredes på østvæggen P. S. Krøyers nye billede af en kunstnerfrokost hos Brøndum. I forgrunden til venstre sidder den udmærkede norske maler, og endnu bedre jæger, Charles Lundh, der boede sammen med sin landsmand Christian Krohg, der ses yderst til højre. Bag Lundh sidder endnu to norske kunstnere, Eilif Peterssen og Wilhelm Peters, og stående har vi Michael Ancher. På den modsatte side af bordet sidder bagest kunstnernes vært, Degn Brøndum, og ved hans side de svenske malere Johan Krouthén og den helt unge Oscar Björck, der kom til at stå Krøyer

nær og under sit andet ophold i Skagen, netop i sommeren 1883, var med til at indrette den danske kunstners første atelier, oprindelig et gammelt korntørrings- og vaskehus, som Krøyer havde fået overladt af Degn Brøndum. Udsmykningen her var helt Björcks værk. I en række freskoarbejder har kunstneren fastholdt kammeraternes og sin egen håndværksmæssige indsats. – I dette rum var det, Krøyer i 1888 malede sit store billede 'Hip-Hip-Hurra!', som nu findes i Göteborgs Kunstmuseum. – To studier i olie og to kartoner i kul og kridt til samme billede findes i Skagens Museum.

Oscar Björck har under sine årligt tilbagevendende ophold i Skagen malt en række smukke arbejder. Nævnes må: 'Et Nødskud', tilhørende Statens Museum for Kunst i København. Andre af Björcks billeder fra fiskerbyen er 'En Pigeskole paa Skagen', malt i madam Henriksens skole for småpiger, 'Fisker hænger Fisk til Tørring i Hjeld' og 'Fiskere i Brøndums Bod', samme motiv som Ancher og Krøyer tidligere har malt.

Og så er der portrætfrisen, der giver eftertiden et skøn over, hvor mange og hvilke kunstnere, som i disse år var samlet i Skagen for at arbejde og for at møde kammerater og venner. Blandt de tidligt signerede billeder er Krøyers portrætter af den markante svenske malerinde Anna Palm, kaldet 'Palmungen', senere gift de Rosa, af Anna Ancher, den tyske marinemaler Fritz Stoltenberg og Oscar Björck. Sidstnævnte kunstner har til spisesalens panelvæg skænket en udmærket skitse, lysende af sol, med motiv: En båd på Sønderstrand.

Der er portrætterne af de norske kunstnere Eilif Peterssen og Christian Krohg, også malt af Krøyer, mens Krohg har malt sin smukke og talentfulde hustru, Oda Krohg, og forfatteren Otto Benzon.

Malerne Carl Locher, Vilhelm Rosenstand, J. F. Willumsen, Michael Ancher og forfatteren Henrik Pontoppidan, sangerinden Beatrice Diderichsen samt billedhuggeren Hans Gyde Petersen og den engelske maler Adrian Stokes med sin hustru, malerinden Marianne Stokes, er

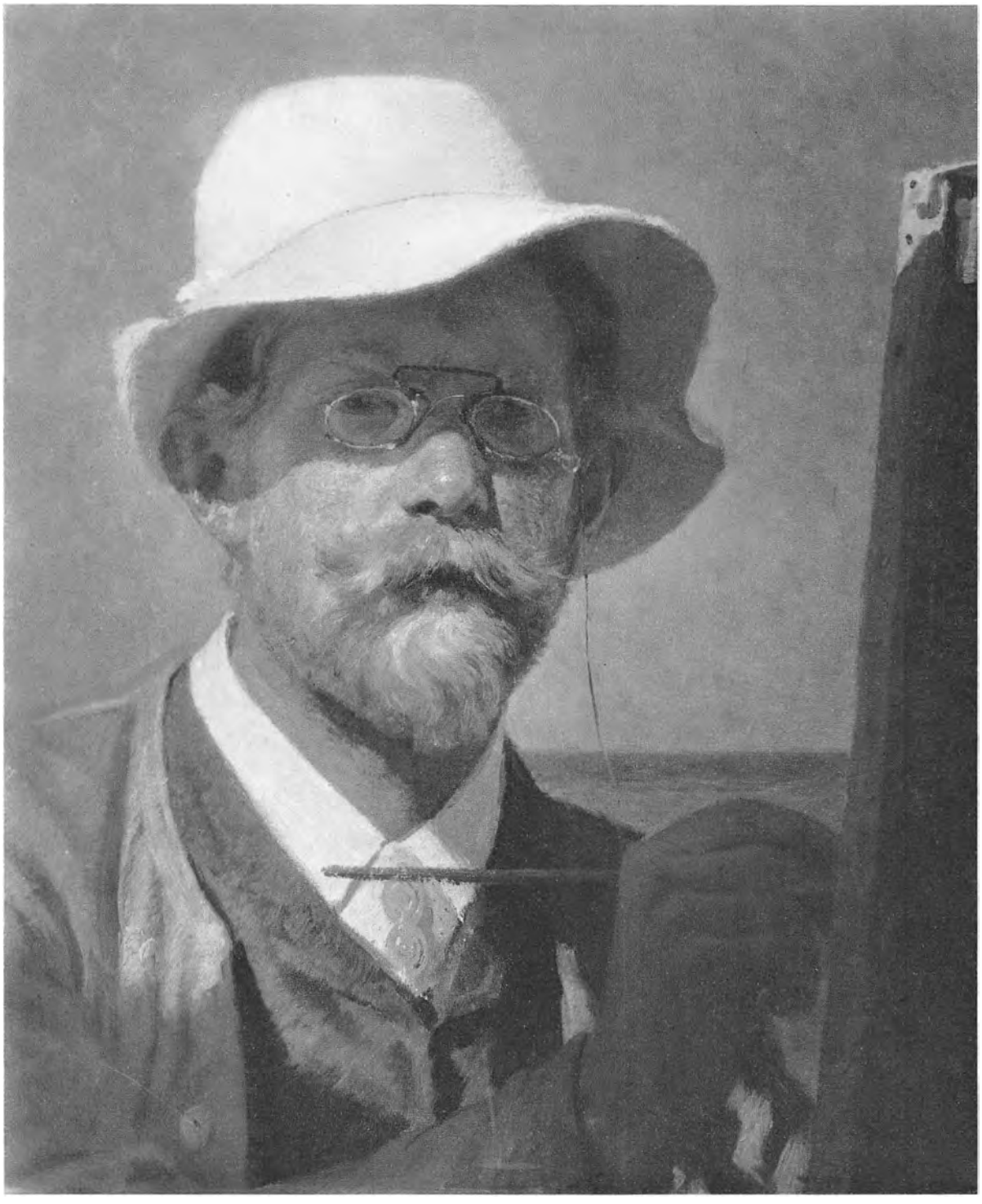

P. S. KRØYER: *Selvportræt. 1888.*

THORVALD NISS: *Den druknedes Genfærd, der søger at skaffe Havet et nyt Offer.*

alle malt af Krøyer, hvis eget portræt i rækken er udført af Björck. Endelig har Krøyer malt sin hustru, kunstnerinden Marie Krøyer, og maleren Thorvald Niss, der blandt spisesalens øvrige malerier er repræsenteret med en forunderlig skitse 'Den druknedes Genfærd, der søger at skaffe Havet et nyt Offer'. Et uhyggeligt varsel i Thorvald Niss' liv, idet denne kunstner i sine sidste leveår ramtes af store sorger, blandt hvilke var tabet af en søn, der som sømand blev skyllet over bord, noget der for kunstneren foranledigede et voldsomt nervesammenbrud, for hvilket han måtte søge hospitalsophold. – Senere i 1904–1905 arbejdede Niss sidste gang i Skagen.

Et portræt malt af Anna Ancher viser os maleren V. Schønheyder Møllers forpinte træk. Denne unge, begavede kunstner arbejdede i Skagen flere sommermåneder 1891 og 1893. Fra disse ophold er et par udmærkede små billeder i hotellets spisesal, det ene med den gule blomstrende plante, natlys, og det andet har hotellets mad-klokke som motiv. – Mest bemærkelsesværdigt er det dog, at her fødtes for kunstneren den idé, som på samme tid blev hans lidenskab og skæbne. Han ville skildre solskivens tindrende lys og sin egen kunstneriske oplevelse gennem lysstrålernes indvirkning på det menneskelige øjes nethinde. Han var her beslægtet med den hollandske maler Vincent van Gogh, der på samme tid eller ganske få år tidligere søgte en kunstnerisk tilfredsstillelse i en lang række arbejder fra Sydfrankrig. Landet sprang ud under denne mesters pensel i en tøjlesløshed af farver og under et loft af sol. Kraften og lysstyrken i van Goghs billeder intensiveredes for til slut at stige til et furioso.

Schønheyder Møllers temperament var vel et andet, og den danske malers sol ejede ikke van Goghs glød, men han gav sig med stor dristighed i kast med solproblemet, med den blanke solskive. Og uden overdrivelse kan det siges, at forholdet mellem jordens store lyskilde og vort øje aldrig tidligere var blevet studeret af en kunstner med denne næsten videnskabelige strenghed. – Den franske kunsthistoriker

og kritiker Léon Bazalgette skriver herom: "Har Malere i tidligere
100 Tid oplevet Naturens Skiften fra Time til Time, har denne danske Kunstner gengivet denne fra Minut til Minut. Var de Impressionister, maa hans Kunst kvalificeres som Fænomenalisme." (Léon Bazalgette: Le Peintre du Soleil).

Allerede i 1894 forlod Schønheyder Møller Danmark for at bosætte sig nær Paris i Courbevoie og senere i Fontainebleau, hvorfra han i et brev skriver til en slægtning i Jylland: "Den Sol, der faar Skarndyngerne til at stinke dobbelt og Sveden til at hagle af Arbejderen, kommer ikke mig ved. Min Sol tilfører Luften Ozon, forfrisker den og faar mig til at nyse og min Nabo til at sige 'Prosit'. Den straaler paa mine Øjenvipper, saa jeg ser alt gennem et perlemorsfarvet Spindelvæv. Den flimrer paa det stille Vand, glitrer paa Isfladen og lægger sig i lange gyldne Flager mellem Havets Dønninger.

Den Sol, der faar Græsset til at gro og Træerne til at vokse, Bierne til at summe og Fuglene til at synge kommer ikke mig ved. Min Sol skelner ikke mellem levende og dødt, den opløser alt i lyse, lette Toner, den er Lysets Musik, en Musik, der ligger i 3. og 4. Oktav. Min Sol er Solen for dens egen Skyld og Naturen for Solens Skyld, et Billede i to Valører – Solen og alt det øvrige."

Schønheyder Møller arbejdede hårdt i disse sine franske år. Vi kender fra tiden flere hvidglødende solbilleder fra Fontainebleau-skoven 'Solen og Underskoven', 'Solbrændingen', 'Lysets Musik' og 'Den sejrrige Stjerne'. – Men pengene var små og skuffelserne store, hvortil kom sulten, som var svær at holde på afstand. Husets fugtighed og skarndyngernes stank fra den nærliggende losseplads, alt var med til at undergrave kunstnerens helbred, mens sindets endnu skjulte sygdom lå som noget truende i hjernen. Schønheyder Møller havde allerede i Danmark haft et par langvarige anfald af manisk opstemthed, for hvilke han havde søgt hospitalsophold. – Så fulgte i vinteren 1899–1900 en ondartet influenza, der samtidig udløste et nyt svært manisk

anfald, som nødvendiggjorde omgående indlæggelse på et hospital. Ifølge lægens indberetning til præfekturet i Melun (april 1900) viser sygdomsbilledet, at der er tale om en manio-depressiv psykose. Efter nogle måneder bedredes Schønheyder Møllers tilstand så meget, at kunstneren kunne overføres til et andet hospital ved Clermont, hvorfra han den 30. september 1900 blev udskrevet for hjemrejse. I Danmark fik han endeligt ophold på sindssygehospitalet (statshospitalet) ved Århus.

Her døde en sen juniaften 1905 Valdemar Schønheyder Møller, en særpræget begavelse, et ulykkeligt menneske. Han blev kun 41 år og var endnu den unge kunstner med solen i sin hjerne og stormen i sindet, da øjnene lukkede sig over livets sidste billede, en hvæsende gasflammes lys, der i mærkelige geometriske figurer flakkede over sygestuens skidengrønne væg.

Også Michael Ancher har til spisesalens udsmykning malt en række portrætter bl. a. af kongen og dronningen (malt 1915), der var blevet faste sommergæster på Klitgaarden. Og videre portrætter af malerne Johs. Wilhjelm, N. P. Mols, L. A. Ring, Jens Olsen Vige og Jacob Sømme. Endelig har Ancher malt kritikeren og forfatteren Georg Brandes, komponisten Hakon Børresen, den svenske sangerinde Gerda Ahlhorn, violinisten Anton Svendsen, John Brøndum og arkitekten Thorvald Bindesbøll.

Viggo Johansen har malt den svenske billedhuggerinde Alice Nordin, G. F. Clement har malt Einar Hein, og arkitekten Ulrik Plesners portræt er udført af N. P. Mols, mens Viggo Madsen har malt sin far, Karl Madsen. Dette portræt er udført så sent som i 1935, da Karl Madsen var direktør for Statens Museum for Kunst og tre år før hans død, 16. april 1938.

Forfatteren Gustav Wied og violinistinden Frida Schütte har siddet model for Schønheyder Møller, og Jens Olsen Vige har malt den

svenske maler Paul Graf. Endelig omfatter frisen enkelte selvportræt-
102 ter af malerne Jørgen Aabye, Laurits Tuxen og Frederik Lange, kunsthistorikeren professor Julius Langes søn, hvis enke efter kunstnerens død i 1941 blev gift med overklitfoged Allan Heilmann.

Om denne spise- og malerisal skrev Drachmann kort før sin død et smukt Skagensdigt, 'Erindring'. Et par strofer i dette digt lyder:

Flid fejred glade Fester,
og Salens Pryd blev til
her var ej Kunsten Gæster
men Herre, om man vil!

Et Skønhedshjem man bygged,
u-selvisk, ungt og frit –
da Salen saa stod smykket
gik Skaren hver til sit.

Spisesalen med dens udsmykning eksisterer ikke mere på Brøndums Hotel, men er dog bevaret for Skagen, idet hotelejer Degn Brøndum allerede i 1926 afgav følgende skriftlige erklæring: Herved erklærer jeg i Tilslutning til min Vilje, at samtlige Malerier i mit Hotels gamle Spisesal samt Salens Paneler og Døre saavel som de af mine egne Malerier og Haandtegninger, som Museet maatte ønske at besidde, skænkes til Skagens Museum efter min og mine to Søstre, frøknerne Hulda og Maries Død. – I sit tre år senere opsatte testamente skænkede Brøndum ikke alene malerisalen, men hele hotellet til Skagens Museum, dog måtte malerisalen (spisesalen) først flyttes efter den længstlevende af søstrenes død. – Paneler og malerier blev nedtaget i september 1945 og sendt til konservator på Statens Museum i København, og året efter genåbnedes salen, opbygget i museet. – Brøndums bestemmelse

angående hotellets drift har desværre ikke kunnet gennemføres. I 1966 måtte Brøndums Hotel sælges.

Udover tidligere her nævnte kunstnere, malere, skribenter og mænd og kvinder fra musikkens verden har endnu mange gæstet Skagen i 'den store tid'. Der var de danske malere Theodor Philipsen, Albert Gottschalk, Frants Henningsen, August Tørsleff, Valdemar Irminger, J. P. von Wildenradt, Alfred Olsen, Julius Paulsen og Albrecht Schmidt samt de svenske malere Gustaf Edward Westman og Richard Lindström. Fra Norge kom maleren Christian Skredsvig og de to marinemalere Niels Hansteen og Jacob Sømme, den sidste ledsaget af sin hustru, malerinden Lili Sømme. Finland var repræsenteret af malerinden Helga Rönberg og maleren Valdemar Topelius. På kortere besøg er noteret de tyske malere Hess-Diller og Voigtländer, der en sommer kom til Skagen sammen med Christian Krohg fra Gussows skole i Karlsruhe.

Firserne var for Krøyer delt mellem lange rejser, fortrinsvis til Paris, ophold i København og lyse, glade sommermåneder i Skagen, hvor en række af kunstnerens måske bedste billeder blev malt. – Men festerne blev ikke glemt og ej heller efterårets jagter. Ancher havde givet Krøyer interesse for jagtlivets glæder, som også senere, i de sidste år forud for århundredskiftet, inspirerede kunstneren til flere arbejder, 'Skagens Jægere', nu tilhørende Aarhus Museum, og 'Michael Ancher vandrer med sin Hund over Skagens Hedemose'.

Nogen stor jæger blev Krøyer aldrig, men han elskede at færdes ude i terrænet, se lyset flimre over klitterne under en høj, skyfri himmel. Han elskede samværet med kammeraterne, når man travede gennem lyngen eller samledes om de fyldte madkurve og kaffekander, som blev pakket ud af de lysklædte damer, der altid kom kørende til jagtfrokosten. Spørgsmålet var da, hvem havde kurven med det lækreste indhold? Berømt var Anna Anchers 'grydekål'. Her var den rette

feststemning. Og hvad var bedre end bagefter at ligge i det varme sand og nyde en god cigar, mens hundene pustede ud efter fra tidlig morgen at have sporet høns og hare. Endelig var der jagtdagens sikre afslutning, de livlige l'hombre-partier, hvor jagtens resultater blev gjort op på hotellet hos Degn Brøndum, hos Anchers eller i det gæstfrie hvide hus hos kæmner Hans Brodersen og fru Henny.

I de mange festarrangementer, som man i de dage altid fandt anledning til at iværksætte i Skagen, var Krøyer den selvskrevne primus motor. Det var således ham, der i 1883 grundlagde 'Aften-academiet', hvis navn vel egentlig leder tanken hen på alvorligt arbejde, men her sejlede under falsk flag. Anna Ancher blev academiets 'patronesse', og dets hensigt var udelukkende at samle kunstnerne til sold og fester. Man greb enhver lejlighed til at feste. Der var aldrig længe mellem fødselsdage og mærkedage af enhver art, til hvilke Krøyer altid fandt på nye og pudsige arrangementer, der ofte formede sig i karnevalsstemning. Først en fest i anledning af Georg Brandes' besøg i Skagen, hvor han samtidig blev malt af Ancher, Krøyer, Krohg, Björck og Eilif Peterssen. – Og Henrik Pontoppidans fødselsdag, der blev fejret ved et gallasold henholdsvis i Jomfru Storms hus og på den åbne strand mellem skræmte måger. Her sprang champagnepropperne, og først da solen 'luerød steg af Havet', lød de sidste hurra-råb, og Krøyer sang:

Skinner Sølvglans over Havets Vove! –
Hvor Dagen slap – ta'r Dagen atter fat!
Og Skyen staar som violette Skove.

Alba Schwartz beretter om flere 'Academi'fester. Der var Eilif Peterssens fødselsdag den 3. september 1883, da Krøyer, udklædt med kravestøvler og snævre, hvide benklæder, red ned gennem byen fulgt af en bande lystige kunstnere og førende ved bidslet en ædel ganger, et skikkeligt øg, bestemt for fødselsdagsbarnet, der endnu lå i sin sø-

deste søvn. Det varede dog ikke længe, inden hele skaren brasede ind ad døren med Krøyer i spidsen. – Han bukkede dybt for den endnu søvnige Eilif: "Deres Majestæt maa behage ikke at staa op. Vi beder Deres Majestæt! Champagnen skal drikkes paa Sengen." Og det blev den, før de nærmeste trak skjorten over hovedet på Eilif, som derefter blev ført ud til den ledige ganger, og optoget drog til frokostbordet på hotellet.

Dagen forløb som en vedvarende fest, og ved middagstaflet i Brøndums store spisesal, hvor fødselsdagsbarnet var anbragt i en pragtfuldt smykket tronstol, knaldede atter champagnepropperne, og blandt fiskerne i de andre lokaler gik det ikke småt til med kaffepuncher og romtoddyer. – Og der blev danset. Alle små fiskerpiger sprang omkring i deres uldsokker.

Ja, – durte-lurte-leje!
Se Fiskerpigen fin –
hun danser just saa skjønt paa Taa,
paa Strømpesokken sin!

JA, SÅDAN FESTEDE man dengang i Skagen. Det berettes, at nye gæster ved deres ankomst enten blev hentet i blomstersmykkede vogne, forspændt heste i galla med fjer på halen og kulørte horn i panden, – eller i en rigt smykket trillebør.

Trods alt dette, jagterne og festerne, var Krøyers arbejdsindsats i disse år betydelig. Af kendte arbejder findes bl.a. 'Henning Jensens Smedie' og det morsomme billede af 'Oscar Björck maler paa Stranden' 1882. Der er 'Uden for Christoffers Hus. Midsommeraften 1885' (Skagens Museum) og 'Skagboere gaar ud paa Nattefiskeri, sildig Sommeraften'. I disse sidste billeder har Krøyer i lighed med, hvad tilfældet er i et arbejde som 'Fiskere paa Skagens Strand, sildig Sommeraften' 1883, arbejdet med belysningen, der fremkommer i mødet mellem dag og nat, l'heure bleu-stemningen, der er så karakteristisk

P. S. KRØYER: *Ved Frokosten. Skandinaviske Kunstnere samlet om Bordet paa Brøndums Hotel. Fra venstre ses de norske kunstnere, Charles Lundh (med ryggen til), bag ham Eilif Peterssen og Wilhelm Peters. Stående i baggrunden Michael Ancher. Til højre (i forgrunden) Christian Krohg og bag ham de svenske malere Johan Krouthén og Oscar Björck. Bagest hotelejer C. Degn Brøndum. 1883.*

Skagen 1883
KROHG

P. S. KRØYER: *Studie. Bly.*

for Krøyers kunst i disse år. – Det var noget helt nyt for Skagens kunstnere. 'Et Fund,' således udtrykker Karl Madsen sit syn på disse billeder, hvor himmel og hav smelter sammen i få og fine farvetoner, som i øvrigt også genfindes i flere af Krøyers senere arbejder. Vi oplever denne 'nyromantik' i billedet af hustruen på stranden fra 1899 og i større og mindre arbejder, hvor dagens sidste lys flammer over stranden og mødes af månens sølvglitter i et ofte rosa perlemorsskær.

Men der er andre arbejder fra disse år. – En række portrætter, hvis modeller har været etatsrådinde Julie Hegel, Pouline Drucker og arkitekten, kammerherre Meldahl. Fra firserne er også kunstnerens selvportræt til Uffizierne i Firenze, 'Det Hirschsprungske Familiebillede', 'Musik i Atelieret' og 'Aftenselskab i Ny Carlsberg Glyptotekets Festsal'. Og der er det store virtuose arbejde 'Komiteen for Den franske Udstilling i København, 1888'.

Det var arbejdet med dette sidste billede, der gjorde, at Krøyer opholdt sig i Paris vinteren 1888–89, hvor han havde lejet Laurits Tuxens store villa med atelier, efter at Tuxen var rejst hjem. – I sine erindringer (fortalt til Ernst Mentze) siger J. F. Willumsen, der netop i de år boede i Paris: "Det saas paa Villaen, der laa langt ude paa venstre Seinebred ved Belfortløven i Avenue du Parc Montsouris, at Kunstneren (Tuxen) var gift med den hovedrige belgiske Fabrikant, Charles de Baisieux' Datter. Atelieret var pragtfuldt udstyret med kostbare Møbler og persiske Tæpper, netop som en parisisk Modekunstner skulde være installeret."

Willumsen beretter til forfatteren af nævnte bog om billedet af den franske udstillingskomités medlemmer, der blev bestilt af brygger Carl Jacobsen og i dag tilhører Ny Carlsberg Glyptoteket, at det blev vist for en vennekreds juleaftensdag 1888. Videre fra Willumsens erindringer: "I Januar–Februar (1889) dukkede en ung Pige op i den skandinaviske Koloni i Paris, som i de Maaneder bl. a. omfattede Malerparret Michael og Anna Ancher, Forfatteren Sophus Schandorph,

Bjørnstjerne Bjørnson og Fru Caroline med Datteren Bergliot, Maleren Frits Thaulow med sin anden Hustru Alexandra f. Lasson, Forfatteren Jonas Lie og den finske Kunstner Akseli Gallén-Kallela. – Den unge Pige, Marie Triepcke, hed hun, blev min gode Veninde. Hendes Pension laa ikke langt fra min Bolig, hvorfor jeg ofte fulgte hende hjem, naar vi kom fra Brasseriet eller en Café."

Willumsen forlod Paris i marts 1889 for en studierejse til Spanien, men i forsommeren samme år vendte han tilbage til Paris. Fra dette ophold hedder det: "Jeg gæstede flere Gange Familien Ancher, der havde slaaet sig ned i en lejet Villa i Asnieres lige uden for Paris. Der var megen Lystighed med Dans og Maaneskinsture. – Og saa var der Krøyers Forlovelse med Marie Triepcke, som bragte en farlig Jalousi ind i vort Venskab, skønt jeg aldrig havde gjort Kur til Marie. Forlovelsesgildet blev holdt i en Restaurant paa Avenue de l'Opera, og jeg, der stadig var i spansk Mundering, dansede Fandango paa Bordet. – Siden da saa jeg sjældent Krøyer." – Denne sidste bemærkning er dog ikke rigtig. Den gamle kunstner (han var 89 år) glemmer, at han i 1902 opholdt sig i længere tid i Skagen, hvor han jævnligt mødtes med Krøyer, og han malede en lang række studier til sit store billede 'Badende Børn', også kaldet 'Sol og Ungdom' (navngivet af Tuxen). Billedet hænger i dag i Göteborgs Kunstmuseum, mens endnu et arbejde med samme motiv, af Willumsen betegnet som 'Generalprøven', ejes af Skagens Museum. Men Willumsen malede flere billeder med andre motiver under sit ophold i Skagen, bl.a. 'Dame ved Stranden', om hvilket Karl Madsen skriver: "Det er karakteristisk for Willumsen, dette Billede, med en enlig Dame paa Skagens Strand. Hun promenerer ikke som Krøyers Damer paa en venlig Sommeraften. Møjsommeligt arbejder hun sig frem mod Stormen." – Og Willumsen sad model for Michael Ancher til billedet 'Kunstdommerne', hvor han ses sammen med Drachmann, Krøyer og Tuxen. Billedet tilhører Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg.

Videre med Willumsens ord: "En Aften mange Aar senere traf Krøyer og jeg hinanden til en Fest hos Tuxen. Da kom han hen til mig, syg i Øjnene og med et Glas Champagne i Haanden. – 'Lad os drikke sammen, Willumsen. Lad os drikke Maries Skaal, thi jeg ved godt, at du vilde have hende, den Gang i Paris, men det var mig, der fik hende!' – Efter den Aften saa jeg aldrig Krøyer."

I MAJ 1889 SKREV Krøyer fra Paris til sin rigtige mor og adoptivmoderen: "En ung Pige, jeg har truffet sammen med her i Vinter, har sagt ja til at blive min Hustru. – Hun er den yndigste, elskeligste unge Pige, der kan gaa paa Jorden. Ja, jeg maa være en Lykkens Yndling!"

Den 26. juli 1889 blev Peder Severin Krøyer gift med Marie Martha Triepcke. Vielsen fandt sted i Augsburg, hvor brudens forældre, væveridirektør Wilhelm A. E. M. Triepcke og fru Minna, havde deres hjem. – Herfra rejste de nygifte straks til Danmark, hvor de en kort tid boede i Stenbjerg, før de om efteråret drog på en lang rejse til Italien med besøg i Napoli, Ravello og Amalfi. Fra denne rejse er en række billeder, bl. a. 'Vinstue i Ravello', 'Fiskerbaade ved Amalfi' og 'Arbejdere i Atrani'. Kunstnerparret besøgte også Civita d'Antino, hvor de i sommeren 1890 var sammen med Zahrtmann og denne kunstners elev, Henry Lørup. Krøyer og Marie overværede St. Lidanifesten i den lille bjergby, og Krøyer malede flere billeder fra byen og portrætter af Zahrtmann og Lørup. S. Danneskiold-Samsøe skriver i sin store Kr. Zahrtmann-biografi: "Zahrtmann frydede sig over hans (Krøyers) lyse Humør og lette, milde og harmløse Malemaade."

Efter hjemkomsten fra denne rejse blev Krøyer og hans unge hustru fejret ved en fest på Skydebanen i København. Det var den 19. februar 1891, hvor hovedtalen blev holdt af Georg Brandes, og til hvilken Sophus Schandorph havde skrevet flere sange.

Den følgende sommer var Krøyer atter i Skagen, for første gang sammen med Marie. De lejede sig ind hos madam Bendsen. – Her har

P. S. KRØYER: *Maleren Vilhelm Kyhn. Ætsning. Maj 1898.*

kunstneren straks malt 'De badende Drenge', mens han først i sommeren 1892 arbejdede med det omtalte billede af hustruen, stående på den
114 månelyse strand i en hvid kjole og med hunden 'Rap' ved sine fødder.

Marie Krøyer blev straks betragtet som noget af et særsyn i Skagen. Meget smuk var hun, blussende af liv, med soløjne, regelmæssige træk og en lys, klar teint, som hun understregede med læbe- og kindrødt. Hendes af europæisk mode prægede klædedragt, en slags elegante reformkjoler, vakte selvsagt den indfødte befolknings indignation og mishag. – Når fru Krøyer gik ned ad gaden, kunne de (indfødte) stå i dørene og hilse nok så måbende ærbødigt, men ikke så snart var hun forbi, før ærbødigheden slog over i et fuldt og bredt grin – og hele familien kom styrtende til for at se (situationen er malt af Michael Ancher i 'Fru Krøyer gaar forbi Kristoffers Hus').

"Ja, for ak dog – kjæreste Børn! – At noen ku' lave sig saaen til. Den Slags fornemme Damer var da heller aldrig til den bitterste Nytte i Verden!" (Alba Schwartz' oplysning). Den sidste bemærkning var imidlertid temmelig uretfærdig. Det spurgtes snart i byen, at Marie Krøyer både var dygtig i sit hus, til madlavning og alt andet, hvortil kom, at hun var en strålende værtinde ved festerne i det foreløbige, interimistiske atelier, Krøyer havde fået indrettet. – I disse snævre omgivelser festede Marie Krøyer i anledning af digteren Sophus Schandorph og fru Idas sølvbryllup, ved hvilken lejlighed Otto Benzon skrev:

Jo, min Sæl skal en Vise vi ha'
selv om Visen er nok saa elendig,
for det var s'gu dog for uanstændig
om i Stilhed vi lusked' herfra.
Mange Viser os andre Du ga'
kjære Sophus, men skulde saa vi da
ikke synge for Dig og din Ida,
naar I fejrer Jer Sølvbryllupsda'.

Samme sted festede man sidste gang i 1894 i anledning af kunsthistorikeren og forfatteren Julius Langes besøg i Skagen. Der blev drukket tæt, og vinen gik til hovedet. Lange fortrød senere sin ilterhed, da han i festtalen udtrykte sin mening om en af deltagerne: "Du, Schandorph – som er berømt over hele Norden for din beskidte Kæft!"

I 1894 var det, overplantør Dahlerup overlod sidelængen til den gamle byfogedgård som bolig for Marie og P. S. Krøyer. Arkitekten Ulrik Plesner påtog sig arbejdet med bygningens istandsættelse, mens Marie Krøyer tog sig af hjemmets indretning.

Det har været et langt strejftog, dybt ind i en forlængst tilbagelagt tid, da der endnu stod 1800 på kalenderen – ind i en højt begavet kunstners liv, hvis hele ungdom og første manddom formede sig som en himmelflugt. I et kort spand af tid var Peder Severin Krøyer som et lysende meteor på dansk kunsts himmelhvælv. – Og endnu efter at kunstneren sammen med sin hustru var flyttet ind i en ny bolig, levede han nogle få lykkelige år – før mørket sænkede sig.

Men endnu sidder den fremmede i døråbningen mellem haven og den store opholdsstue, der fylder Krøyers hus i hele sin bredde. Her stod i kunstnerens år et lille flygel og i hjørnet derovre mod vest: chatollet med bogreolen øverst og ellers fyldt med mange fotografier og småting, som sammen indskrænkede pladsen, hvor Krøyer altid skrev sine breve. Herudover rummede stuen de af Marie Krøyer tegnede møbler, fortrinsvis grupperet om den åbne kamin, den første som blev bygget i Skagen og derfor en tidens seværdighed, og på hvis hylde stod gamle lystrekrukker og en renæssance-buste. – Her flammede de store birkeknuder, når vennerne samledes og Krøyer spillede eller sang, akkompagnerende sig selv på guitar, eller hvis en sådan ikke var ved hånden, blev instrumentet markeret ved en stok eller anden genstand, med hvilken kunstneren vuggede sit sind i en blid, romantisk musikalsk stemning. – Men også om bitre, ensomme timer taler dette rum.

Set fra havedøren åbnes mod vest til spisestuen, hvor Krøyer har malt på væggene: "Her æder jeg titt mit Brød – Her nyder jeg den Lykke, som Gud mig unde vil mod manges onde Tykke." – Og videre fra dette smalle rum, også i husets bredde, fører en dør til barneværelset, datteren Vibekes værelse, med de bejdsede trævægge og et skab, alt med rige udskæringer, tegnet af fru Marie.

Fra spisestuen er der endelig udgang til køkkenet og fadeburet, hvorfra der igen er adgang til et rum for vinflasker og frugtreoler. Krøyer importerede selv en del sydfrugter og vin. Her blev levet under store forhold. Videre går man gennem den gamle vognport, hvor Vibekes gynge endnu hænger, til det store atelier, som oprindeligt var gårdens pakrum, og hvis gamle pommerske planker danner gulvet. Et lille hjørneskab er her det eneste møbel fra Krøyers tid.

Går man mod øst fra den store dagligstue, er der indgang til Krøyers soveværelse mod haven, hvor han døde, mens indgangen til Marie Krøyers soveværelse bag husets facade er fra en lille forstue. Dette soverum har et gult klinkegulv og lyse panelvægge, i hvilke er indbygget en hvid alkove og medicinskab. Imellem de to soveværelser findes et toiletrum med et badearrangement, uhørt luksuriøst i datidens Skagen.

Loftsetagen rummer foruden et stort, åbent rum under tegltag et enkelt værelse i husets østgavl, til hvilket der er adgang såvel fra loftet som fra en udvendig trappe. Hele indretningen her: alkoven, skrivepladsen, ja selv vægge og loft, er tegnet af Marie Krøyer og udført i træ, alt i tidens jugendstil, bestemt for digteren Sophus Schandorph, der gennem nogle år var husvennen. – Rummet, der med sin udsmykning er fuldt bevaret, udstråler endnu i dag trods støv og spindelvæv en forunderlig intim og farlig atmosfære.

Krøyers hus, som det står i dag, er ikke offentligt tilgængeligt. Nogle år efter kunstnerens død indrettedes her Skagens første museum, hvorfra de bedste arbejder i 1928 blev overflyttet til en nyopført museums-

P. S. KRØYER: *Hip-Hip-Hurra!*
Kompositionsskitse til billedet på Göteborgs Kunstmuseum. 1888.
I forgrunden til højre ses Anna Ancher med datteren Helga.

bygning. I 1940 lukkede 'Krøyers Hus' som museum, og i 1942 blev lejemålet opsagt. Herefter har byfogedgårdens ejer, landbrugsministeriet, disponeret over den lange, gule bindingsværkslænge til andet formål. – I nogle år var det maleren Victor Haagen-Müller og hans hustru Marias sommerhjem. Senere har fru Maria været ene om at værne såvel egne minder som alt det, disse stuer kan berette om Peder Severin Krøyers og Marie Krøyers liv.

Fra disse sidste år i 1800-tallet er flere billeder af Marie spadserende i havens grønne indelukke, klædt i hvidt molsnegligé med garneringer og slæb, mens det rige, brune hår bølger og bruser hende ned ad ryggen. Og endnu et par bemærkelsesværdige store arbejder, i hvilke Krøyers eminente tekniske dygtighed synes at nå sin klimaks, 'Et Møde i Videnskabernes Selskab' og 'Børsens Mænd, samlet i Børssalen' (50 portrætter), endelig dobbeltportrættet af Edvard og Nina Grieg og 'En Sommeraften paa Skagens Strand'. Her ses kunstneren selv ved sin hustrus arm, fulgt af en jagthund. – Er det ikke som han her tager afsked med ægteskabet, med denne blide, romantiske stemning, i hvilken deres samliv har været indvævet, men som nu bar mod sin afslutning. – Nok havde Marie i ægteskabet født datteren Vibeke, men barnet var ikke i stand til at forene forældrene, hvorfor det uden tvivl på dette tidspunkt var gået op for Krøyer, at han ikke ejede Maries kærlighed. Hun havde fra første færd kun været forelsket i Krøyers kunst og i hans berømmelse, men ikke i mennesket. – Og hendes loyalitet over for kunstneren var nu opslidt.

I foråret 1900 ramtes Krøyer af sygdom. – Var det arven fra moderen og personlige sorger, som her gjorde sig gældende? Eller –? Efter en rejse til Tyrol svingede kunstnerens sind mellem dybt tungsind og højstemt livsmod. Året efter havde tilstanden dog bedret sig så meget, at Krøyer i det tidlige forår sammen med Marie atter rejste til Tyrol, hvor han på Schloss St.Valentin blandt flere billeder har malt et større

figurbillede af hustruen. – Fra Tyrol fortsattes rejsen til Taormina,
120 hvor kunstneren udførte det udmærkede portræt af den franske maler Emile Very og i villa Zuchicos have malede et sidste billede af Marie. – Uoverensstemmelserne mellem ægtefællerne var på det tidspunkt nået dertil, at Krøyer alene fortsatte rejsen til Paris, mens Marie blev i Taormina. Og her var det, på en hotelterrasse i den sicilianske turistby, at Marie Krøyer traf den unge svenske komponist Hugo Alfvén, der var kommet til Italien sammen med Maries veninde, operette- og visesangerinden, 'den guddommelige' Anna Pettersson, som på det tidspunkt var blevet gift i Danmark.

Hugo Alfvén havde i Ny Carlsberg Glyptoteket i København set Krøyers billeder af hustruen og var straks blevet grebet af en platonisk kærlighed til den smukke kvinde, hvorfor det var ham særlig kærkomment at blive præsenteret for Marie Krøyer.

Sympatien mellem de to var hurtigt til stede. I sine memoirer 'Tempo furioso. Vandringsår' fra 1948 beretter Alfvén om en middag i den pension, hvor de alle boede: "Her sad nu Marie Krøyer 'livslevande framför mig –'. Over for denne Skønhedens Apoteose af Kød og Blod blegnede min platoniske Følelse hurtigt bort. I Stedet fik en anden Følelse mit Hjerte til at hamre, og mit Blod til at skumme som Champagne gennem Aarerne –. Da vi skulde bryde op, fulgte Damerne mig ned i Haven, der var et lille Paradis af Frugtbarhed og Blomsterpragt. Pludselig bøjede Fru Krøyer sig ned og plukkede en rød Nellike.

– De ved maaske ikke, at røde Nelliker betyder brændende Kærlighed? sagde hun leende og fæstede Blomsten i Knaphullet paa min Jakke.

– Nej, det vidste jeg virkelig ikke, svarede jeg og kyssede hendes Haand – men give Gud, at det var sandt."

Et varmt venskabsforhold udviklede sig i løbet af de få dage, de var sammen i Taormina. Senere fulgtes de ad til Messina for derfra at tage skibet til Napoli.

Alfvén oplyser videre, at Marie og han her for første gang var sammen alene. Han skriver: "Vi stod paa Skibets Dæk efter Middag. Over os hvælvede Himmelkuplen sig, smykket med tindrende Stjerner. De spejlede sig i Havet, som den Aften savnede Horisont, idet Vandets og Himlens Farver flød i eet. Himlen og Havet havde sluttet sig sammen til en kosmisk Krystalglobe med Stjerner, der saas oppefra, nedenfra og fra Siderne. Denne Aften sejlede Baaden ikke paa Havet eller blev drevet frem af Skruen, men var forvandlet til en vældig Fugl, som med Vinger af Ild (Morild) svævede gennem Rummet.

– Hugo.

Navnet blev hvisket ind i mit Øre. – Det var første Gang, hun anvendte det. Jeg vendte mit Hoved mod hende og saa et Par Øjne langt skønnere og mere straalende end Himlens Stjerner. Nej, straalende er ikke det rette Ord, de glødede, de brændte, de spyede Ild med et Udtryk af Kærlighed, Ømhed og Lidenskab, som jeg ikke troede var muligt for et Menneskeøje. Hvilket frygteligt Vaaben er ikke en Kvindes Øjne, naar hun vil benytte sig af dem. Og disse Øjne –.

– Marie!

Jeg hørte, at min Stemme skælvede. I det Øjeblik lo Gud og haanede Satan. Enhver kan jo tyde vor Handling efter sit Hovede.

– Allerede den første Dag, da jeg saa dig paa Terrassen, hviskede Marie, fik jeg en sælsom Følelse af, at vi af Skæbnen var bestemt for hinanden."

I Rom skiltes Marie Krøyers og Hugo Alfvéns veje for en kortere tid. Marie rejste til Paris, hvor hun traf sin mand, og det vides, at hun åbent talte til ham om sit nye bekendtskab, og hvorledes dette havde udviklet sig. Hun foreslog øjeblikkelig skilsmisse, hvilket Krøyer dog modsatte sig. Han ønskede at vente og se tiden an. Han kendte jo Maries pludseligt opflammende følelser.

I løbet af forsommeren besøgte Alfvén i nogle dage Skagen og det krøyerske hjem. Det var første gang, han var i Skagen, og "ved den

Lejlighed blev det bestemt, at jeg senere i August skulde vende tilbage til Skagen, hvor Marie Krøyer vilde leje et Hus til mig", skriver Alfvén. – Og han fortsætter: "Efter et Ophold i Storlien Sommeren 1902 vendte jeg, som aftalt med Marie, tilbage til Skagen. Ved min Ankomst blev jeg modtaget paa Stationen af Marie og hendes Mand, Søren Krøyer. Han var en meget indtagende og elskværdig Mand. Underligt nok syntes jeg at finde Naade for hans Øjne, og det varede ikke længe, før vi var blevet rigtig gode Venner, og dette Venskab kom til at bestaa ogsaa ud i Fremtiden.

Det lille Hus, Marie havde lejet for min Regning, havde hun forvandlet til et Paradis, og hertil kom hun, saa ofte hun ønskede, uden at Søren opponerede med et Ord."

Alfvén blev i Skagen til hen i oktober trods den megen sladder, Maries og hans forhold afstedkom. Først da rejste han til Stockholm, dog for næste sommer at vende tilbage. – Til dette ophold havde Krøyer skaffet Alfvén et hus i plantagen ganske nær ved stranden. Om dette ophold skriver komponisten: "Hele Sommeren og det tidlige Efteraar forløb som en lykkelig Drøm. Marie sørgede for min Rekreation. Vi gjorde lange Cykelture langs Stranden, eller hun ledsagede mig paa Spadsereture i Klitterne og Plantagen, hvor vi ofte mødte Holger Drachmann, der sædvanligvis havde en Manuskriptblok i Haanden, parat til at skrive et nyt Elskovsdigt.

Jeg arbejdede ogsaa flittigt. – Den 7. Oktober afsluttede jeg Orkesterpartituret til Rhapsodien, der fik Titlen 'Midsommarvaka'." – Og efter et kort ophold i Stockholm rejste Hugo Alfvén mod syd til Østrig og Italien, men i Malmö steg Marie på toget 'och två dagar senare var vi i München'. Marie Krøyer havde hermed definitivt forladt sin mand og datteren Vibeke, 'Vipsen', over hvem Krøyer fik forældreretten ifølge separationsbevilling, udstedt den 6. november 1905. Vibeke var da 10 år, og når hun ikke boede hjemme, havde hun for kortere eller længere tid ophold hos lægen Julius Nærum i Frede-

rikshavn, hos justitsråd Holst eller hos kæmner Brodersen, alle nære venner af familien Krøyer.

I årene, der fulgte, svingede Krøyers liv fra opstemt energiudfoldelse i arbejdet og i selskabelig omgang med vennerne til dybe depressionsperioder, i hvilke hans forstand formørkedes og hans syn sløredes.

Sent på efteråret 1904 kom Krøyer til Skagen fra et længere hospitalsophold i Middelfart, og da det var første gang, han skulle være ene i det nu så stille hus, havde han indbudt vennen, billedhuggeren Gyde Petersen til at tilbringe vinteren hos sig. Det var i disse måneder, kunstneren udførte portrætmedaljonen til det tidligere omtalte minde for byfoged Lund, og han gjorde udkast til et monument for Hørup (et arbejde, som blev overdraget J. F. Willumsen). Senere deltog han i konkurrencen om et monument for Finsen. Af malerier findes fra dette og følgende år: 'Industriens Mænd', 1904, 'St. Hans Blus paa Skagens Strand', 1906. I dette store billede (på Skagens Museum) ses i selskabet yderst til venstre datteren Vibeke og i baggrunden Marie Krøyer og Hugo Alfvén.

I 1905 var kunstnerens tilstand således, at han atter måtte søge ro og hvile i Middelfart hos overlæge Lange, hvor han i perioder, efter breve at dømme, befandt sig vel. Sygdommen har imidlertid 'leget med sit Offer som Katten med Musen', skriver Karl Madsen. Chr. Krohg beretter i en artikel om Krøyer, at han i sygdomsperioderne havde svære hallucinationer, som han dog bagefter kunne omtale med en forunderlig ro. Således havde han under et anfald hørt Bjørnstjerne Bjørnson melde sin ankomst i spidsen for en stortingsdeputation for at anmode ham (Krøyer) om at modtage valget som Norges konge.

I 1906 og 1907 satte Krøyer sig endnu en sidste gang til livets bord. Han arbejdede og festede, ingen tid måtte spildes.

Det er som ringer Klokker i Sky / det er som Livet begynder paany – skrev han i randen af en tegning. – Og efter at han på forårsudstillin-

gen 1907 havde solgt sit St. Hans Aften-billede, rejste han sammen
124 med Gyde Petersen til Italien og Spanien. – Fra 1908 er hans sidste Drachmann-portræt, malt efter digterens død på bestilling fra Frederiksborg-Museet. Det er Drachmanns hoved fra Hegels billede i 1895, man her genfinder, mens figuren blev malt efter retsvidnet Ole Christoffersen, i Skagen kaldet Wolle Vip. Hans statelige skikkelse og hele holdning havde en forbløffende lighed med den afdøde digters.

I det tidlige forår 1909 rejste Krøyer for sidste gang til udlandet. Målet var Venezia, hvor der afholdtes en stor international udstilling, til hvilken fem af tidens 'store' var særlig indbudte. Disse var malerne Besnard, Krøyer, Zorn, Tito og Stuck. – Men Krøyer længtes hjem. Det fremgår af hans breve til vennerne i Skagen, byen, hvor han trods alt befandt sig bedst.

Endnu en gang fulgte en dyb depressionsperiode, under hvilken Krøyer frabad sig at blive indlagt på et hospital. Han ønskede at blive i hjemmet. – I løbet af sommeren bedredes hans tilstand så meget, at han med opbydelsen af sine sidste kræfter kunne festligholde sin fødselsdag den 23. juli, og dette skete efter hans ønske på samme vis som tidligere med havefest, kulørte lamper, musik og champagne. Fra disse måneder er også de sidste billeder, et selvportræt og det større lærred med tre unge kvinder på Skagens strand.

Krøyers nærmeste i denne svære tid var familien Brodersen. Med fru Henny gik kunstneren sine sidste små ture i plantagen, og da benene ikke mere kunne bære, og han måtte søge sengen, stadig overvåget af en sygeplejerske, besøgte Henny Brodersen ham flere gange daglig. Svaghedstilstanden tiltog, i lange perioder lå kunstneren uden bevidsthed for pludselig at vågne op, helt klar, men nu ofte med bitre ord i munden: "Her ligger jeg ene, glemt af alle," udbrød han en Dag. "Ingen spørger til mig, ingen skriver, ingen sender Blomster!"

Den 21. november 1909 blev hans sidste dag. Forud var gået en hjertelammelse, og det stod alle klart, at døden var nær forestående. –

Vennerne samledes om sengen, hvor Krøyer stred sin sidste kamp for det liv, han havde elsket. Med mellemrum vendte bevidstheden tilbage, og han åbnede øjnene og så sig omkring. "Sidder I alle her – også Ancher og Hansi?" sagde han stille og ligesom undrende – "venter I på at Krøyer skal dø?" (Alba Schwartz' oplysning).

Og en sidste flakkende livsgnist døde stille bort. Udenfor i den mørke efterårsdag faldt de sidste regnvåde blade fra det store poppeltræ, som endnu i dag vogter over Krøyers hus.

SKAGEN I DAG

Ved årsskiftet 1967–68 er Skagen noget helt andet. – 'Ageposten', med hvilken den fremmede kom til byen, havde mere end 80 hestekræfter og kørte fra Frederikshavn nordpå ad en bred asfalteret vejbane. – Men nærmer man sig Danmarks nordligste købstad, antager naturen – det fornemmer man – mere og mere samme karakter, som da de første kunstnere for 100 år siden invaderede byen. Her findes stadig et af vort lands mest særprægede landskaber, hvor store lyngsletter vekslende med nøgne sandmiler og moseterræn breder sig bag høje klitrækker.

Af byen fra den 'store tid' er tilsyneladende ikke meget tilbage, og dog er Skagen stadig for såvel romantikere som realister. Hører man til de sidste, er det havnen, som drager. Den blev under stor festivitas og kongebesøg indviet 1907, men er senere udvidet og moderniseret. Endnu ligger her dog de første smukke pakhuse, tegnet af arkitekten Thorvald Bindesbøll, i dag omgivet af mange større og mere tidssvarende bygninger i jernbeton.

Fiskeriet er stadig Skagens hovederhverv, dog under ændrede vilkår. Havfiskeriet og hvad dermed følger er blevet en industri, som tæller væsentligt i samfundshusholdningen. – Selve byen Skagen har også

ændret karakter. Nok ses endnu mange af de karakteristiske gulkalkede huse med de hvide streger over de røde tegltage, men ellers er det beton, metal og glas, som dominerer i den ny by, hvor store tidsprægede forretninger, supermarkeder, tankstationer, parkeringspladser og souvenirbutikker præger billedet. – Købmand Møllers gamle gård midt i byen har måttet vige for et nyt rådhus, opført efter tegninger af en Skagens-dreng, arkitekten, professor Ejnar Borg.

Følges turiststrømmen, går denne med traktorbussen, 'Sandormen', til Skagens rev, 'Grenen', hvor man som bekendt kan stå med det ene ben i Kattegat, solopgangens hav, og det andet i Vesterhavet, solnedgangens hav, og hvor man som for øvrigt over store dele af terrænet, fra byen til den nordligste klit, har et rigeligt udvalg af kiosker og barakker, hvorfra sælges is, stråhatte, plasticsøstjerner, postkort og de værste rædsler fra souvenirbranchens lagre. – Mon det er kommunen eller amtet, der har ansvar for dette smagløse turisteri, der strækker sig ud til Drachmanns grav, hvor en søndags Dyrehavsbakke-stemning hørte til den fremmedes mest forstemmende oplevelser på denne pilgrimsfærd. Havde digteren anet, hvad hans sidste hvilested skulle give anledning til, havde han sikkert ønsket, at ordene i Helge Rodes smukke digt var fulgt, da klitten, der gemte graven, truedes med at blive skyllet bort. Rode bad for, at havet måtte få lov at tage sin sanger i favn.

Verden! Lad nu min Aske i Ro
Den fandt sit Sted.
Vil Havet vriste af din Klo
saa gaar jeg med.
Vil Bølgen søge min sidste Havn
Lad den faa Lov.

Men det kunne ikke tillades. Graven blev flyttet og overgivet turisterne, med det resultat, som allerede er skildret.

P. S. KRØYER: *Helfigurbillede af kunstnerens hustru Marie Krøyer f. Triepcke malt 1901 på Schloss St. Valentin i Tyrol.*

P. S. KRØYER: *Læsende Dame.*
Kunstnerens sidste billede af hustruen Marie Krøyer malt på terrassen foran villa Zuchico i Taormina 1901.

ENDELIG søger man det velordnede museum, en fin samling af Skagens-kunstnernes arbejder i en desværre dårligt vedligeholdt bygning. Til museet hører det gamle havehus, hvor der findes mindestuer for P. S. Krøyer og Ancher, og i hvis grønne område ses Astrid Noacks smukke granitstatue af Anna Ancher fra 1939, og foran museumsbygningen Laurits Tuxens dobbeltstatue af Krøyer og Ancher, støbt i bronze.

Skagens Museum blev stiftet i 1908 på initiativ af apotekeren Christian Klæbel og med kunstnerne P. S. Krøyer, Laurits Tuxen og Michael Ancher samt hotelejer Degn Brøndum i en første bestyrelse. Som omtalt andetsteds havde museets billeder i en årrække været ophængt i Krøyers hus, før en ny bygning blev opført i Brøndums have i Østerby. Den blev indviet i 1928, og Karl Madsen tiltrådte straks som faglig leder, senere efterfulgt af Viggo Thorlacius-Ussing fra 1938 til 1950. Fra dette sidste år har Jan Zibrandtsen været museets leder. En gennemgang af museets mange kunstværker hører andetsteds hen.

Og så slentrer den fremmede gennem Skagens gader, hvor gammelt og nyt kæder sig sammen, mere eller mindre tilfældigt, men hvor billedet af Ulrik Plesners djærve arkitektur ikke helt har fortonet sig. – Kunstnerne fra dengang er forlængst borte, men i de seneste årtier har en ny generation af malere og skribenter slået sig ned i fiskerbyen og i dens nærmeste omegn, dog uden at man her kan tale om nogen fortsættelse af en kunstnerisk tradition. Skagens-kunsten, den realistiske naturalisme, hentet fra Frankrig, er forladt i dansk kunst. – Men Skagen og det flimrende lys over sand og hav øver stadig sin tiltrækning. Jo, Skagen lever videre – Svend Wiig Hansen og Poul Winther maler, mens Ole Wivel digter i bager Saxilds gamle hus – og på indkøb i et glas- og nikkelskinnende supermarked kan De stadig møde Drachmanns 'unge elskede', 80-årige fru Ingeborg.

P. S. KRØYER: *St. Hans-Blus paa Skagens Strand. 1906.*

Personerne er: Til venstre i forgrunden: ingeniør Valdemar Triepcke, kunstnerens datter Vibeke Krøyer, Walter Schwartz.
I bageste række t.v.: borgmester O. G. Schwartz, fru Alba Schwartz, Michael Ancher, Degn Brøndum.
I forreste række: Anna Ancher, Henny Brodersen, postmester B. A. Schröder, fru Schröder, Holger Drachmann og fru Soffi Drachmann.
Foran båden: komponisten Hugo Alfvén og Marie Krøyer. Til højre for bålet: fru Dethlef Jürgensen, kæmner J. F. Brodersen.
Styrende bålet: redningsformand P. K. Nielsen. I forgrunden t.h.: Laurits Tuxen og fru Frederikke Tuxen.

SUMMARY IN ENGLISH

AN EARLY GEOGRAPHY TEXTBOOK describes Skagen as "a tiny fishing village made up of modest, tarred houses snuggled in clusters in the lea of the sand dunes." This account is clearly illustrated in a graphite sketch by Martin Rørbye dating from 1847. And it was about this time that the horse-drawn mail coach rattled its way along the beach from Frederikshavn to Skagen, Denmark's most northerly community, to avoid bogging down in the soft drift-sand that usually covered the only thoroughfare that joined Skagen—via the bleak moors of Vendsyssel—with the rest of the country.

The above description of Skagen applied from about the middle of the 19th century up to the birth of the 20th. But Skagen is older than the 19th century—much older. It is one of the oldest townships in Denmark. Precisely when the hamlet was first founded is uncertain, but Historian Jens Tønnesen states in his book *Det svundne Skagen fortæller* that on 19th April, 1355, at the Royal Court in Aalborg ten stout and true farmers solemnly declared that "it should be known to one and all that Thronder the Shepherd founded Skagen." Unfortunately existing records do not indicate whether Thronder was a citizen of the 12th or 13th centuries. But the community's growth and importance both for the local population and for the many foreign fishermen (mainly Dutch, English and Scottish) who made the town a port of call were acknowledged in 1413 when, on 22nd January, King Erik of Pomerania, granted Skagen its municipal charter.

From then until about 1600, when the enveloping sand began reclaiming large parts of the area, Skagen enjoyed a period of minor greatness. But the relentless, shifting sands of The Skaw over the next 200 years (until about the end of the 18th century) covered forever many of the town's culturally valuable houses and other properties—buried by the oncoming carpet of yellowish-white sand. Better known today than any of the other long-buried properties is certainly St. Laurentii Church, Skagen's only remaining building from the 14th

century, built of massive, red bricks probably imported from Holland. This church is now almost buried in sand—only its tower sticks obstinately skyward, acting simultaneously as a landmark and a reminder of bygone days.

Skagen has for centuries been a centre of the fishing industry. It was not until the middle of the 19th century that art and artists associated with and left their marks on this little township perched at the northernmost tip of Jutland. The first painter to seek inspiration in Skagen and among the townspeople was Martin Rørbye. A number of his works can be seen in Skagen Museum. Skagen's boom period as a centre of art stretched from c. 1870 to the early years of the present century; during this period artists assembled not only from the length and breadth of Scandinavia, but also from Britain, Germany, France and Greece to work and breathe and soak in the special atmosphere and Parisian effect of colouristic, open-air brushwork, which was one of the major factors in Danish painting of the 1890's. The special attraction of Skagen was later put in the following words: "It was to this haven that a group of widely varying artistic individualists oriented, to live as part of the cheery and free-minded community, thereby assuming a certain characteristic peculiar to the area."

One of the first artists we meet is Painter Laurits Tuxen who won for himself high European repute as portrait-painter to court and nobility. The second chapter of the book gives an account of the work of Carl Locher, the seascape painter, and the husband-and-wife painters, Michael and Anna Ancher. Michael Ancher was born on the Baltic island of Bornholm, but moved to Skagen as a youngster, where he quickly settled and felt at ease. Over the next 30–40 years he produced many portrayals of the life of the fishing population at sea and in the home. Much of Michael Ancher's work was of vastly fluctuating artistic value, but many of his paintings—through the medium of the reproduction—were owned and enjoyed by the whole

Danish nation. His best-known work, *Vil han klare Pynten? (Can he weather the point?)*, was purchased by the ruling monarch.

Michael Ancher accepted Skagen as his adoptive home, courted and married a Skagen lass, Anna Brøndum, youngest sister of Innkeeper Degn Brøndum, who befriended every Skagen painter and later became patron of Skagen Museum.

Anna Brøndum grew up in this warm milieu, at the heart of her family and among the tavern's guests, the artists, who shared the companionship of a happy community. Brøndum's tavern was more than a place to live, a place to eat, a place to trade—it was the fishing community's cultural centre. An inn with a strong personality, a home for anyone who lived there. Anna Brøndum's artistic talent rapidly matured in this creative milieu. She was an industrious sketcher, and the patrons of her brother's tavern were quick to encourage her interest in art. She later took a course of training at a school of art in Copenhagen. Shortly after her return home to Skagen in 1880 she married Michael Ancher.

The young couple, and daughter Helga born in 1883, made their home in one of Skagen's oldest and most attractive properties. It was in the low-ceilinged rooms of this home, into which the sunshine streamed through the quaint old windows, that Anna Ancher produced some of her finest canvasses. Her art, her very life, was full of sunshine, and she gradually developed into Denmark's finest woman painter of her day. For her subject-matter Anna Ancher plucked episodes from the multifarious shades of everyday life—and from the darkness of death. These examples of her work—all of extremely high artistic value—may be seen at Skagen Museum or a number of other Danish museums.

Michael Ancher died in 1927, Anna in 1935. Their beautiful home, with its rich collections and memories, was inherited by their daughter, Helga Ancher, also a painter. On her death in 1964 Helga left instruc-

CARL LOCHER: *Storm. Skagen. Ætsning. 1900.*

tions for a foundation to be set up with the aim of preserving "Michael and Anna Ancher's House" as a museum to which the public should have access. A memory not only of her parents, but also of Skagen's period of greatness. This has been done. The museum was opened in spring 1967.

Chapter 3 is devoted to Writer Holger Drachmann, who had been trained as a painter but who put his brushes on one side and only occasionally at odd periods engaged in painting. Drachmann's name will invariably be bound up with the Skagen story. He was one of the town's early artist visitors, arriving in 1872. Drachmann, the writer-cum-painter, was accompanied by a friend, the Norwegian artist, Frits Thaulow, who was the brother-in-law of Frenchman Paul Gauguin. Both were married to Danish girls.

Drachmann's next visit to Skagen was in 1872, accompanied by his second wife, Emmy (née Culmsee). The same year another Danish painter, Peder Severin Krøyer, already well-reputed throughout Europe, hit the town. And he was an excellent comrade for Drachmann when it came to arranging and entertaining at the frequent, lusty, colourful celebrations held by the artists' colony in the years that followed.

The book gives deep insight into the unstable love-life of Holger Drachmann and his many free affairs, among others with "Edith," a young singer from among the commoners' ranks, who played a highly significant role in Drachmann's literature. "Edith" was his inspiration, and he followed her faithfully to Hamburg where she was singing, and for many years she lived only for her frequently nerve-racked suitor. Until 1897—when a Norwegian songstress, Bokken Lasson, a gifted and highly cultivated girl, paid homage to the now greying writer. Once more Drachmann's heart was set afire. The Edith-epoch was over, but the writer never forgot his goddess. It was Edith he had in mind when after the premiere of his melodram, *Volund Smed,* at the Royal Theatre in Copenhagen he proposed "a toast to the great, noble woman who inspired me to produce this work." An episode that aroused a storm of indignation and outrage in the narrow minds of the citizens of the Danish capital.

In 1902, after a lengthy tour of the United States, Britain and France, Drachmann returned to Skagen and was hailed as the greatest writer in the North. He had yet another companion, this time the young Soffy Drewsen, with whom Drachmann was having his latest affair. Soon after their arrival in the fishing community the pair announced their intention to settle there permanently. The next year Drachmann managed to obtain a divorce from Emmy, and with Soffy entered his third state of matrimony. But even this could not bring peace of mind to the active brain of the writer.

The book goes on to portray further incidents in the life of contemporary Skagen, the townsfolk's work and social gatherings (captured in several paintings), and we hear too of Drachmann's marriage crises activated by the difficult young Soffy—crises that often ended with Drachmann's entry into a nerve clinic.

And Drachmann, we see, grows older. But toward the close of a stormy lifetime he experienced a profound love affair with Ingeborg, a young local girl. The writer's feelings in this period of his life were proof once again of the rejuvenating power of an amorous affair. This ageing Don Juan, who had shared a bed with innumerable women and whose springtime had run into summer and autumn, once again learned to appreciate the sweetness and fragrance of the first blush of spring. A soft breath of wind fanned life into the spark that lay in his heart, producing fire—and a fresh bud of creation. Drachmann dedicated his last collection of poems to this young woman's tenderness and beauty, and we find Ingeborg immortalised in the poem, *Venezias Nat (Night in Venice)*, which brings to mind the words of Shakespeare in *The Merchant of Venice:* "In such a night Medea gather'd the enchanted herbs that did renew old Æson."

Drachmann's final, beautiful flourish was brief—a bare two years. In January 1908 the writer died in a clinic in Hornbæk, North Zealand, and when Copenhagen had paid its final respect's to his memory, Drachmann's ashes, in an urn designed and made by the painter-sculptor J. F. Willumsen, were at the deceased's own request buried in the sand dunes, facing out to sea, north of Skagen.

The fourth chapter of the book is devoted to Painter Peder S. Krøyer and his German-born wife, Marie Triepcke, with further references to the international group of artists who gravitated toward Skagen during this period.

The author takes us on a tour of "Krøyer's House," describing its decoration, lay-out and furnishing, and there is a strong sense of the

atmosphere emanating from the days the artist and his good lady occupied the rooms. From this base the author shoots a long course deep into the past in an attempt to uncover every detail of the life of a gifted painter who enjoyed nothing but success throughout his youth and early manhood. For a brief flash of time Peder Severin Krøyer was like a meteor in the sky of Danish art.

We learn of Krøyer's past, his childhood and youth. Tradition has it that P. S. Krøyer had a romantic background—but the facts belie the legend. Krøyer was born in Norway. His mother, an unhappy and frequently unhinged young woman, was during a sojourn in a mental hospital raped by the hospital manager. The fruit of this event was Peder Krøyer, who received his name from an adoptive father in Copenhagen. Krøyer spent a number of years learning to paint in Copenhagen, went for a period to Paris to study under Léon Bonnat and, after a lengthy period abroad, finally came to Skagen. Even before his arrival in the north of Jutland Krøyer had gathered an international reputation, and artists of many nations were attracted by him. Krøyer became the natural centre of work and play.

Soon after settling in Skagen Krøyer put forward the idea that the dining hall of Brøndum's tavern should be decorated with works by the many artists living there. There was also a portrait frieze which gives the present-day observer an assessment of how many and varied artists have in the course of time made Skagen their working home. This decorative feature of the tavern was later transferred to Skagen Museum.

The author introduces and discusses Krøyer's many works from this period. Finally we reach the year 1888 when Krøyer, studying in Paris, encounters and marries a young German painter, Marie Triepcke. The couple came to live in Skagen, where the artist painted a number of well-known canvasses of his wife, and about the same time produced several, noteworthy, major public works of great technical ability.

P. S. KRØYER: *Sommeraften ved Skagens Strand.*
Kunstneren gaaende ved sin Hustrus Arm, fulgt af en Jagthund. 1899.

But the marriage of Krøyer to Marie, although it began in a cloud of pure romance, was anything but happy. The union produced a daughter, Vibeke, but the child was unable to form any real link between her parents. After some years Peder Krøyer realised that he had never in fact enjoyed his wife's love. She had from the first been infatuated only by Krøyer's art and reputation—not with the person behind these things.

Early in spring 1900 Krøyer fell ill. Whether it was inherited from his mother or the result of personal sorrow is unknown. After a journey to Tyrol the artist's mental condition fluctuated from the depths of despair to the pinnacle of worldly happiness. The following year the couple travelled to Sicily—and parted.

The book then gives one of the few accounts—and the first ever in Danish—of Marie's love for the Swedish composer, Hugo Alfvén, who inspired by Marie wrote *Midsommarvaka* for which he was later to become renowned.

Peder Severin Krøyer's final years in desolation in Skagen were marked by periods of deep depression, while his senses gradually left him, and his sight failed.

On 21st November, 1909, Krøyer died in his home in Skagen, attended by his closest friends.

In the final chapter of the book, its epilogue, the author provides a picture of Skagen today—and we meet once again Drachmann's young sweetheart, Ingeborg, now 80 years old, shopping at the local supermarket.

BILLEDFORTEGNELSE

Anna Ancher, *f.* Brøndum

"Pigen i det røde Skørt" (Tine). Udstillet 1884 45
Den Hirschsprungske Samling

"Paa Hjemvejen fra Kirke efter en Begravelse". Debutarbejde 1878 . . 46
Skagens Museum

Skitse til ætsning (opus 1) 48
Skagens Museum

"Læsende Kone". Kunstnerindens første grafiske arbejde 49

"To Gamle plukker Maager". Bly 53
Skagens Museum

"Solskin i den blaa Stue" (Helga med sit strikketøj). 1891 55
Skagens Museum

Portræt af maleren V. Chr. Schønheyder Møller. 1893 57
Skagens Museum

Kunstnerindens moder Ane Hedvig Brøndum. 1913 77
Skagens Museum

Michael Ancher

"Fiskeren og Redningsmanden Lars Andersen Kruse". 1882 19
Skagens Museum

Kvindestudie. Bly 29
Skagens Museum

"Hos Skomager Bonatzi paa Skagen". 1879 31

"En Barnedaab". Udstillet 1886 33
Ribe Kunstmuseum

"Blinde Kristian foran sit Hus" 34

Skagens-dreng. Pennetegning 37
Skagens Museum

Tre fiskere. Ætsning. Første arbejde i grafik. 1898 40

"Pigen med Solsikkerne" (Maren Brems). 1889. Motivet gentaget 1893 43
Skagens Museum. Deponeret af Statens Museum for Kunst 1966

"Figurer i et Landskab. Tine og Blinde Kristian i Sandet". 1881 44
Den Hirschsprungske Samling

Holger Drachmann

"Snestorm". Udsigt fra kunstnerens atelier 2. juledagsmorgen 1906 .. 67
Skagens Museum

"Villa Bonatzi". Bly. Skagen 29. september 1897 73
Skagens Museum

Julius Exner

"Den gamle Lade og Forpagterboligen til Gæstgivergaarden i Østerby". Pennetegning. 1867 16
Skagens Museum

Viggo Johansen

"Ung Pige i sit Køkken" (Tine). Kultegning. 1880 21
Skagens Museum

Christian Krohg

"Kunstneren i Samtale med Maleren Charles Lundh". 1884 (?).. 32
Skagens Museum

"Kunstnerens Hustru, Malerinden Oda Krohg" 58
Skagens Museum

Peder Severin Krøyer

"Ved Kaminilden, Portræt af Holger Drachmann siddende med rød Fez". 1906. Forarbejde i pastel til det i 1907 fuldførte billede 68
Skagens Museum

En fisker. Studie. Bly 82
Skagens Museum

"Malerinden Anna Ancher f. Brøndum". 1884 87
Skagens Museum

"Eilif Peterssen og Oscar Björck maler Georg Brandes". Pastel. 1883 88
Randers Kunstmuseum

"Selvportræt". Ætsning. Januar 1899 91

"Gammel Kone, der strikker". Bly. 1874. Antagelig tegnet i Hornbæk 94
Skagens Museum

"Selvportræt". 1888 97
Palazzo degli Uffizi, Firenze

"Ved Frokosten". Skandinaviske kunstnere på Brøndums Hotel. 1883 .. 107
Skagens Museum

Studie. Bly 109
Skagens Museum

Maleren Vilhelm Kyhn. Ætsning. Maj 1898. 7. ætseprøve 113
Tilegnet den grafiske skole

"Hip-Hip-Hurra!" Skitse til billedet på Göteborgs Kunstmuseum. 1888 117
Skagens Museum

Helfigurbillede af kunstnerens hustru Marie Krøyer f. Triepcke 127

"Læsende Dame". Sidste billede af hustruen Marie Krøyer. 1901 128

"St. Hans-Blus paa Skagens Strand". 1906 131
Skagens Museum. Deponeret februar 1957 af "Bankassistent Henry Sthyrs mindelegat"

"Sommeraften ved Skagens Strand". 1899 141
Den Hirschsprungske Samling

Carl Locher

Ageposten på vej fra Frederikshavn til Skagen. 1878 22

Storm. Skagen. Ætsning. 1900 137

Karl Madsen

Fiskeren Niels Gaihede. Bly. (25. maj 1875). 10. august 1875 13
Skagens Museum

Anna Ancher arbejder efter model. Bly. En første studie til et arbejde, der aldrig blev malt. 1886 (?) 25
Skagens Museum

Thorvald Niss

"Den druknedes Genfærd, der søger at skaffe Havet et nyt Offer" 98
Skagens Museum

Martin Rørbye

"Strandscene fra Gammel Skagen med optrækkende Uvejr". 1834. Udsnit 2
Skagens Museum

"Baad med Tørv paa Sønderstranden". 1847 9
Nivaagaard

NAVNEFORTEGNELSE

Ahlhorn, Gerda 101
Alexandrine, dronning af Danmark 95, 101
Alfvén, Hugo 120–123, 131, 143
Altamura, Jean 35
Ancher, Anna 8, 15, 17, 25, 27, 30, 33, 38–42, 45, 47–50, 52, 53, 55, 57, 69, 70, 77, 80, 85, 87, 89, 90, 96, 99, 103, 104, 110, 117, 129, 131, 134
Ancher, Ellen Elisabeth, f. Munch 25
Ancher, Hans Michael 25
Ancher, Helga 33, 39, 40, 42, 47, 55, 70, 117, 136
Ancher, Michael 15, 17, 19, 23–31, 33, 34, 36–40, 42–44, 47, 49, 50, 52, 66, 70, 71, 85, 86, 89, 90, 95, 96, 101, 104, 106, 110, 111, 114, 129, 131, 135, 136
Andersen, H.C. 7, 8
Andersen, Jakob 12
Andersen, Simon 27
Andersen, Vilhelm 73

Baillet, Ernest 36
Baisieux, Charlotte Pauline Ursule de 16
Bazalgette, Léon 100
Begtrup, Bodil 25
Bendz, Wilhelm 50
Benzon, Otto 96, 114
Bergen, Lauritz von 12
Berthel, Niels 14
Besnard, Albert 124
Bindesbøll, Thorvald 95, 101, 125
Björck, Oscar 50, 88, 95, 96, 99, 104, 106
Bjørnson, Bergliot 111
Bjørnson, Bjørnstjerne 59, 111, 123
Bjørnson, Caroline 111
Blache, Chr. 15
Blicher, Steen Steensen 6
Boeck, O.V. 33
Bollerhus, Per 15, 38, 46
Bollerhus, Stine 15, 38, 46
Bonatzi 15, 31
Bonnat, Léon 18, 85, 89, 140
Borg, Ejnar 126
Brandes, Edvard 18
Brandes, Georg 18, 48, 49, 73, 89, 101, 104, 112
Brems, Maren 14, 28, 43
Brodersen, Hans 50, 104
Brodersen, Henny 50, 75, 104, 124, 131
Brodersen, J.F. 131
Bruun, Palle 52
Brøndum, Ane Hedvig 41, 42, 51, 77
Brøndum (Ancher), Anna 36, 46, 51, 136
Brøndum, C. Degn 52, 95, 96, 102, 104, 106, 129, 131, 136
Brøndum, Erik 51
Brøndum, Hulda 42, 51
Brøndum, Johan Henrik 33, 52
Brøndum, John 101
Brøndum, Marie 42, 51
Børresen, Hakon 101

Christensen, Helene 52, 61
Christian 10., konge af Danmark 95, 101
Christoffersen, Ole 124
Clement, G.F. 101
Culmsee, Emmy 60
Culmsee, Frederik L. 60

Dahlerup, Carl F. 84, 115
Danneskiold-Samsøe, S. 112
Diderichsen, Beatrice 96
Drachmann, Emmy 60, 61, 65, 138
Drachmann, Holger 11, 14, 17, 18, 23, 27, 30, 39–41, 50, 51, 59–68, 70, 71, 73–76, 80, 102, 111, 122, 124, 126, 129, 131, 137–139, 143
Drachmann, Ingeborg 75, 129, 139, 143
Drachmann, Jens 65
Drachmann, Soffi 131, 139
Drewsen, Soffi (Sophie) 64–66, 71, 74–76, 80, 138
Drewsen, Poul 64
Drewsen, Sten 64, 74
Drucker, Pouline 110

'Edith' 62, 63, 138
Erichsen, Vilhelmine 60
Erik af Pommern 5
Ewald, Carl 64
Ewald, Johannes 30
Exner, Julius 15, 16

Fabricius, Niels Frederik 50
Finsen, Niels R. 123
Friis, Hans 30

Gad, Ingeborg, g. Thaulow 18
Gad, Theodor 18
Gaihede, Ane 14
Gaihede, Lars 12, 14, 28
Gaihede, Niels 13, 14
Gaihede, Sofus 14
Gaihede, Stifi 14
Gallén-Kallela, Akseli 111
Gauguin, Mette 18
Gauguin, Paul 18, 85, 137
Gegerfelt, Wilhelm von 30
Georg 1., konge af Grækenland 35
Gjesdahl, Ellen Cecilie 90, 93
Gogh, Vincent van 99
Gottschalk, Albert 103
Graf, Paul 102
Grieg, Edvard 119
Grieg, Nina 119
Groth, Vilhelm 26
Gussow, Karl 35
Gyde Petersen, Hans 96, 123, 124
Gyllich, Valdemar 18

Hansteen, Niels 103
Hegel, Jacob 66, 124
Hegel, Julie 110
Heilmann, Allan 80, 102
Hein, Einar 101
Henningsen, Frants 103
Henriksen, Niels 14
Herold, Vilhelm 73
Hess-Diller 103
Hjorth, N.S. 90
Holst, Lars 50, 123
Høm, Niels Peter 65
Hørup, Viggo 123
Haagen-Müller, Maria 119
Haagen-Müller, Victor 119

Irminger, V. 47, 103

Jacobsen, Carl 110
Jensenius, Niels 14
Johansen, Anders 14
Johansen, Martha 38
Johansen, Viggo 21, 30, 38, 47, 50
Jørgensen, Aksel 79
Jørgensen, Thorvald 16
Jürgensen, Ruth 131

Karre, Lauritz 14
Kierkegaard, Søren 48
Kjelder, Lars 12
Kjerulf, Charles 73
Klæbel, Christian 129
Krohg, Christian 14, 32, 35, 39, 42, 50, 58, 95, 96, 103, 104, 106, 123
Krohg, Oda 58, 96
Krouthén, Johan 95, 106
Kruse, Lars 11, 14, 19, 23, 30
Krøyer, Bertha Cecilie 90, 93
Krøyer, Henrik 90, 93
Krøyer, Marie 38, 83, 85, 99, 112, 114–116, 119–123, 127, 128, 131, 141, 143
Krøyer, Peder Severin 15, 16, 27, 33, 38–40, 42, 50, 60, 61, 66, 68, 69, 75, 80–97, 99, 103–106, 109–117, 119–125, 127–129, 131, 138–141, 143
Krøyer, Søren 122
Krøyer, Vibeke 75, 116, 119, 122, 123, 131, 143
Kyhn, Vilhelm 36, 113

Lange, Frederik 102
Lange, Frederik [Fritz] 123
Lange, Julius 41, 85, 102, 115
Larsen, Johannes 50
Lasson, Bokken 63, 64, 74, 80, 138
Leton, Jon 84
Lie, Jonas 111
Lindström, Richard 103
Locher, Anna 18
Locher, Axel 25
Locher, Jo Hahn 25
Lund, Ole Christian 5, 83, 84
Lundbye, Johan Thomas 50
Lundh, Charles 32, 39, 95, 106, 123
Lütken, Mathias 36
Lørup, Henry 112

Madsen, Karl 13, 25–28, 30, 36, 38, 42, 60, 85, 86, 90, 101, 110, 111, 123, 129
Madsen, Viggo 101
Marstrand, Wilhelm 50, 92
Matthison-Hansen 65
Melbye, Anton 15
Melbye, Fritz 15
Melbye, Vilhelm 15
Meldahl, Ferdinand 110
Mols, N.P. 101
Møller, Anne 42
Møller, C.F. 126
Møller, C.S. 50
Møller, Henriette 30
Møller, Martha 30

Ness, Lars 14
Neumann, Carl 15, 36

Nielsen, C.V. 26
Nielsen, P.K. 52, 131
Nilsson, Amanda Jensine 62
Niss, Thorvald 98, 99
Noack, Astrid 129
Nordin, Alice 101
Normand, Ane Per 14
Normand, Christen 14
Normand, Tine 21, 28, 44, 45
Nærum, Julius 122

Olsen, Alfred 103
Oscar II, konge af Sverige 74

Palm, Anna, g. de Rosa 96
Paulsen, Julius 50, 66, 103
Philipsen, Theodor 23, 26, 103
Peters, Wilhelm 95, 106
Peterssen, Eilif 42, 88, 95, 96, 104, 105, 106
Pettersson, Anna 120
Pissarro, Camille 15
Plesner, Ulrik 47, 85, 95, 101, 115, 129
Point, Armand 65
Pontoppidan, Henrik 96, 104

Rembrandt 42
Ring, L.A. 50, 101
Rode, Helge 79, 126
Rosa, Anna de 96
Rosenstand, Vilhelm 96
Rostrup, Haavard 39
Rubow, Paul 80
Runge, Julius 36
Rönberg, Helga 103
Rørbye, Martin 2, 5, 9, 12, 134, 135
Raadsig, Peter 15, 36

Saxild, Johan 50, 129
Schandorph, Ida 114
Schandorph, Sophus 110, 112, 114–116
Schmidt, Albrecht 103
Schröder, B.A. 131
Schwartz, Alba 35, 38, 52, 66, 75, 85, 104, 114, 125, 131
Schwartz, Frans 52, 92
Schwartz, O.G. 52, 131
Schwartz, Walter 52, 131
Schütte, Frida 101
Skredsvig, Christian 103
Schønheyder Møller, V. Chr. 57, 99–101
Smidth, Hans 50
Stokes, Adrian 96
Stokes, Marianne 33, 96
Stoltenberg, Fritz 96
Stuck, Franz von 124
Svendsen, Anton 101
Svendsen, Ole 14, 28
Svendsen, Peter 14
Syberg, Fritz 50
Sømme, Jacob 101, 103
Sømme, Lili 103
Sørensen, C.F. 15, 80

Thalbitzer, Ellen Locher 23
Thalbitzer, Polly, f.Culmsee 60
Thaulow, Alexandra, f. Lasson 111
Thaulow, Frits 18, 30, 111, 137
Thorenfeld, Anton 30
Thorlacius-Ussing, Viggo 129
Thrane, Lars 14
Topelius, Valdemar 103
Treschow, Frederikke Koës 16
Triepcke, Marie 111, 112, 139, 140
Triepcke, Minna 112
Triepcke, Wilhelm A.E.M. 112, 131
Tuxen, Frederikke 131
Tuxen, Laurits 15, 16, 23, 38, 50, 66, 85, 89, 101, 110–112, 129, 131, 135
Tønnesen, Frederik 50
Tønnesen, Jens 5, 6, 27, 84, 134
Tørsleff, August 103

Ulfsten, Nikolaj 35

Velázquez, Diego 89
Vermehren, Frederik 92
Very, Emile 120
Vige, Jens Olsen 101
Voigtländer 103
Westman, Gustaf Edward 103

Wied, Gustav 101
Wiig Hansen, Svend 129
Wildenradt, J.P. von 103
Wilhjelm, Johs. 101
Willumsen, J.F. 50, 76, 85, 96, 110–112, 123, 139
Winther, Jens 50
Winther, Poul 129
Wivel, Ole 129

Xylander, Wilhelm 15

Zacho, Christian 30
Zahrtmann, Kristian 92, 112
Zibrandtsen, Jan 129
Zillen, Wilhelm 15
Zorn, Anders 124

Aabye, Jørgen 102

KILDEMATERIALE

Hugo Alfvén: Tempo furioso. Vandringsår. P. A. Norstedt & Söners Förlag. Stockholm 1948. H. C. Andersen: En Historie fra Klitterne. 1860. H. C. Andersen: Reise i Vest- og Nordjylland. 1899. Steen Steensen Blicher: Vestlig Profil af den Cimbriske Halvø fra Hamborg til Skagen. Steens Forlag 1839. Henrik Bramsen: Dansk Kunst. Fra Rokoko til vore Dage. Hirschsprungs Forlag 1942. Axel Breidahl og Axel Kjerulf: Københavnerliv. Gemt og Glemt i Alvor og Skæmt. 1883–1912. Alfred G. Hassings Forlag 1938. Poul Carit Andersen: Digteren og Mennesket. Fem essays om Henrik Pontoppidan. Carit Andersens Forlag 1951. S. Danneskjold-Samsøe: Kristian Zahrtmann. Rasmus Navers Forlag 1942. Emmy Drachmann: Erindringer. Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag 1925. Holger Drachmann: Lars Kruse. Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag 1879. Holger Drachmann: Sangenes Bog. Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag 1889. F. Hendriksen: Mennesker og Oplevelser. 1910. Lars Holst: Minder fra Skagen. K. J. Hambro Glæsels Boghandel. Skagen 1924. Ejner Johansson: Indledning til: Carl Locher. Rasmus Navers Forlag 1956. Karl Madsen: Skagens Malere og Skagens Museum. Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag 1929. Ernst Mentze: J. F. Willumsens Erindringer. Berlingske Forlag 1952. Lauritz Nielsen: Holger Drachmann. Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag 1942. Torsten Palmér: Oscar Björck. Svenskt Konstnärs Lexikon. Allhems Förlag 1952. Helge Rode: Ariel. En Digtsamling. Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag 1914. Haavard Rostrup: Dansk Malerkunst. (Red. Erik Zahle). Hirschsprungs Forlag 1956. Paul Rubow: Holger Drachmann. 1878–1897. Ejnar Munksgaards Forlag 1945. Paul Rubow: Holger Drachmann. Sidste Aar. Ejnar Munksgaards Forlag 1950. Alba Schwartz: Skagen Før og Nu. Bind I og II. Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlag 1912–1913. Walter Schwartz: Skagen i Nordisk Kunst. Fra Michael Ancher til Ludvig Karsten. Carit Andersens Forlag 1952. Walter Schwartz: Man havde Tid til at blive voksen. Carit Andersens Forlag 1955. V. Thorlacius-Ussing: Forord til katalog for Skagens Museum 1965. Jens Tønnesen: Det svundne Skagen fortæller. Eget Forlag 1945. Valdemar Vedel: Holger Drachmann. Det Schønbergske Forlag 1909. Jan Zibrandtsen: Skagensmalerne og Skagens Museum. Forord til illustreret Katalog for Skagens Museum 1964. Dansk Litteraturhistorie, Gyldendal 1960, Weilbachs Kunstnerleksikon samt brevsamlinger, en række avisartikler og mundtligt givne oplysninger fra Skagen i dag.

SKAGENS GULDALDER

er den otteogtredivte nytårspublikation fra Det Berlingske Bogtrykkeri; tilrettelagt af Aksel Danielsen. Som skrift er brugt Monotype Garamond, trykt på matglittet trykpapir fra De forenede Papirfabrikker. Omslagspapir og forsats er tegnet af Thorvald Bindesbøll. Som titelvignet er benyttet E. H. Berlings spejlmonogram fra 1744. Klicheerne er fremstillet af Bernh. Middelboe's Reproduktionsanstalt, der ligeledes har udført materialet til bogens grafiske illustrationer, som er trykt i offset. Bogbinderarbejdet er udført i samarbejde med Anker Kysters Eftf. Det Berlingske Bogtrykkeri takker museer og private, der har stillet billedmateriale til rådighed.